dvisavaitinis kultūros ir meno leidinys

nemunas

Nr. 14
(974)

2016 m.
liepos 21 –
rugsėjo 7 d.

Kaina 1,35 Eur

Remigijus SEDEREVIČIUS. „Baltas lapas. Pradžia“.

9 770134 314014

retro

* * *

E. Ališiankai

kuo arčiau prie lygiadienio
vasaros karštis
tuo trapesnė kreidinė
mėnulio akis
burną praveri -
žodžio vartuos
lyg didėjantis vyzdys
delčios tartis
praveri voką ir švysteli
žaibas
kūno posūkis primena
skeptro kritimą
tu meldiesi į Dievą
o gal į Laiką
kai tarp pirštų lyg lemtį
užčiuopi ribą
vyzdžių naktys gilėja
ir juosta
per lygiadienio erdvę
kreida pabyra
žodis atsuka antrąjį
skruostą
o blakstienos žyla
žyla

Prisiminimai apie Tėvynę

Laimėtojai
ir laimintojai
prekiauja žvirblių liežuviais
sugužėję į niekieno turgų
išgirsta kad nėra
kelio
atgal

* * *

kai nuneša nuo stalo
saldžių patiekalų lėkštes
tuščias jau
o pakraštėliuose dar
skanūs trupiniai
pro pravirą langelį
giedančių sirenų pulkas
susirenka į mėnesienos
garbinimo šventę
mano pilvotieji svečiai
sočiai užmigę be sapnų
staiga pabunda
o jų žvilgsniai
užstringa tarp giedotojų krūtų
ir mėnesiena juos apakina
ir ant grindų
pabyra trupiniai saldžios
ir paskutinės vakarienės

Kopos

Fotografui V. Karaciejui

Tik smėlis
smėlis
smėlis
švelnus
lyg aukso
vilna
pripusto
delną
vėjas
mintis
kažkur
nuslysta
Akis
užmerkęs
stoviu
o pirštais

ERIKA DRUNGYTĖ

smiltys
byra
plaukų
tavųjų
sruoga
iš vakaro
vėlyvo
Kai švietė
baltos
krūtys
ir nekvėpavo
kopos
jaučiau
tave
kaip būtį
ir būti
pats
nustojau
Į vieną
kranto
spalvą

sumišo oda
smilgos
brize
paklydę
bangos
ataidinčios
dėsningai
Griūtim
į krantą
gūra
ir smilksta
smilksta
smėlis
ir baltą
tavo
krūtį
į delną
pusto
vėjas

Jūratės Marcinkevičiūtės iliustracija

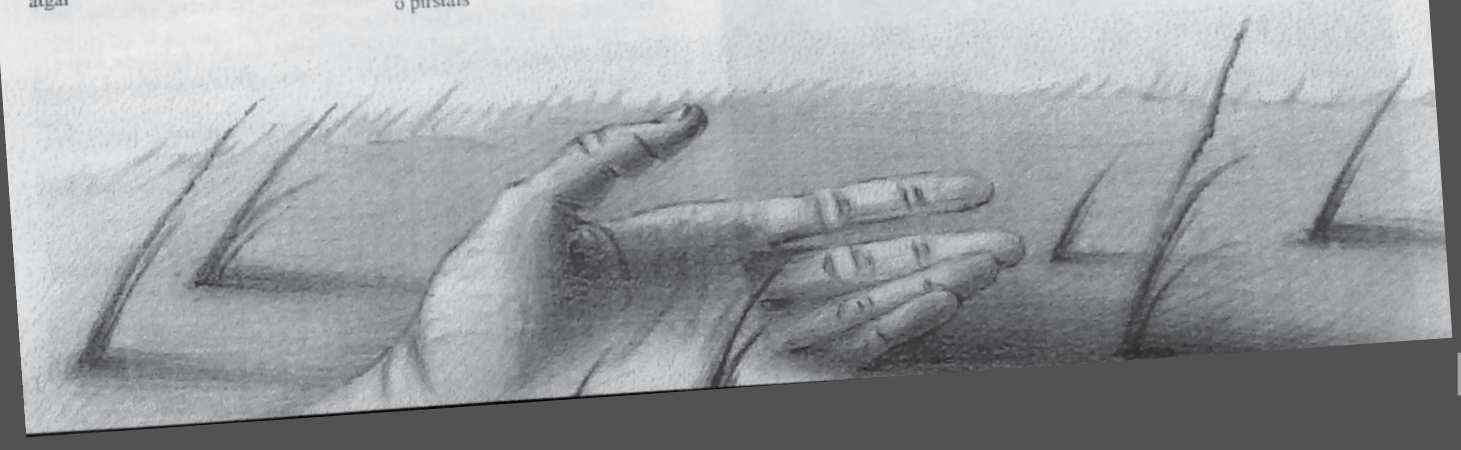

Loreta **JASTRAMSKIENĖ**

Solo smuikui ir paveikslų orkestrui

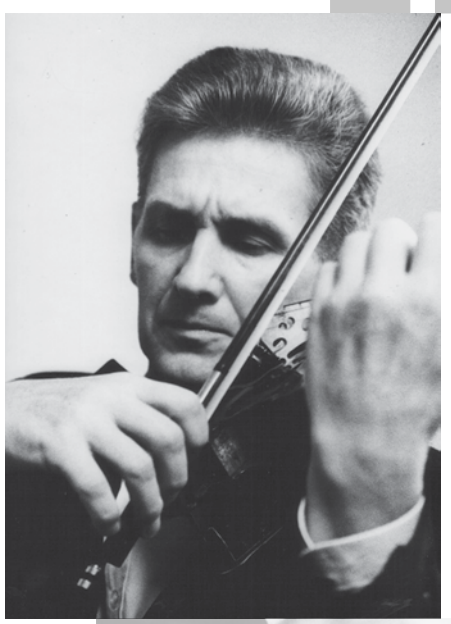

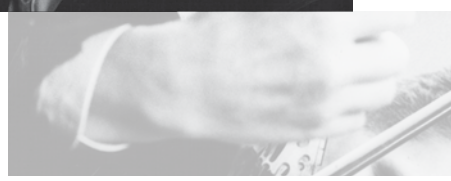

Smuikininkas profesorius Petras Kunca.
Asmeninio archyvo nuotrauka

Ar gali būti, kad prie Nemuno užaugusieji ryškiau mato daugybę spalvų, aiškiau girdi garsus? Juk tai gilesni vandenys, kurių neįveikia istorijos ar aplinkos sausra, kuriuos regėdamas žmogus, tarsi Nemunas į Baltiją tekėdamas, pasiekia plačią erdvę ir panyra, išvydęs kylančias ir nusileidžiančias europietiško meno bangas.

Klausydama įžymaus Lietuvos smuikininko profesoriaus Petro Kuncos solo smuiku atliekamos Bacho-Gounod „Ave, Maria" Vilniaus M. K. Čiurlionio meno mokykloje surengtoje brolio a. a. dailininko Romualdo Kuncos parodoje, dar kartą įtikėjau didžiosios upės galia. Veliuonoje, prie Nemuno, užaugę broliai muzikas ir dailininkas į gyvenimo kelionę įsidėjo upės ramybę ir audras, spalvas ir garsus. Dar toje kelionėje buvo daug tėvų meilės – palikusių gimtinę ir išvykusių gyventi į Kauną, kad vaikai galėtų mokytis ir tapti menininkais.

Apie muziką ir dailę, du brolius, Veliuoną, Kauną ir būties prasmę vieną šeštadienį ilgai kalbėjomės Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje, kurioje daug metų profesorius P. Kunca moko studentus pažinti smuiko skambėjimo ir muzikos gelmes.

– Pirmiausia turėčiau klausti apie muziką, bet šįkart sulaužysiu pokalbio taisykles. Kai griežėte smuiku „Ave, Maria" brolio 80-mečiui skirtoje parodoje, žiūrėjau ne į atlikėją, o į jo atvaizdą ant sienos – Petrą Kuncą, 1964 m. buvusį studentą, ir bandžiau suvokti dailininko bei jo kūrinio paslaptį. Kai tave nutapo brolis, turbūt tai yra daugiau negu portretas?

– Gaila, kad tenka sakyti – turėjau brolį. Apie jį galėčiau kalbėti be galo daug. Man pirmam jis parodydavo naujus nutapytus paveikslus. Jam buvo labai svarbi mano nuomonė, nors aš muzikas, ne dailininkas. Tas portretas nupieštas Giruliuose – čia, baigęs Dailės akademiją, dirbdamas Klaipėdoje dailininku, Romualdas gyveno. Buvau ketvirto kurso Muzikos akademijos studentas, atvykau į svečius vasaroti, gal todėl veide tiek vasaros įspūdžių, ir spalvos gana vasariškos. Brolis mane tapė ne vieną kartą. Jo diplominis darbas, baigiant Kauno meno mokyklą, irgi buvo mano portretas. Tuomet nenorėjau jam pozuoti. Vienas iš sunkiausių vaikystės prisiminimų, kai tekdavo taip ilgai sėdėti. Rūpėdavo eiti į kiemą, man tai buvo daug svarbiau. Bet tada supratau, kad reikia pasiaukoti, reikia broliui padėti.

– Jūsų biografijoje – 31-eri metai Vilniaus valstybiniame kvartete ir pustrečio tūkstančio koncertų, kvartetas „Akademija", Lietuvos valstybinė premija, garbingi apdovanojimai, o šį pavasarį – Austrijos garbės kryžius už nuopelnus mokslui ir menui. Tačiau po gimimo vietos, metų ir profesijos „vikipedijoje" pirmiausia nurodoma, kas yra jūsų brolis. Brolio biografijoje – taip pat. Čia turbūt neatsitiktinumas?

– Kažkas taip sudėliojo. Bet su broliu iš tiesų siejo ir tebesieja nenusakomas artumas. Man pasisekė – kai jis išvažiavo studijuoti, namuose liko jo biblioteka. Prancūziškos knygos, enciklopedijos, dailininkams skirti albumai, prancūzų rašytojų kūriniai. Prieškario leidiniai, rinktiniai prancūzų laikraščiai. Kaune buvo knygynas, jo savininkas p. Maldonis gaudavo užsienio literatūros, ją pardavinėjo, platino, iš jo fondų pokario metais mus pasiekdavo daug knygų. Brolis skaitė vertingus leidinius. Gaudavome ir „Židinį", ir „Naująją Romuvą", redaguojamą Juozo Keliuočio, jie išliko mūsų namų archyve. Pradėjau vartyti, skaityti, straipsniai man palikdavo didelį įspūdį. Ėmiau plačiau suvokti, kas vyksta, pažinti kitokį gyvenimą, ne tik to meto realijas. Meno dalykai mums su broliu padėjo pereiti tarytum iš reliatyvios sferos į kitą, praplėtusią mūsų realybę, papildžiusią ją istorijos žiniomis, straipsniais apie muziką ir dailę. Aš jį mokiau griežti smuiku, o jis mane – prancūzų kalbos. Ji ir vaizduojamasis menas mūsų šeimai turėjo didelę įtaką. O tapyba mano muzikai iki šiol svarbi.

– Kai namuose tiek daug literatūros apie meną, tėvai negalėtų būti visiškai abejingi mūzoms. Minėjote, kad jie buvo siuvėjai. Spėju, tėvai jus labai mylėjo ir stengėsi duoti tai, ko patys negalėjo pasiekti.

– Jie mėgo meną, jautė pareigą visokeriopai padėti mums, kad galėtumėme mokytis dailės ir muzikos. Tėtis dar Veliuonoje vienas pirmųjų nusipirko radijo aparatą, dviratį, pasidarė elektros jėgainę. Jis Vokietijoje užsisakė ir parsisiuntė gaidas, smuiką ir pultą natoms laikyti. Abu tėvai nuolat skaitė, tėtis mokėjo vokiškai, mokėsi kitų kalbų. Vėliau teko viską, ką turėjome, parduoti ir išvykti į Kauną, nes buvo pokaris, sunkus metas, o tėvai norėjo, kad mes su broliu studijuotume menus.

– Vaikystėje Kaunas man atrodė pasakų miestas, nes į jį atvykdavome tik trumpam, pas gimines. Tos žalios gatvės, dviejų upių santaka kūrybišką vaiką galėjo dar labiau skatinti kurti.

– Kauną pažinau vėliau, bet mano prisiminimuose itin šviesi liko Veliuona. Nemunas, miškai, į kalną kylantys sodai, žmonės, kalbantys apie literatūrą, menus. Vaikui tie pokalbiai buvo tokie įdomūs. Nors kraštas – tarsi vėjų pagairė: pagrindinis aviacijos kelias iš Kionigsbergo į Berlyną, nuolat skraidantys lėktuvai. Bet čia eidavo ir knygnešiai. Daug šviesių žmonių, kilusių nuo Veliuonos. Poetė Joana Danutė Žilaitytė-Juškaitienė, mano mamos pusseserė, gyveno šalia. Jos vyras poetas Jonas Juškaitis po Danutės mirties išleido jos poezijos knygą. Kaip jautriai ji šnekina tai šulinį, tai Nemuną, tai paukštį. Skaitydamas matau savo tėviškę.

Kai persikėlėme į Kauną, apsigyvenome Vilniaus gatvėje. Labai aiškiai pamenu 1946 m., potvynį, ledo lytys sustabdė visą eismą, senamiestis apsemtas, gatvėse žmonės plaukiojo valtimis.

Kaunas išliko kaip miestas, kuriame išsamiau pažinau kūrybą, meną. Su tėvais dažnai eidavome į teatrą, žiūrėdavome spektaklius. Tėvai dirbo teatro siuvykloje, siuvo drabužius Antanui Kučingiui, kitiems aktoriams. Po spektaklių į mūsų namus ateidavo muzikantai, tėvo draugai – visi žinojo, kad jis mėgsta griežti smuiku. Kartą mama paklausė tėčio, kur Petrą reikės leisti mokytis, o jis: „Petrai, kuo nori būti?" Tuo metu pamačiau Vilniaus gatve žingsniuojantį Alfonsą Žvaginį su smuiku, pasipuošusį baltais marškiniais. Sakau – būsiu smuikininkas! Mane ir nuvedė į Kauno dešimtmetę muzikos mokyklą, dabartinę J. Naujalio. O brolis potraukį į dailę galėjo paveldėti iš mamos brolio Prano Paulausko, prieškario dailininko, anksti

Nukelta į 18 p.

Atverti
užrakintas duris

Kartais gali metų metus gyventi mieste, kurio visai nepažįsti, kuris taip ir lieka svetimas. Ir kaip džiugina po gatves vaikštinėjančios į viršų galvas užvertusių smalsuolių grupelės, kurioms vėl patinka ekskursijos, nepaisant apsinuodijimo mokyklos laikais ar vėliau nepataikius užsisakyti įdomaus gido.

Liepos 6-ąją – karaliaus Mindaugo karūnavimo dieną – kauniečiai bei miesto svečiai galėjo geriau pažinti Laikinosios sostinės istoriją, architektūrą ir kultūrą. Ekskursijų maršrutai pasiekė svarbiausius Kauno centro taškus nuo istorinio Centrinio pašto, prie kurio įsikūrė „Ekskurso“ štabas. Jie kvietė visus norinčiuosius leistis į valandos trukmės iškylas po žinomus, tačiau iki galo neatrastus objektus. Iki tol ekskursijoms žmonės turėdavo registruotis iš anksto internetu, o liepos 6-osios renginys buvo atviras visiems. Bet kas atėjęs prie L6 paviljono galėjo išsirinkti norimą maršrutą. Taip prie nuolatinių „Ekskurso“ gerbėjų būrio prisijungė ir „naujokai“. Pirmą kartą renginius iš dalies rėmė Kauno miesto savivaldybė, o ankstesni ekskursai buvo vykdomi savanoriškai. Apie šią altruistinę iniciatyvą ir jos veiklą kalbamės su viena iš iniciatorių – Irute TUMAITE.

– Kam jums, dirbantiems skirtingus darbus, prireikė įkurti „Ekskursą“? Kam aukoti kitiems savo laisvalaikį, kai jį būtų galima praleisti taip, kaip norisi patiems?

– Prieš kelerius metus su draugais dalyvavome „Open House Vilnius“ renginyje, kuriame atveriamos žymių miesto pastatų durys, o savanoriai architektai po juos vedžioja ekskursijų grupes. Aš, Algimantas Grigas, Žilvinas Rinkšelis, Rasa Chmieliauskaitė – dabartiniai grupės iniciatoriai – tuomet Vilniuje savanoriavome ir panorome tokį renginį organizuoti Kaune, kuriame yra nė kiek ne mažiau dėmesio vertų vietų. Po poros mėnesių, kai išsikristalizavo idėja, paskelbėme pirmąjį rudens ekskursijų ciklą aplankant devynis pastatus. Pradėjome nuo tarpukario architektūros, nes kaip tik pernai modernistinė Kauno architektūra pelnė UNESCO ženklą. „Ekskursą“ įkūrėme, nes patys labai norėjome geriau pažinti šiuos pastatus ir pristatyti juos kitiems.

– Paminėjote savo komandos branduolį, kurį sudaro fotografas ir gidai, tačiau jų profesijos tikriausiai daug įvairesnės?

– Taip, aš visai neseniai baigiau paveldosaugos ir turizmo studijas, mano kolegos yra istorikai, architektai, architektūrologai. Visi turime darbus, o laisvalaikį skiriame šiam pomėgiui. Kadangi turime žinių iš įvairių sričių, ekskursijų medžiaga tampa visapusiškesnė. Tiesa, ją parengiame, pritaikome ir dalijamės taip, kad po tuos pačius pastatus galėtų vedžioti skirtingi gidai, jei kartais prireiktų pasikeisti. Iš pradžių ekskursijos atrodė lyg žaidimas, savaitgalio linksmybė sau ir draugams. Tikrai nesitikėjome tokio populiarumo. Į pirmąjį rudens ciklą žmonės registravosi gana vangiai, nes iki galo nesuprato idėjos, bet jau po mėnesio „užlūžo“ mūsų registravimosi sistema ir pasipylė nepatekusiųjų priekaištai... Toks populiarumas mus dar labiau paskatino veikti.

– Dabar ne taip retai gali sutikti po Kauną vaikštinėjančias ekskursijų grupeles. Kuo „Ekskursas“ skiriasi nuo kitų iniciatyvų?

– Mes kaip tik pataikėme panirti į didžiulio susidomėjimo ekskursijomis, pasivaikščiojimais po miestą bangą. Žmonėms pasidarė įdomu, kur jie gyvena, kokia aplinka juos supa. Todėl pasirinkome kiek netradicinę formą – pusvalandį ar kiek ilgiau trunkančias ekskursijas. Tokia trumputė kelionė po pastatą verčia koncentruotis į svarbiausius dalykus, o ne klausytis detalių istorinių pasakojimų, apimančių visus to meto įvykius ir kontekstą. Daugiausia dėmesio skiriame architektūrai ir jos savitumui, nes yra išlikusių unikalių autentiškų dalykų. Nemažai informacijos gauname iš AUTC, skaitome archyvus, tarpukario spaudos straipsnius ir šią formalią medžiagą susiejame su intriguojančiais pasakojimais, legendomis. Jos galbūt ne visada įtikinamos, paremtos faktais, – to ir neteigiame, – tačiau klausytojams atveria visai kitą miesto vaizdą. Pavyzdžiui, sklando gandai, kad anksčiau iš savivaldybės pastato požeminiais tuneliais galėdavai pasiekti Miesto sodą ir Muzikinį teatrą. Dabar, deja, niekas to negali nei patvirtinti, nei paneigti. Labai daug įdomių istorijų išgirstame iš žmonių, dirbusių, gyvenusių senuosiuose pastatuose. Taip kiekvienoje ekskursijoje atsiranda „razinka“ – unikalus potyris, kuris įmanomas tik vaikštant su mumis. Pavyzdžiui, savivaldybės pastate mes žmones nusivedėme net ant stogo, kurio tikrai nėra matę net visi jos darbuotojai. Žinoma, tokiam sumanymui reikia kruopščiai pasirengti, susitarti su įstaigų darbuotojais, kad jie paaukotų mums sekmadienį ir ateitų įleisti. Tačiau beveik kiekvienoje randame „pamišėlių“ gerąja prasme, kurie didžiuojasi dirbdami tokioje aplinkoje ir nori dalytis ja su kitais. Kartais negalime vesti žmonių į įdomius rūsius, nes gėdijamasi netvarkos. Tačiau mums taip svarbu parodyti, pavyzdžiui, „Tautos namų“ rūsius, kurių skausminga istorija susijusi su žydais. O netvarkingai sudėti daiktai niekam nerūpi.

– Beveik visos jūsų ekskursijos vyksta pastatų viduje, jose akcentuojamas interjeras?

– Išties mes labai skiriamės nuo grupių, kurios porą valandų suka ratus po miestą ar senąsias bažnyčias ir klausosi dažniausiai labai formaliai gidų pasakojamų istorijų. Pati turėjau neigiamų patirčių, kai atrodė geriau jau savarankiškai paskaityti literatūros nei vaikščioti paskui nuobodulį varantį vadovą. Juk, jei tik nori, gali labai įdomiai papasakoti apie paprasčiausią objektą. Iš pradžių ir mums kartais atrodydavo, kad nebus kuo sudominti tam tikruose pastatuose, jog ne tiek daug yra rodytinų dalykų, bet, kai pradedi gilintis, surenki žmonių istorijas, vos užtenka pusvalandžio. Būna, kad pačių įdomiausių faktų žinančius žmones sutinki tiesiog ekskursijose. Taip man nutiko vedžiojant grupę po „Pieno centrą“, kurį tikrai gerokai „išvalė“ KTU, o tada susitikau su moterimi, kurios giminaičiai tame pastate kažkada lankėsi Juozo Muralio kirpykloje... Buvo taip įdomu.

– Pasigirsta priekaištų, kad kauniečiai vis mažiau gyvena šiandiena, kad per daug užsižaidė gaivindami Laikinosios sostinės mitą. Kaunas išties turi daugiau vertybių, apie kurias dar viskas nepapasakota.

– Taip, mes pradėjome modernizmu, tačiau tikrai tuo neapsiribojame. Algis yra vedęs ekskursiją apie senuosius Kauno kino teatrus. Aš Druskininkuose pristačiau kurortinių įstaigų interjerus. Ten išlikę ne tiek mažai sovietmečiu sukurtų meno kūrinių. Manome, kad yra įdomių šio laikotarpio pastatų ir Kaune. Dar tebestovi sovietinės gamyklos, M. Žilinsko dailės galerija, „Kauno“ kino teatras, „Kalniečių“ prekybos centras, „Rėdos“ parduotuvė, net gyvenamieji mikrorajonai...

– Dirbate savanoriškai, bet tikriausiai kartais vis tiek tenka susidurti su sunkumais.

– Sutinkame labai įvairių žmonių. Kai kurie apskritai negali patikėti, kad dirbame už dyką, nes veltui nieko gero nebūna. Kiti nusivilia nepatekę į ekskursijas, nes per daug žmonių priimti negalime – jie paprasčiausiai nieko negirdės. Sutinkame tokių lankytojų, kurie tikrina mūsų žinias... Tai iš pradžių buvo nemalonu, bet dabar suprantu, kad visko žinoti neįmanoma, o laikui bėgant tobulėji. Tačiau teigiamos patirtys visada atsveria neigiamas, daugelis žmonių labai dėkingi už mūsų darbą. Kartais jie bėgte bėga iš vieno miesto galo į kitą, čia pat susidraugauja ir kartu automobiliu vyksta, kad suspėtų į visas tris dienos ekskursijas. Ir L6 renginio metu nusidriekusi eilė prie registracijos palapinės mums suteikė labai daug džiaugsmo, pajutome, kad dirbame reikalingą darbą. Dar džiugu, kad už ekskursijose surinktus arbatpinigius galėjome išleisti atvirukų rinkinį su Martyno Plepio nufotografuotais senųjų pastatų fragmentais. Taip viskas ilgainiui neišnyks, iš mūsų rengtų ekskursijų ateičiai išliks ir gražus materialus elementas. Savivaldybės atstovai pastebėjo atvirukus ir net paprašė jų, kad galėtų įteikti miesto svečiams.

– Kaip apibūdintumėte Kauną, kuriame esate gimusi ir iki šiol gyvenate? Jo vaizdas tikriausiai keitėsi ir su naująja gidės patirtimi?

– Dabar man Kaunas neatrodo toks konservatyvus kaip anksčiau. Kažkada maniau, kad čia gyvena užsidarę, naujienų ir permainų nelinkę priimti žmonės, kad skirtumas tarp Vilniaus ir Kauno labai didelis. Tačiau dabar jaučiu atvirumą, aplink matau daugybę kultūros išsiilgusių žmonių.

– Ačiū už pokalbį.

Kalbėjosi Audronė MEŠKAUSKAITĖ

„Ekskurso“ archyvo nuotraukos

Dalia **TAMOŠAUSKAITĖ**

* * *

Nieko
Nemoku.
Netgi
Savęs. Vis
Pradedu ir
Pradedu
Iš
Naujo...

Kartojimas –
Mokėjimo
Motina. Bet kad
Aš
Nuo pat
Mažumės
Tesutariau tik
Su
Tėvu...

* * *

Patylėkim.
Šįryt
Parke kad
Prisiklausiau
Paukščių!..
Gal, sakau,
Išmoksiu,
Kaip
Jie – kuo
Puikiausiai
Gyvent,
Visai
Nesusikalbėdama
Su
Žmonėmis?..

* * *

Išeiti
Iš
Savęs
Taip
Pat
Pavojinga,
Kaip
Ir
Anapus:
Grįžęs
Gali
Nebetilpti.

***

Nemėgstu,
Kai
Žiūri
Į
Mane
Ir
Apšneka.
Geriau
Tegu
Apšneka
Nežiūrėdami. Juk
Kada nors
Reikia
Pradėti
Mokytis
Gyventi
Po
Mirties.

* * *

Esam
Tik
Tol,
Kol
Suprantam,
Kad
Antai
Už
Tos
Kalvos
Mūsų
Nėra...
Ir
Nieko.

* * *

Spjaudyklė
Zuikiams yra
Toks
Daiktas,
Kad, vos
Užmetus
Akį,
Iškart
Supranti: tai
Spjaudyklė
Zuikiams.
Net
Jei
Nežinai,
Ar
Zuikiai
Spjaudosi.

* * *

Nagu
Nugrandau
Prie
Lango
Prilipusius
Sparnelius. Ir
Iš
Jų,
O
Ne iš
Atspindžio
Stikle,
Save
Atpažįstu.

* * *

Durys
Nepalyginamai
Veiksmingiau
Moko
Meilės
Negu
Šventasis
Raštas:
Aš
Tobulai
Myliu visus
Už
Jų
Esančius
Priešus.

Rima **JUŠKŪNĖ**

atlantida

kai jau būsim sudžiūvę padžiovę
savo išaugtas lytis nelyg barškalus
suanglėjusio kaimo palėpėje,
kai jau būsim išvažinėję tūkstančius
kilometrų vėsiais korporacijų liftais,
dalykinėm veido iškamšom, spindinčiom
kostiumų aureolėm, kai būsim plaukę
nei žvilgančios žuvelės vakaro metro
srovėje pamaitint susitraukusių skrandžių, išleisti
pribrinkusių suplanuotų ikrų, – patogiuos konservuos
jie krykštaus, sujungti laideliais baltais,
apstatyti šviesiausiais ekranais, –

minkštuos kilimuos ištiesę švelniausias čiurnas stebėsim
vakaro žiniose įsmukusią aukso galvą, – ji mums vis aiškins
apie cunamius ir virusus, karo mėsas pabaksnodama
stambiausiu planu, lyg vartytų, prietaiso kotu ieškodama
gyvybės minų; galiausiai praneš apie drungną
griaustinio srovę, nuplausiančią šitą miestą:
užtvindys ji langus, saugius konservų laivus
išplukdys į patvinusius vandenis;

dusliai lyg iš po jūrų kikensim:
kaipgi smagiai ji čia tauška? –
juk barška barškalai palėpėse,
kaklaraiščiai spindi, ikrai brinksta, žaibolaidžiai veikia:
užgerkim vynu šitą pramogą: vynas yra mūsų minos,
miegas yra mūsų potvyniai.

ir tvinstam girti sidabrinėmis miego tranšėjomis,
jungiančiom sniegą ir vandenį, regim, kaip traukinio langus
semia ir semia ugninės molekulių garbanos.

stoties palėpėje tarška mažutis vario varpelis.

sklandytuvui

merginos smulkučiais dantų pjūkleliais
geni medžius, skabo išvešėjusius viengungystės sodus;
jų burnos raudonos ir baltos, į jų gomurius geriasi
nerišlus jų kikenimas; čiurlys žaliomis akimis
susisuka lizdą tarp jų delnų ir nesiruošia skristi.

žmonos – ploniakriauniais kardeliais,
išgaląstais dantų kinžalais, jei moki jais slysti,
yra aerodromai bepiločiams lėktuvams,
branduolinio kuro cisternos, naftos siurbliai
yra jų ištvinusios įsčios.

bet tu slysčioji žalias
nelyg pakibęs išretėjusiame ore sklandytuvas
su perštinčiu padaigsliu pažasty.

****

brėkšta brūkšneliais smulkiais, vos praskleidus
blakstienų užuolaidas, pirštų rievelėm plonom,
siauryčiais odos vualiais teka šviesa ir kava, –
kavinukė tuščia, tik drugelis
ropoja ant laikraščio padavėjos ranka susilydžius
su užuolaidos linkiu pyragėlio rausvumo
burbuliuojanti miesto burna
nekvėpuodama verias ir valos

stalčiukai

ištrauki rankas iš ertmės, nematydamas veido,
tebesikalbėdamas, nebeprisimeni bruožų,
tik epidermio išopėjimus, struktūrą ir fascijas:
pilvas, pripūstas oro, skamba kaip karo balionas,
rūkstančiam dvišakiui, krapštančiam detonatoriaus laidą.

užsivertusi seną riešutmedžio spintą iš apotekos
(joje tiek stalčiukų, kiek metuose – darbo dienų),
lyg prieštvaninis vėžlys – keliauju neršti į krantą:
rausvos žarnos pavadėlis – nuo mano kaklo,
punktyrinis aerodromas – iki tavo šlaunies.

vos priplaukiu vakaro smėlį, kaskart nusimauni varvančias
mėlyno latekso pirštines, ir įspraudi į mano stalčiuką.

nemiga

aš esu gyvulys, atrajojantis nemigą,
susitraukusiais binokliais stebintis skaitmeninį miestą:

vakar dienos trupiniai, įstrigę tarp knygų puslapių,
minkštas saldus skreplelis, priglaustas prie ekrano.

pirštų rievelėms susilydžius su jautriais klavišų laideliais,
už plonytės linzių odelės – šviesa besitaškantys,
užprogramuoti Nojaus vaikeliai

šaukia plonais balseliais: „mama mia!
spustelėk čia, ant mūsų auselių, mes tau žadam
dar vieną gyvenimą, o paskui ir dar vieną“,

galiausiai neprisiminsi, kiek jau gyvenai:
svarbiausia pasikrauti bateriją.

****

nuo ilgo tykaus čiupnojimo apsunksta vanduo,
tarsi kiaušinio baltymą išlaku kairiąją akį.
skalanduojuos pavargus į krantą:
pirštų čiuptuvai minkšti, valties tamsa dubeny –
sunkūs mėnulio tryniai, užspaudę dešinę mentę.

Jolanta **SEREIKAITĖ**

Sunkūs laikai

Tauriojo laiko atspindys jos veide. Moteris ramiai pozuoja priešais tapytoją: plonytė, gelsvo šilko suknelė, nuogi pečiai, ilgomis pirštinėmis apmautos rankos. Ji žvelgia pro antro aukšto langą: niūru ir šaltoka, kartais žvilgančiu arkliu prašuoliuoja vienas kitas kariškis, praeina sunkius krepšius nešančios žmogystos. Už moters nugaros krosnelėje it įmantrūs auksiniai ornamentai virpa liepsnos liežuviai. Ji pasitaiso melsvą, ilgą, žibuoklėmis siuvinėtą šilkinį šalį. Dailiai sudeda rankas. Pradeda žiovauti, tiesą pasakius, norėtų pas bičiulę išgerti arbatos, tačiau privalo sėdėti čia, juk šį portretą užsakė jos vyras. Menininkas, nors ir vietinis, bet gana garsus, tik jai atrodo kažkoks keistas neūžauga tamsoku įtariu veidu, ilga nosimi.

Kitoje gatvės pusėje pravertas langas. Kažkas į ją žiūri, moteris sumirksi, pasuka galvą, regis, vienas iš tų miestelėnų, riebus netašytas pirklys, amžinai kosčiojantis, lyg sirgtų džiova, nors negalėtų toksai žmogėnas sirgti tokia kilnia liga. Tai poetų liga. Ir ji prisimena vieną gerbėją, kažkada jai skyrusį sonetą, vėliau bandžiusį sekti Mickevičiumi, bet taip ir neiškilusį, neparašiusį nė vieno garsesnio kūrinio. Nors jis buvo impozantiškas, ilgų šviesių garbanų, angelo veido gražuolis, tikėjęs, kad ji vieną dieną taps jo žmona. Ji dar buvo visai jaunutė mergaitė, gyvenusi savo tėvo dvare, kiek aptriušusiame ir praradusiame didybę bei prabangą. Jų kieme bluko praėjusio aukso amžiaus atspindys: tarnaitės, aprengtos senais, krakmolytais drabužiais, ji, vilkinti mirusios motinos suknelėmis, jau senamadiškomis, kelis kartus taisytomis, nešiojanti jos užsilikusius senus perlus, kurie dar nebuvo užstatyti. Per pietus būdavo patiekiami paprasti kaimiški patiekalai, tėvas negalėjo pasisamdyti kokio prancūzo, kaip buvo kitur. Kiek atsimena – vis sriubos, košės, gal dėl to ir užaugusi tokia liekna, perregima. Kartą ji vaidino viename gyvajame paveiksle, vilkėjo nimfos tuniką, o tas jaunuolis irgi buvo šventėje ir ją pamatęs vos nenualpo iš nuostabos. Labai mandagus, patiklus, atviraširdis, dar bandęs jai pirštis, visai kaip Mickevičius Marilei... Ji atsimena tą dieną, kai jis atvyko skolinta karieta su pakinkytais šešiais juodais arkliais, bet jos niūriam tėvui tai nepadarė jokio įspūdžio.

Tėvas lingavo galva: tokio vyro tau nereikia... Jis teikėsi matyti savo dukrą laimingą kokiame nors prašmatniame salone, nes juk tokia graži nuaugusi. Kartais jai atrodydavo, kad tėvas į ją žvelgia keistai, vis norėdavo, kad vilktųsi tais senais mirusios motinos drabužiais, puoštųsi dulsvais, netekusiais žvilgesio perlais. Žvakių šviesoje dėmėmis išmuštas tėvo veidas parausdavo kaip serbentų uogienė.

Jis nužvelgdavo ją prieš šmurkštelėdamas į kokios tarnaitės kambarį. Viena iš jų, tokia jaunutė, bet rubuilė gražuolė, pagimdė berniuką. Tiesa, tėvas nepripažino jo kaip sūnaus, bet išsiuntė mokytis į licėjų.

Ne, ji nenori prisiminti dienos, kai tas angelas atvyko šešiais skolintais žirgais: jis atrodė labai susijaudinęs, tarsi išgėręs užkeikto gėrimo, nors nusiteikęs pakiliai ir vėliau iš jos tėvo kambario išėjęs visiškai sugniuždytas. Ji sėdėjo verandoje ir siuvinėjo, bijodama pakelti akis. Jis išrūko metęs ilgesingą žvilgsnį – mylėsiu jus iki mirties...

Tuomet pamanė, kad jau viskas: netekęs savitvardos ims ir nusišaus kaip vienas iš jos pusbrolių, kuriam buvo atsakyta kunigaikštytės Oginskytės rankos. Tačiau jis įstojo mokytis į Vilniaus universitetą, Laisvųjų menų fakultetą, svajojo tapti filosofu ir poetu.

Tragedija įvyko, bet ne tą ramią pavakarę, kai ji siuvinėjo kriaušes. Daug vėliau, kai jau kurį laiką sėkmingai gyveno ištekėjusi pagal tėvo norą.

Kol kas ji su vyru nesusilaukė vaikų, bet suprato jų visai nenorinti. Ypač kai sužinojo apie kaimynės, jaunos grafo žmonos, mirtį – ji galavosi pagimdžiusi kūdikį, plūdo kraujais ir neatsikėlė iš lovos. Nuo tos dienos, kai tik vyras įžengdavo į miegamąjį, ji pradėdavo skųstis silpnumu ir galvos skausmais. Tarnaitės uždangstydavo langus, o ji gulėdavo paslika. Gal išties nemylėjo savo vyro taip kaip to nevykėlio poeto, gal grafienės mirtis tebuvo pretekstas nuo jo pasislėpti?

Dabar, žvelgdama į savo portreto tapytoją, į keistą nykštuko veidą, smalsias ir žiaurias akutes, tyrinėjančias kiekvieną jos veido bruožą ir klostę, ji pamena tą dieną, kai išgirdo apie savo pirmosios meilės mirtį. Tiesa, jis nemirė iš nevilties, o greičiau iš neapsižiūrėjimo. Kartą, visą kiaurą naktį kažkur šėlęs, jos mylimasis grįžo į savo kambarį, nuomojamą pas vieną seną damą, o kadangi jis buvo viršutiniame aukšte, kažkodėl sumanė pasivaikščioti stogais ir netyčia nukrito. Dar kiek laiko kamavosi sulaužytais šonais, kol senas gydytojas visaip bandė gelbėti jo gyvybę girdydamas nuovirus ir duodamas marihuanos, bet trečią dieną jis mirė ir neprisikėlė kaip Kristus. Greičiausiai nepaliko nei eilių, nei kokių slaptų laiškų. Atrodo, viskas, ką turėjo, atiteko jo vienintelei seseriai Stefanijai. Toji vėliau ištekėjo už brolio draugo advokato, kuris, beje, priklausė kažkokiai slaptai draugijai ir jo laukė dideli nemalonumai: tardymai, net tremtis. Pati Stefanija privalėjo grįžti į tėvų namus, juk negalėjo keliauti paskui vyrą į atšiaurius Rusijos tolius.

Viešpatie, koks žiaurus likimas: ji susimąstė. Vienintelė to poeto sesuo tokia nelaiminga, ištiko tiek netekčių...

Ir netikėtai žvilgtelėjusi į dailininką prabilo:

– Kokie dabar laikai... Ir ponia Stefanija šitiek neteko: brolio, vyro...

Net nesuvokė, kodėl taip susigraudino, kas ją privertė viską prisiminti ir pasakoti tas istorijas svetimam žmogui.

Ji mąstė žvelgdama į sieną, tapytojas išsijuosęs

dirbo, vėliau pasisuko į ją ir pasakė:

– Jūs girdėjote gandų? Aš tik norėjau pasiteirauti.

– Kokių?

Ji kažkodėl sutriko ir net nuraudo, lyg šis grabaliotų jos drabužius, lyg knaisiotųsi po giliausias sielos kertes, – kokių dar gandų? Juk dabar tokie sunkūs laikai...

– Nežinau, ar turėčiau jums tai sakyti, bet kalbama, kad jūsų vyras kažkaip susijęs su tais įvykiais...

Ji atsistojo ir kažkodėl tyliai ištarė:

– Negali būti. Nieko apie tai nežinau.

– Bet toji draugija, kuriai ir ponas Naruševičius priklausė. Aš labai jį mėgau, puikus žmogus...

Ji sustingo, persmelkta minties: negali būti, kad Stefanijos vyras privalės išgerti tą kančių taurę dėl jos vyro. Dar kartą nukentės dėl jų... Viešpatie, ji čia tuščiai pozuoja, kai kažkur dūžta gyvenimai. Greičiausiai Stefanija mano, kad jie pražudė ne tik jos brolį, bet ir vyrą. Gal dėl to sykį net neatsisuko, kai ji pasisveikino važiuodama pro šalį karieta; prie bažnyčios vartų ištirpo jos figūra, dulksnojo lietus ir prieblandoje ilgu tamsiu apsiaustu vilkinti moteris atrodė beveik vaiduokliškai. O ji sėdėjo pasipūtusi, išsipuošusi vyro dovanotais vėriniais ir sabalenomis.

Pasijuto labai blogai, tarsi kažkas būtų sustabdęs į plaučius tekantį orą, kone duso, dėl to nevalingai atsistojo ir išėjo skubriu žingsniu, vos neslysdama per parketą, tiesa, nuvaikščiotą, bet išvaškuotą. Veik nejautė, kas vyksta, tik lyg per sapną nužvelgė besisukančius žemyn siaurus laiptus. Jai svaigo galva, atrodė, tūkstančiai gyvių raitosi smegenyse. Tik vėliau atsikvošėjusi apačioje išgirdo dailininko balsą:

– Ponia, atsiprašau, palaukite, palaukite...

Ten, jo kambariuose, ji paliko didelę plačią kašmyrinę skarą. Bet tai buvo nesvarbu.

Lauke gruzdėjo dargana, tarnaitė tempė pilną krepšį kiaušinių, pro siaurus mažus langelius garavo mėsos kvapai, trinksėjo karietos, nusmurgę žydai slinko pro šalį tempdami savo gausią mantą, iš kažkur netikėtai išlėkė ruda karksinti višta, lyg besigirianti, kad padėjo kiaušinį. Ji ėjo greitai, tarsi norėdama išvengti žvilgsnių, gelsvo šilko suknelė ir plonas šalis plazdėjo ore liesdamas vargetas, prekeivių šurmulį, mėšlo, kvepalų ir bandelių kvapą, lyg bandytų pridengti tą tvankų miesto triukšmą. Jos nuogas kaklas atrodė prakilniai su perlų vėriniais. Kodėl ji išlėkė nesulaukusi karietos, tiesiog paspruko iš tos ankštos dailininko celės?

O ką ji galėjo daryti? Po tos nelemtos žinios, netikėtai išsprūdusių dailininko žodžių... Juk šie gandai persekios it šleifas, nuodys orą. Teks vykti pas tėvą, slėptis nuo vyro, kuriam kas kartą užveria miegamojo duris. Ji mano blogai padariusi, kad ištekėjo: reikėjo stoti į vienuolyną, išsaugoti skaistybę ir sau, ir Dievui. Išgirdusi šią žinią visai nenorės jo matyti, tačiau kur eiti? Kur? Ir vienuolynai dabar uždaromi, tokie jau nelengvi laikai. Visi sunerimę, sutrikę, blaškomi valdžios persekiojimų.

Ji ėjo per miestą ir aikštėje pamatė sukurtą laužą – žmonės grūdosi, šnairavo vienas į kitą, pusė dangaus, atrodė, perlieta pilku perlamutru: dūmai plaikstėsi, graužė akis, kažkas pleškėjo. Ji pamatė brangius, brokatu aptrauktus baldus, simboliais, paauksuotais herbais išpuoštas kėdes, raudonmedžio stalus, angelų skulptūras... Violetiniai, gelsvai rausvi liežuviai it žvėrys plėšė prabangių baldų audeklus, atrodė, viską traiško liepsnojančiu įniršiu, kuris plito į miestą, atvėrė jo vartus, brovėsi per minią ir kilo viršun lyg auka pagonių dievams. Kariškiai stovėjo prie šios krūvos ir įdėmiai viską stebėjo. Minia grūdosi apimta smalsumo, kažkokia moterėlė aimanavo, kiti kuždėjosi, aikčiojo, verkė...

Kažkas šūktelėjo:

– Palaukite, kur einate?

Ji atsisuko. Į ją žvelgė aukštas prakaulus jaunuolis, šviesių plaukų, išblyškęs, vilkintis nunešiotą surdutą ir spaudžiantis prie krūtinės knygą... Nežinojo, ką sakyti, atrodė sustingusi it statula. Jo veidas matytas, bet kur – nepamena, galva visiškai tuščia, išsivadėjusi kaip dykas laukas.

– Ponia, jums kažkas atsitiko?

– Ne, nieko tokio, tik truputį svaigsta galva.

– Kur einate viena, čia tokia prasta vieta, – jis ranka parodė į siaurą apšepusią gatvelę su mediniais namais: viskas atrodė apleista ir pajuodę, net į lauką išbėgęs paršelis kriuksėjo mėšle.

– Pasiklydau, – ji atsiduso. – O gal mes pažįstami? – netikėtai paklaususi ji prisidengė veidą šaliu, lyg bijotų, kad jos neatpažintų.

– Regis, jūs, jūs... – tepasakė. – Be to, sušalsite, – ir nusivilko surdutą, – apsigobkite nors juo.

Netikėtai jo akys suspindo: jūs pono Kajetono žmona, mano tolima giminaitė. Jis mano antros eilės pusbrolis.

– Plati giminė, – ji atsiduso ir vis dėlto gerai nesijautė netikėtai čia atpažinta. Dabar šis jaunuolis mėgausis pamatęs ją sutrikusią, tokios nederamos būsenos pagautą.

– Pasiklydau, – bandė šypsotis, nes negalėjo nieko daugiau paaiškinti. – Atleiskite, bet kas čia vyksta? Laužai, daugybė puikių baldų, knygų sumesta. Kam visa tai deginti?

Jis kažkodėl tyliai sušnabždėjo:

– Kalbama, kad degina masonų daiktus. Jie dabar valdžios uždrausti.

Jaunuolio veidas spindėjo paslaptingai įsitempęs, atrodė, suliepsnos nuo netoliese švytruojančių liepsnų šluotražių, sudegs, virs pelenais kaip ir visa kita, kaip jos gėdingos egzistencijos likučiai, kaip tie portretai, sukabinti dailininko koridoriuose.

Ji buvo girdėjusi apie tokią organizaciją, beje, ir jos vyras anksčiau nešiojo keistą ženklelį, tačiau pastaruoju metu jo nebesegi. Kajetonas – gudrus ir, sakytumei, atsargus bei įžvalgus žmogus: jis viską nujaučia, permato kiaurai, nuo jo nieko nepaslėpsi. Kartais ją baugindavo visa apimantis jo žvilgsnis, neturįs nė lašo kilnumo. O kas dabar, jei jis sužinos apie ją iš šio giminaičio...

– Išėjau pas siuvėją ir pasiklydau, neatsiminiau, kur gyvena, – ji dar sykį bandė teisintis, tik nežinia, ar jis tikėjo, pamatęs ją šioje minioje, gal įtarė, kad ji visai ko kito ieško, pavyzdžiui, slapto nederamo ryšio su vyriškiu. Viešpatie, juk ji gera, ištikima žmona, tačiau kas ja patikės? Medžiai, skersgatviai, tos sienos – beveik niekas, kažkoks nesusipratimas visas šis rytmetis. Ir reikėjo jai atsibusti, nuvykti pas dailininką, reikėjo nuo jo paspukti, nuklysti į šią atokią vietą. Jei pamatytų kokią karietą – paprašytų, kad vežtų ją į užmiestį pas tėvą, kuo toliau nuo šios prakeiktos vietos, sumaišties, šunų, kareivių, tarnaičių ir arklių kvapo, nuo murzinos minios, paslaptingais ženklais išraižytų paauksuotų kolonų, nuo viso pasaulio, nuo pusės dienos, nuo nakties, nuo nieko ir visko.

Bet jis žiūrėjo į ją toks pablyškęs, nuo jo dvelktelėjo dūmų kvapas; tarsi sudegusių daiktų draiskanos gruzdėjo aplinkui, žėravo tame nutolusiame gaisro vaizde, ūkanų labirintuose, giliuose sienų tarpekliuose. Ji giliai atsiduso, ilgesingai prisimindama savo namus, jų minkštą jaukumą, tylius ir atsargius tarnaitės žingsnius, kai atnešdavo arbatos puodelį, savo perlamutru inkrustuotas papuošalų dėžutes, prisiminė, kaip jas atsidarydavo, išsitraukdavo smulkių perlų su deimantu koljė ir užsisegdavo, prisitaikydama prie pilkšvai alyvinės batisto suknelės ir jos šilkinių nėrinių, ilgų sniego baltumo pirštinių. Tarnaitė užsegdavo suknelę – ši buvusi visai nauja, tai ne motinos suknios, dvelkiančios neišplaunamu prakaitu ir senais kvepalais, kandimis ir pelėsiu... O kur dar jos apsiaustai su sabalenų apvadais, kepuraitės, pritaikytos prie kiekvienos suknelės spalvos... Aksominiai miegamojo baldakimo spurgai, vyras, nuolat paniręs į kažkokius popierius, paskiau naktimis dingstantis – kartą nugirdo tarnus šnibždantis, kad jis lankosi kaži kokioje įtartinoje vietoje. Bet tai jai nerūpėjo, svarbiausia – ją palikdavo ramybėje ir leisdavo nirti į prarastos meilės smegduobę. Ji bandydavo prisiminti savo gerbėjo veidą, trapias, kunigiškas jo rankas, sunkų žvilgsnį ir gražų, skambų balsą – išties jis tiko poetui, kalbama, net garsusis

Vytauto PLETKAUS nuotrauka

Nukelta į 10 p.

Atkelta iš 9 p.

Mickevičius tokio neturėjęs. Gaila, kad viskas taip susiklostė, o ji ir toliau keis sukneles, važinės pas dailininką pozuoti savo portretui ir grims į neišbrendamą liūdesį.

Ne, tai, ką ji šiandien sužinojo, ką pamatė, neturėtų priversti daryti neatšaukiamų sprendimų. Jokiais būdais. Ji nusiramins, o kada nors įsileis į savo miegamąjį ir vyrą. Kada nors pagimdys jam keletą paveldėtojų, vos tik užmirš mirštančias gimdyves. Dabar tokie laikai, ji negali ko nors kito norėti. Deginami net prabangūs baldai, tos maištininkų organizacijos atributai. Bet jie patys išsikasė sau duobę – nevalia prieštarauti valdžiai, juk jos visos – nuo Dievo. Kiekvieną mums skirtą valdžią reikėtų gerbti ir paisyti savo priedermių.

Ji ėjo taip mąstydama šalia tolimo vyro giminaičio, šiek tiek panašaus į tą nelaimingą poetą, susisukusi į jo surdutą, svajodama kuo greičiau atsisėsti į patogią kanapą ir užsnūsti apsuptai paauksuotų akantų ornamentų.

Ponia žvelgė tolyn: kažkieno gudrios akys nukrypo į ją. Nejaukiai atsiduso – viena iš tarnaičių, toji įkyruolė Ona. Vilkėjo pilką šiurkštaus audeklo suknelę ir apsigobusi kaimiška stora skara kažkur lėkė. Ji akimoju stabtelėjo ir greičiausiai iš nuostabos prarado amą, pamačiusi savo ponią prastos reputacijos vietoje be kašmyro šalio ir šalia nepažįstamo jaunuolio... Ji visai sutriko, nusuko. Reikėjo apsimesti, kad čia atsitiktinumas, iliuzija, kažkokia mistifikacija.

Pamačiusi šalia praviras bažnyčios duris įlėkė pro jas. Prieblandoje, žvakių apšviesta, sidabriniame puošniame tabernakulyje spindėjo išstatyta Ostija. Ji atsiklaupė ir pradėjo melstis, prašyti Viešpatį ištrinti šią gėdą, užverti tarnaitės akis, numarinti, nutildyti ją. Žvelgdama į ekstazės pagautus marmurinius angelus ir šventuosius, ji tarsi regėjo sieną, saugančią ją nuo kažko nemalonaus, ir gailėjosi sutikusi pozuoti šiam dailininkui, šiam nepraustaburniui, drįsusiam apšmeižti dorą jos vyro vardą ir sutrikdyti jų ramybę. Ji klūpojo apimta paniškos baimės: akimirksnį atrodė, kad girdi savo mirusio gerbėjo poeto balsą, deklamuojantį jai seniai užmiršto eilėraščio posmą. Kas jį parašė – jos mylimasis ar Mickevičius – tą akimirką negalėjo prisiminti, bet jis skambėjo ausyse. Ji persižegnojo, lyg girdėdama tamsybių kunigaikščio šnabždėjimą: gal jis persekioja ją šioje šventoje vietoje. Atsistojo ir išėjo atsargiai dairydamasi, ar kas nepamatys, tačiau bažnyčios prieangyje gulėjo keletas akylai į ją spoksančių elgetų, tik ji neturėjo nė vieno skatiko jiems paaukoti.

Gatvės buvo purvinos, ėjo pasikėlusi sijoną, baimindamasi išsipurvinti. Lauke pamatė besisukiojantį tą tolimą vyro giminaitį, bet nulėkė slėptis už krūmo, paskiau žingsniavo kiemų pakraščiais, gatvėmis, vis paklausdama kokio prašalaičio kelio; juk gerai nepažinojo raizgių šio miesto gatvelių, nebuvo pratusi jomis vaikščioti: nors mėgo tyrinėti senovinius žemėlapius, aištkintis, kur kokia bažnyčia pastatyta, kur rūmai ar miesto vartai pažymėti, tačiau, atsidūrusi mieste, jautėsi pakliuvusi į chaosą.

Apgraibomis sugrįžo į savo dvaro rūmus, nuėjo į miegamąjį ir atsigulė. Gulėjo ir karščiavo tylėdama. Visi kraipė galvas, meldėsi už ponią, bet ji atrodė bežadė. Net į grįžusį vyrą nepanoro pažvelgti. Tokia išbuvo kelis mėnesius. Namiškiai ir tarnai kvietė gydytojus, žolininkes, meldėsi, nesuprasdami, kas jai atsitiko. Girdė nuovirais, kuriuos ligonė išvemdavo. Ji sulyso, pražilo, priminė vargetą, kurios gyvenimas nuėjo perniek. Vis dėlto per šventą Oną netikėtai pasijudino ir pradėjo kalbėti:

– Atneškite mano mėgstamų marcipaninių saldainių ir oranžado su ledu.

Sulėkusios tarnaitės stebėjosi ir džiaugėsi – nors vilties jos akyse buvo likę mažai, tačiau veidas atrodė tyras kaip kūdikio. Po savaitės ji pradėjo vaikščioti, kalbėtis su vyru, net šiek tiek juokauti. Atrodė, pamiršo beveik viską, kas vyko tą liūdną nelemtą dieną, tą blaškymąsi po gatves. Tačiau nuo tada į miestą nenorėjo net kojos kelti: kalbėjo vien apie užmiesčio dvarą, rožynus, popietes obelų soduose ir vengė miesto pramogų. Gydytojas patvirtino, kad jai negerai lankytis, kur daug žmonių ir linksmybių, esą triukšmas jos savijautai tik kenks, o gaivus kaimo oras ir ramybė – kaip tik į naudą. Jos portretas vis dėlto buvo užbaigtas, menininkas nutapė jį iš atminties. Bet atvežtą paveikslą ponia liepė kuo toliau paslėpti, esą jis sukelia jai priepuolius. Ji nebegalėjo grožėtis savimi, nes dabar vertino tik amžinybę, o ne laikinus ir greitai išnyksiančius dalykus.

etažerė

Henrikas Algis Čigriejus „Savi ir pažįstami“: novelės. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2016.

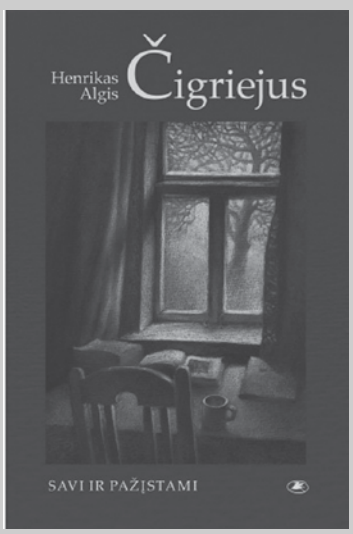

Prieš pasitikdamas mirtį, poetas ir prozininkas, Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatas Henrikas Algis Čigriejus atsisveikino ir su skaitytojais, savo paskutinį žodį ištardamas knygoje „Savi ir pažįstami“. Joje sugulusios nostalgijos tikrumui, neatsiejamam nuo agrarinės pasaulėjautos, ir meilės paprastam žmogui persmelktos novelės. Tarsi artėjančios rašytojo gyvenimo pabaigos nuojautos dažname tekste išnyra mirties motyvas: „Kas bus, kai tavęs nebebus? Koks būsi, kai tavęs nebebus? O gal? Gal vis dėlto kažkas (ar kažkoks) dar ir būsi?“ Sakyčiau, simboliška ir kiek mistiška, kad autorius tikrąja to žodžio prasme parašo paskutiniuosius savo gyvenimo puslapius, tačiau novelių datos išduoda, jog jie rašyti ne paskutiniaisiais metais. Vis dėlto nesu tikra, ar čia datos svarbu – juk ar ne visą savo gyvenimą keliaujame į mirtį: „Pabūni pabūni žmogus, žiūrėk, jau laikas ir eiti“?

H. A. Čigriejus išėjo, tačiau jo novelės sklidinos ne mirties, o gyvenimo tokio, koks jis yra – su visais džiaugsmais ir nuoskaudomis. Autoriaus akys nukreiptos į paprastą žmogų, kurio gyvenimas panėšėja į didelį atsidūsėjimą dėl prabėgusių dienų, kurio paguoda – alaus skardinė, didesnė paguoda – jei tų skardinių ne viena, tačiau svarbiausia, kad būtų su kuo gerti, kad būtų su kuo šnektelėti bulves skutant – taip ir skleidžiasi nepaprasta artimo meilės stiprybė paprastuose dalykuose. Žavi tai, kad novelių nuotaika nepasiduoda niūrumui, net jei to reikalautų sunkiai išgyvenama laikų kaita, pookupacinės traumos, noras ir negalėjimas savęs tapatinti su nykstančiu ir degraduojančiu kaimu, nes tikima net labiausiai prasigėrusio, kitus prakeikusio žmogaus gerumu, tikima ne tik žmogiškumo egzistavimu, bet ir jo veikimu.

Tiesa, agrarinė pasaulėjauta tampa šiokia tokia skaitymo kliūtimi man, didmiesčio gyventojai, nejaučiančiai ypatingų sentimentų tam, prie ko esu tik prisilietusi, bet tikrai neprisirišusi – kaimui. Tačiau žavi novelėse ryškus ir visas jas jungiantis jautrumo žmogiškumui, pačiam žmogui motyvas, įtikinami dialogai, aukštaitiška tarmė. Taip pat stebina H. A. Čigriejaus gebėjimas atrasti paprastą žodį sunkiai įžodinamoms būsenoms: juk pasitaiko, kai tave ištikęs liūdesys, regis, ima ir aptraukia visą likusį pasaulį. Ir net gražiausią pavasario dieną, rodos, „nebėra staiga kovo už lango“, nors juk ir „saulė yra, ir balos yra, ir paukščiukai yra, bet to, kas buvo prieš kelias akimirkas, jau nė padujų...“

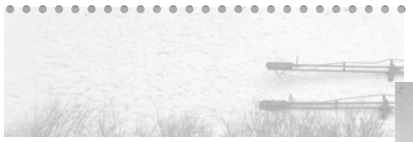

Raminta **URBIKAITĖ**

Daiktų miražai amžinosios būties kontekste

Ieva Gudmonaitė, jogą praktikuojanti rašytoja, tapytoja ir muzikė, pirmąja savo poezijos knyga „Sniego skonis“* prabyla apie žmogaus egzistenciją, kuri neapsiriboja vien tuo, ką apibrėžti leidžia klausa, rega ar lytėjimas, ir kuri nesibaigia kūno mirtimi. Tai, kas daiktiška ir apčiuopiama, I. Gudmonaitės eilėraščiuose yra tik „kūnas – kosmonauto kostiumas“, neleidžiantis atsiplėšti nuo paviršiaus, o poetei būtent tai ir rūpi – pakilti į aukštesnę sielos erdvę ir patirti būties pilnatvę, suvokiant savo dvasinį nemirtingumą amžinybės kontekste.

Eilės atspindi skvarbų autorės žvilgsnį į pasaulį. Toks atidus įsižiūrėjimas į aplinką formuoja suvokimą, jog daiktiškasis pasaulis yra tik būties paviršius. Lyrinis subjektas atpažįsta paprastus daiktus, žemiškojo pasaulio atributus (*kėdes*, *stalus*, *lempas*, *spintas...*), stebi erdvę (*kambarį*, *kiemą*), tačiau tuo, kas regima, netikima kaip vienintele, galutine tikrove. Pasitelkdama veidrodžio motyvą, autorė jungia daiktus ir jų atspindžius į netikėtą ir klaidinantį vaizdą, kuriuo pabrėžiamas regimojo pasaulio sąlygiškumas: „lietus ošia veidrody – / per pusę sekundės / sulyja mano lovą...“ Lyrinis subjektas suvokia, kad jį supa iliuzinis pasaulis: „visada taip ir maniau, kad gyvenu ir miegu / ant punktyrais nubrėžtų grindų...“, materialūs pavidalai nėra stabilūs.

Materialusis pasaulis laikomas sapnu: mes sapnuojame gyvenimo tikrovę, o *tikroji tikrovė* – kažkur už sapno. Sapnas (daiktų, juslių pasaulis) taip pat egzistuoja, bet pabudus (nušvitus sąmonei) darosi nereikšmingas: „rodos, viskas, jau tekam pro Dievą aprėpiančią regą, / bet ir tai čia tik miegas, tik dumblas ir žodis numiršta...“ Tas daiktiškojo pasaulio nereikšmingumas, laikinumas eilėse perteikiamas kuriant nestabilumo įspūdį – erdvė, daiktai primena miražus, kurie netikėtai ima sklaidytis, irti, nykti: „ant sienų sutrūko šviesa, erdvė įvirto į tuštumą / ir vis vaidenos, kad oras juda ir trupa...“

Materialaus pasaulio laikinumas atsispindi ir viename trumpučiame eilėraštyje be pavadinimo:

daiktai laikui baigiantis, leidžias
ir daiktai, laikui baigiantis, baigias,
bet kai jų nebėra – lieka laikas,
o jame sūkuriuojančios snaigės
yra daiktai

Nukelta į 13 p.

David Herbert Lawrence „Ledi Čaterli meilužis“: romanas (vertė Nijolė Regina Chijenienė). Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2016.

Nūdienos skaitytojo, ko gero, jau negalėtų nustebinti knygoje atvirai aprašomos sekso scenos, tačiau anksčiau, XX a. pirmoje pusėje, jos tapo anglų literatūros klasiko D. H. Lawrence'o romano „Ledi Čaterli meilužis“ patraukimo baudžiamojon atsakomybėn pagal „Nepadorių leidinių aktą“ priežastimi. Negana to, romane neva propaguojami tuo metu netoleruotinais laikyti moters emancipuotumas vyro atžvilgiu, tarp skirtingiems socialiniams sluoksniams priklausančių asmenų užsimezgantys santykiai ir santuokinė neištikimybė. Tada sensacingas, šiandien – pelnęs vieno garsiausių visų laikų meilės romanų titulą, po kelerių metų pertraukos lietuviškas „Ledi Čaterli meilužis“ vertimas vėl papildo mūsų knygynų lentynas.

Romane vaizduojamas ledi Konstancijos Čaterli ir karo metu sužaloto neįgalaus vyro Klifordo santuokinis gyvenimas, kuris laikosi tik dėl pripratimo ir meilės iš gailesčio. Čaterli sutuoktiniai priklauso aukštuomenei, suteikiančiai absoliučią materialinę laisvę. Tačiau Konstancija vienpusiu globėjiškumu grįstus santykius išgyvena skausmingai – jos kaip moters laisvė apribota, o galimybė skleistis moteriškumui vyro ir moters sąjungoje – užgniaužta. Tarsi betikslė monotonija slenka sutuoktinių dienos su mariomis „smulkių kasdienių reikalų, sudarančių milžinišką tuštumą“.

Skaitant romaną kyla klausimas: ar gailesčiu ir pripratimu grįstus santykius ištiks S. Zweigo romano „Širdies nerimas“ lemtis, nuvesianti susinaikinimo link, ar visgi yra kelias, kuriuo eidama Konstancija Čaterli galėtų praardyti „nusistovėjusio gyvenimo audinį“? Knygos pavadinimas sufleruoja, kad kelias yra, tačiau Konstancijai tenka atsakyti sau į klausimą: ar toliau gyventi gailestingosios sesers gyvenimą su vyru, kurio galbūt nė nemyli, ar atsižadėti metų metus kančia ir kantrybe išsaugoto santuokinio gyvenimo dėl aistrą, moteriškumą ir meilę joje iš naujo pažadinusio, tačiau vis dėlto nenuspėjamo meilužio – eigulio? Atsitraukti nuo vyro, kuris Konstanciją veikiau laiko už tarnaitę nei už žmoną, susilaukti apkalbų ledi Čaterli neatrodo toks didelis iššūkis, kaip ir vėl patikėti jau ne kartą apvylusia ir savo egzistavimu privertusia suabejoti meile. Amžinų (ne)meilės, (ne)ištikimybės, vyrų ir moterų (ne)susikalbėjimo temų fone apmąstoma industrializacijos paveiktos,

Nukelta į 12 p.

Jūratė **di Srozzi**

Kodėl reikia sukeisti vietomis **Vilnių** su **Kaunu**

Kad ir kaip palankiai žvelgtum į du didžiausius mūsų šalies miestus ir jų vienas kitam rodomą pasipūtimą, pro akis neprasprūsta siekio pirmauti beprasmybė ir ją lydinti užgniaužtos savivokos kančia.

Antrajame pagal dydį šalies mieste, pamažu atsitiesiančiame po ilgamečio nuosmukio, vis dar gajus ilgesys nebejvyksiančios sostinystės – buvusios galios, tikros ar efemeriškos, iliuzija plevena tarpukario modernizmo pastatuose, sovietmečio monumentuose, o gal ir naujame kiniškame Laisvės alėjai skirtame granite, kurio niekas nematė.

Tai ne skaudulys, veikiau laike išsitęsusi, į pavadinimus, spalvas ir reikšmes įsigėrusi kančia, dar visai neseniai skausmingiausiais pavidalais ištrūkdavusi į reklamos skydus:

„Kaunieti, nepasiduok!"

„Kaunieti, būk drąsesnis!"

„Kaunas. Tai mano miestas – nesvarbu, kur būčiau"

„Ir Kaune galima gyventi."

(Kaunas liūdnai pasitiko dvimiesčio idėjos žlugimą liudijusią tylą – Vilniuje nedaug kam žinomas faktas, jog elektroninio bilieto sistemos diegimas Kaune atidėliotas tikintis, jog Vilniaus ir Kauno transporto sistema bus bendra.)

Žinoma, nūdieną šios kančios išgyvenimas nebe toks skaudus (tikriausiai ir dėl to, kad šoktelėjo bendras pragyvenimo lygis), tačiau supratimas, kad „antrumas", o jis suvokiamas kaip luošystė, negalė, savotiškas iškrypimas, yra įgimtas, kad ši būklė – ne atsitiktinumas, bet veikiau lemties nuosprendis, – neleidžia jai išsisklaidyti. Bene dėl pavadinime figūruojančio lemtingojo žodžio„sostinė" Kaunas su didžiuliu užmoju ėmė siekti privilegijos tapti 2022-ųjų Europos kultūros sostine, netgi nepaisydamas fakto, kad dėl trokštamo titulo tenka rungtis tik su trečiu pagal dydį Lietuvos miestu Klaipėda.

Vis dėlto klystume manydami, kad bėdos dėl nevisavertiškumo kamuoja vien Kauną – jų apsčiai patiria ir Vilniaus gyventojai, žmonių iš kitų Lietuvos miestų laikomi, – ir ne visada nepelnytai, – arogantiškais „ponais iš sostinės". Panieką viskam, kas neatitinka jų stereotipų apie miesto gyvenimą ir orią laikyseną, pavadinę „meile Vilniui", daugelis jų savanoriškai užsisklendė regimybėje: didžiuojasi nesančiu, yra pasismerkę to, ką patys prasimanė, mylėjimui.

Meilės Vilniui deklaracijų ir šnekų apie Vilnių Kaip Gražiausią Miestą Pasaulyje yra tiek daug, jog sunku abejoti – kaip mantrą kartojant Lietuvos sostinės grožį pabrėžiančius vienas už kitą didingesnius epitetus gniaužiamas iš vidaus kylantis blaivus supratimas, kad Vilnius nė iš tolo negali lygintis su daugeliu Europos miestų (net ir ne sostinių), o ne vienoje srityje nusileidžia netgi niekuomet lygiaverčiu partneriu nelaikytam Kaunui ar Klaipėdai.

Iliuzijos ir saviapgaulė leido Vilniui sukurti didingas vizijas (gondolos, Tautos namai, metro, 6000 Lt siekianti vidutinė alga ir pan.), bet jos buvo skirtos utopiniam miestui, kildinusiam save iš įsivaizduojamos lyderystės, kuri, nors pirmiausia siekė priblokšti pompastika ir sužavėti blizgesiu, slapčia iš tikrųjų kūrė planus, kaip kolonizuoti naujas teritorijas.

Svarbu suprasti, kad dvimiesčio projektą Vilnius suprato kaip savotišką Kauno prisijungimą, natūralų ir logišką savęs pasididinimo aktą, gavimą savaime nereikšmingos dalies, kurios visgi būtinai reikia norint žaisti miestų „aukščiausioje lygoje", kur „rungiasi" milijoniniai didmiesčiai. Tuo metu Kaunas manė dvimiesčio vaizdinyje gausiąs sostinystės dalį, kurią, sumaniai žaisdamas regimybėmis, pažadais, o gal ir papirkimu, vėliau įstengs didinti (arba bent interpretuoti kaip padidėjimą), – tam tikra prasme užkariausiąs sostinę, dėl savo uolumo ir lankstumo tapsiąs geresniaja, sostiniškiausia tos sostinės dalimi.

Šiandieną miestų identiteto raida yra sustojusi. Žaizdos yra gilios ir nesiruošia gyti, netgi atvirkščiai – jos ignoruojamos, lyg jų nebūtų, o kartais ir viešai draskomos, patiriant mazochistinį, sunkiai apsakomą malonumą.

Ko imtis, kad mūsų didžiausi miestai liautųsi kovęsi su savo pačių chimeromis ir pirmiausia darytų tai, ką šiaip jau privalo daryti kiekvienas miestas – rūpintųsi, kaip įtikti (ir patikti) kiekvienam gyventojui?

Tikiu, kad Kaunas ir nūdieną sugebėtų gerai atlikti Lietuvos sostinės pareigą, o Vilnius – būti kitu (jokiu būdu ne mažiau reikšmingu) Lietuvos miestu, vaisin-

Atkelta iš 11 p.

suskaidytos ir laimę turėjimo-neturėjimo kategorijomis matuojančios visuomenės problema prisideda prie slogios, pabaigos nuojautomis grįstos romano nuotaikos kūrimo.

Jei vis dėlto kam nors kiltų pagunda manyti, kad „Ledi Čaterli meilužis" – XX a. pradžios „Penkiasdešimt pilkų atspalvių", jaučiu pareigą pasakyti, jog nėra nė vieno aspekto, kuriuo šias dvi knygas būtų galima lyginti jau vien todėl, kad„Ledi Čaterli meilužis" kalbos grožio, erotinės linijos subtilumo bei aiškios skirties tarp kūniško suartėjimo kaip gyvuliško instinktų tenkinimo ir kūniško suartėjimo kaip tikros meilės fizinės išraiškos buvimo akivaizdoje nublanktų ir patys ryškiausi – jau ir taip vertės atžvilgiu pilki – pilkos (ne)spalvos atspalviai.

Nerijus Cibulskas „Archeologija": eilėraščiai. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2016.

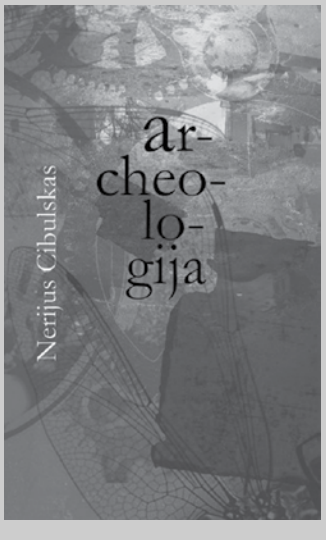

Naujausia Nerijaus Cibulsko poezijos knyga – tarsi pasivaikščiojimas po paveikslų galeriją, kurioje kabantys kūriniai sodrūs spalvų, formų, netikėtų vaizdinių, savin nugramzdinančių ir patį lyrinį subjektą – jų autorių ir personažą:„Guliu ant lovos krašto tartum tapytojo parašas, / iškritęs iš dešiniojo paveikslo kampo."

Eilėraščių-paveikslų įspūdį kuria daiktavardiška kalba, lydima tapybiškų epitetų, leidžiančių gėrėtis „vandeningo dangaus" didybe, patirti „pasaulio murzinumą", o prarastą pusiausvyrą atgauti gėrintis vakaru, žolėj barstančiu „neįkainojamus saulėtos dienos pašvitus" ar prisimenant „ilgus pokalbius dar ilgesnėj terasoj". Tačiau į paveikslus panėšėjantys N. Cibulsko eilėraščių vaizdiniai nėra tik gražus fonas – prie trupančių sienų čia šliejasi vėsi širdis, ilgiausi metų lietūs nusprendžia išsilyti būtent„mūsų pusėj", užmarštis virsta juodu akmeniu, be to, ir kiti vaizdai tampa įdomiomis, kartais sunkiai įskaitomomis melancholijos šydu apsitraukusių išgyvenimų metaforomis ar ilgesį kurstančiais radiniais, leidžiančiais subjektui užsiimti užmarštin baigiančios nugrimzti praeities ir įvairių būsenų archeologija.

Karolina ŠIAULYTĖ

gai dalyvaujančiu Lietuvos ir Europos / pasaulio istorijoje. Tai nėra vien mano nuomonė – su tuo sutiktų daugelis išmintingų Lietuvos žmonių.

Vis dėlto nereikėtų šių žodžių suprasti kaip siūlymo tiesiog perkelti sostinę į Kauną – šis projektas brangiai kainuotų, be to, miestų žaizdos, šitaip sutvarkius reikalą, tik pagilėtų – netikėtai (ir iš esmės nepelnytai) įvertintas Kaunas staiga pasipūstų, o Vilnius imtų nekęsti Kauno ir su dar didesniu uolumu liaupsintų savo paties kuklų provincijos grožį, vadindamas jį „stebuklu" ir pan.

Norint išvengti nemalonių padarinių, – o juk grėstų liaudies bruzdėjimai ar net pilietinis karas, – reikėtų rinktis paprastesnę išeitį: Vilnių pervadinti Kaunu, o tai automatiškai reikštų, jog Kaunas nuo šiol yra Lietuvos Respublikos sostinė, o Kauną – Vilniumi.

Aišku, toks santykio su tikrove pakeitimas ypač palankiai būtų sutiktas (dabar jau buvusiame) Kaune – naujajame Vilniuje. Nors šio miesto gyventojai ir jaustų tam tikrą apmaudą, kad patys nėra tiesiogiai susiję su Kauno kaip sostinės triumfu, ne mažiau juos kvaitintų suvokimas, kad nieko daugiau nereikia (ir niekada daugiau nebereikės) siekti – ne tik jų mylimas Kaunas tapo sostine, bet ir jie – neatšaukiamai ir visiems laikams – virto tuo, kuo patyliukais ilgus metus norėjo būti – vilniečiais.

Rytą pakirdę kauniečiais, buvę vilniečiai jaustųsi šiek tiek keisčiau nei vilniečiais virtę kauniškiai, mat žodis„Kaunas", kaip ir viskas, kas susiję su šiuo miestu, jiems rodytųsi įtartina. Nepaisant to, naują miesto vardą jie tikriausiai priimtų kaip savo geranoriškumo įrodymą, – esą jie tik padeda nuolat kompleksuojantiems kauniečiams atgauti savivertę, o patys visada buvo ir visada bus „aukščiau" beprasmės konkurencijos, kurios nebuvo, nes, jų žodžiais, nebuvo su kuo varžytis.

Vis dėlto Kaunui persivadinus Vilniumi, LR sostinės Kauno (buv. Vilniaus) gyventojai į buvusiąją„laikinąją sostinę" būtų priversti žvelgti kitaip nei dabar. Vien tai, kad jis dabar vadinasi jų mylėto „stebuklų", „magiškojo" Vilniaus vardu, keltų išankstinį palankumą miestui ir jo žmonėms, todėl gali būti, kad pašaipos kaimyninio miesto atžvilgiu liautųsi – taip pat, beje, ir dėl to, kad tyčiodamiesi iš kauniečių jie dabar iš tikrųjų tyčiotųsi iš vilniečių (nes Kaunas, kaip minėta, dabar būtų Vilnius), taigi kiekvienas ištartas pašaipus žodis bumerangu grįžtų atgal.

Būtų protinga sukeisti ir miestų herbus: Kaunui persikėlus ten, kur Gediminas kitados medžiojo taurus, pagaliau atsirastų logiškas paaiškinimas, kodėl miesto herbe vaizduojamas bizonas, – lygiai kaip niekam nebekiltų klausimas, kodėl drėgnoje vietoje dviejų upių sankirtoje gyvuojančio Vilniaus herbe vaizduojamas per vandenį brendantis, o ne šiaip ramiai sau einantis Kristoforas.

Tiesa, kai kurie miestų apsikeitimo vardais ir regalijomis aspektai būtų skausmingi ir išties nelengvai įgyvendinami. Teks kaip nors išsipainioti su kilmės legendomis: perkelti Geležinio vilko mitą į kitą urbanistinę aplinką ar įvesti naują kunigaikštį Vilną (plg. Kauno miesto įkūrimo mite figūruoja kunigaikštis Kūnas), neva atvykusį į miesto apylinkes drauge su nuo Nerono arba Atilos bėgančiu Palemonu?

Ne mažiau painus klausimas dėl krepšinio, ypač suprantant, kad dabartinės sostinės komanda pajėgumu gerokai nusileidžia „Žalgiriui".

Kad ir kaip ten būtų, nauji iššūkiai sustiprins miestus ir kultūrinę, demokratinę dvasią juose, dėl to jie abu, net ir nesapnuodami apie milijoną gyventojų, bus geriau pasirengę žaisti taip trokštamoje miestų „aukščiausioje lygoje". Vilniui, kuris per visą savo istoriją buvo kultūrų katilas, teks išmokti būti„lietuviškumo židiniu", o Kaunas, išdidžiai saugojęs lietuvybę, privalės imituoti daugiakultūriškumą. Ilgus metus svaigęs baroku, Žygimantu Augustu ir Kristina Sabaliauskaite, Vilnius turės mokytis vertinti kuklų provincijos modernizmą ir medinę architektūrą, ugdytis supratimą, kad ir tas barokas (nors ir unikalus) pasaulio kontekste yra antrarūšis, o štai Kaunas gaus progą įsitikinti, kad sostinystė ne tik blizga, bet ir verčia prisiimti atsakomybę.

Perimtas varžovo vardas kartu su visais kompleksais slėgs ir įpareigos, tačiau prieštaros tarp miestų smarkiai sumažės, – vieni kituose matydami savo pačių atspindį, abiejų piliečiai pradės kryptingai judėti bendro tikslo link. Visiškai gali būt, kad matydami tokią didmiesčių sėkmę, bėgant laikui apsimainyt pavadinimais sumanys ir tarp jų esantys mažesni miestai: Kaišiadorys taps Vieviu, O Vievis – Kaišiadorimis, Grigiškės – Rumšiškėmis (Ir, suprantama, Rumšiškės Grigiškėmis) ir t. t., na, o per vidurį esantys Elektrėnai, desperatiškai raivydamiesi, suplyš per pusę, – vietos poetas gaus progą eilėmis apdainuoti trūkio metafiziką.

Nežinia, kaip jo kūrybą įvertins literatūros kritikai bei jo talento gerbėjai, tačiau realybėje tame trūkyje, kurį jautri poeto akis bus šiek tiek nepelnytai hiperbolizavusi ir nusaldinusi, atrodys logiška pastatyti naują ir modernų tiltą, atkursiantį dešimtmečius be realaus susisiekimo egzistavusių miestų bendrą apykaitą – pradės cirkuliuoti bendros idėjos, atsiras bendrų tikslų, kils bendrų iniciatyvų, o jei pasiseks, ateityje iš vieno miesto į kitą netgi bus galima nuvažiuoti tuo pačiu troleibusu.

Nesikeis tik poeto, apdainavusio trūkį, būtis – jis liūdnai žiūrės veidrodyje į savo aprūdijusias antenas, į apipelijusią lėkštę ir toliau, kaip ir iki šiol, svajos apie Nacionalinę premiją.

Daiktų miražai amžinosios būties kontekste

Atkelta iš 11 p.

Daiktai egzistuoja laike, jie turi savo „gyvavimo" trukmę. Jie ir *yra* (nuo žodžio būti), ir *yra* (nuo žodžio irti). Paskutinė eilėraščio eilutė – taip pat nuoroda į žmogų: net suirus kūnui, žmogus nenustoja gyvenimo, jis *yra* (egzistuoja), tik kitu pavidalu. Galima atpažinti Rytų filosofijos persmelktą mintį: „Kaip žmogus užsivelka naujus drabužius, nusimetęs sudėvėtus, taip ir siela gauna naujus materialius kūnus, palikusi senus ir nereikalingus" (ištrauka iš *Bhagavad-Gitos*, Vedų šventraščio). Teigiamas materialiojo pasaulio praeinamumas ir sielos amžinybė.

Būties suvokimas siejamas su laiku – kaip laikas neturi pabaigos, taip ir būtis. Galo sulaukia tik daiktai, bet laikas nesustoja ėjęs – jis neturi nei pradžios, nei pabaigos: „nesibaigs šis kvartalas, kaip niekad nesibaigia metai – / jie pulsuoja užgesusių laikrodžių vidų apleidę..." Laikas suvokiamas per kintančius ir dylančius daiktus (eilėraštyje „Apie laiką" – per slenkantį klevo šešėlį), jo sampratos sudėtingumas pabrėžiamas ne viename eilėraštyje: „ir pulsuos jų (daiktų) gelmėj pilnas dulkių ir šviesmečių laikas".

Apie žmogaus būties reliatyvumą pasaulyje autorė kalba pasikartojančia sniego metafora. Sniegas – tai, kas mūsų šalyje laikina, nepastovu, kas keičia pavidalą (suledėja, tirpsta, virsta vandeniu, išgaruoja...): „snaigės nyksta, nespėdamos virsti į sniegą..." Jis tarsi atsiranda iš niekur ir nežinia kur pranyksta – tą patį galima pasakyti apie žmogų, kurio paslaptingą egzistenciją autorė atskleidžia pasitelkdama iš krikščionybės perimtą dulkės motyvą („Juk tu dulkė esi ir į dulkę sugrįši!"). Taip pat dažni besisklaidančių dūmų, yrančio šerkšno, šešėlių, rūko, švytėjimo motyvai: „(...) nesimato / daiktų, anei jų kontūrų ir / tavęs čia, sėdinčio prie stalo, / nesimato – šviesos per daug." Jais – laikinais ir pranykstančiais – ardomi realūs daiktų kontūrai, deformuojami paviršiai, nukeliama į kitokią erdvę – dvasios plotmę.

Poetišku žodžiu išsakoma, kad regimasis žmogaus gyvenimas – ėjimas laiku, lėtas materialaus pavidalo nykimas, už kurio esti nesibaigianti būtis ir nemari žmogaus siela. Poetė eilėmis dalijasi šia būties suvokimo patirtimi, kai, „užvėrus visus juslių vartus", atsiveria aukštesnė dvasinė erdvė ir priartėjama prie žmogaus būties misterijos.

I. Gudmonaitė savo tekstais nesmerkia materialiojo pasaulio, bet neidealizuoja ir dvasios plotmės. Žmogaus būtis suvokiama ir priimama tokia, kokia yra – su daiktų paviršiumi ir amžinybės gelme. Knyga unikali tuo, kad leidžia patirti ypatingą *buvimo* ir *irimo* būseną, artimą meditacijai. Tik šiuo atveju norint pasiekti meditacinį lygį nereikia surangyti kūno lotoso poza, pakylėja autorės estetika ir originaliai kuriami poetiniai įvaizdžiai – punktyrai, linijos, skiriančios materialią erdvę nuo dvasinės, ir tas ribas trinantis bei leidžiantis jas peržengti irimas, plazdėjimas, dvelksmas, švytėjimas.

* Ieva Gudmonaitė, *Sniego skonis*. – Kaunas: „Kauko laiptai", 2015.

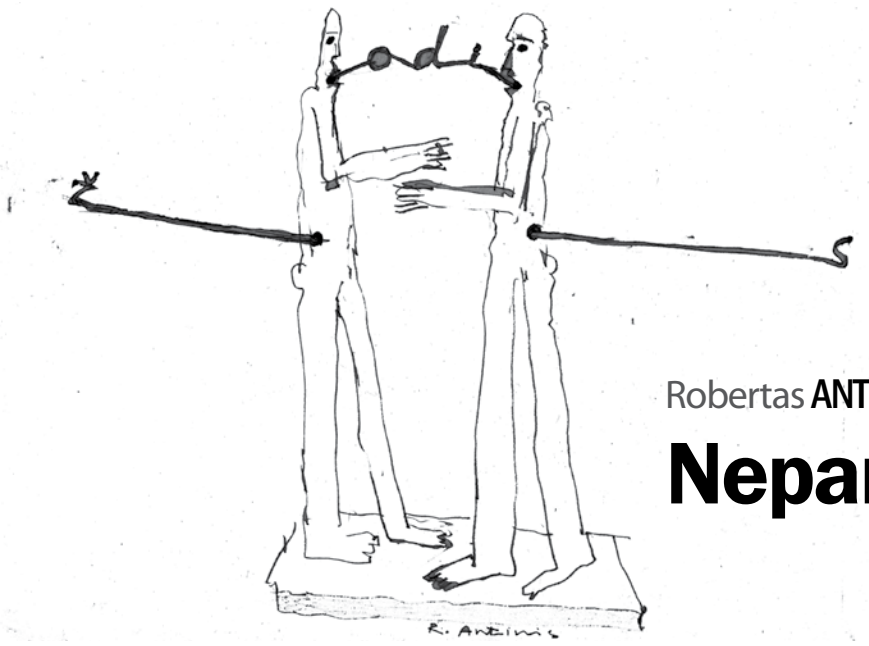

Robertas **ANTINIS**

Neparašyta knyga

Lova

Prirašęs vieną šoną rašinėju ir kitą. Ir kojūgalyje, ir galvūgalyje. Apačią irgi prirašau. Neprirašytą palieku tik viršų.

Užsukusi Paštininkė nusiima krepšį, nusiauna batelius ir lenda pas mane ant neprirašytos viršutinės dalies. Palandžioja po mano prirašymus ir sako: „Pa-pa-mė-mė-gin-gin-kim...“ Aš jai: „Rašau knygą ir tokiems dalykams neturiu laiko.“ O Paštininkė, apsimetusi, kad manęs negirdi, tęsia: „...kim... – tada nusiima kepuraitę, – kim... – nusivelka švarkelį, – kim...“ – o kojinių nenusimauna. Esu priverstas ką nors sakyti. Tačiau Paštininkė mane nutraukia: „Galvojau, kad čia lova, o, pasirodo, tai – jūsų „Neparašyta knyga“. Be to, dar ir siauroka.“ Paštininkė neapsirengusi (gal užmiršo) eina į lovų parduotuvę pirkti platesnės lovos. Ant parduotuvės durų kabo raštelis: „Parduotuvė išsikraustė pas Rašytoją.“

Grįžtant Umberto Eco jai sako: „Knygos kartais klaidina.“ – „Bet tai juk „Neparašyta knyga“, – atkerta jam Paštininkė. „... ir visuomet bus norinčiųjų aprengti apnuogintus Mikelandželo kūnus“, – pritariu Umberto Eco. Aprenginėju Paštininkę. Paštininkė: „Tai bent! Nežinojau.“

Raidės

Ne paslaptis – esu naujoviškų taisyklių mėgėjas. Kodėl? Rašau, pavyzdžiui, – VIŠTA. Tada iš šio žodžio pasirenku vieną raidę ir svarstau, ką su ja veikti: guldyti ant kušetės, kišti į šaldytuvą ar į praeivio kišenę.

Šį vakarą raidė iš viso prapuolė. Jos paieškas pradėjau kavinukėje: „Mėgstu tvarką ir esu naujoviškų taisyklių mėgėjas – ar pastebėjote raidę?“ (Esu blaivesnis nei jie.) Kavinės lankytojai pjausto vištieną ir garsiau nei įprastai ją kramto. Sakau: „Liaukitės! Pagalvokite!“ Jie suklūsta. Vienas tyliai prabyla: „Jis (tai yra aš) neeilinis žmogus.“ Tada iš tarpdančių iškrapšto gniužulėlį, labai panašų į raidę, ir paduoda man. Vynioju jį į servetėlę, kišu į kišenę ir einu namo.

Lipdau gniužulėlį į paliktą žodį, bet išeina tik VIŠDA.

Klaida.

Knieti sugrįžti į kavinukę ir gailestingai į mane žiūrinčiai Apkūniai Moteriai tarti: „Prasižiokite, tai – svarbu! Nejaugi nejaučiate, ko aš atėjau? Pastebėjau, jog žvilgčiojate į mane gailestingai, taigi kažką slepiate.“ Apkūni Moteris: „Galvojau apie jus.“ Ji kalba užsimerkusi ir nesiliauja kramsnoti. Einame pas mane.

Praleidau neramią naktį – kažkas trynėsi man į šonus. Negalėjau suprasti – dingusi raidė ar Apkūni Moteris iš kavinukės.

Bet ryte nuotaika pasitaisė. Ant stalo kiurksojo tvarkinga VIŠTA. Moteris jau buvo išėjusi, o aš mąsčiau: „Dėl teisybės visgi verta praleisti neramią naktį.“

Vaikštinėju miesto pakraščiu. Pamatau vištą. Ji kudakuoja, jos mažos akutės mirksi man, tarsi pritardamos praėjusios nakties įvykiams, baksnoja žemę snapeliu, tarsi ieškodama pasimetusių raidžių. Malonu stebėti jos geranoriškus lesiojimus. O ir vištai gera žinoti, kad ir aš esu šioks toks raidžių baksnotojas.

Grįžtu namo. Ant stalo drėbso MĖŠLAS. Iš šio žodžio pasirenku vieną raidę ir svarstau, ką su ja veikti. Nusprendžiu ją nešti į kavinukę, tačiau pakeliui pametu.

Grįžtu namo, ir Apkūni Moteris mane išrengia. Sakau jai: „Kodėl jūs tai darote?“ Ji neatsako. Po audringos nakties Apkūni Moteris išeina. Ant stalo vėl tobulas MĖŠLAS. Svarstau: „Kaip taip gali būti?“ Juk buvau pametęs raidę. „Ratas apsisuka ir vėl grįžta į tą pačią vietą, tačiau vežimas šiek tiek pavažiuoja“, – pasakyčiau Apkūniai Moteriai. Bet pradedu abejoti, kad visa tai įvyko, todėl nieko nesakau. Sėdu prie stalo, valgau kiaušinienę, geriu arbatą ir einu į miestą.

Gal dėl nuostabos sukasi galva? Kelyje sutinku Iš Matymo Pažįstamą Moterį. (Gal ir ji iš kavinukės?) Ji sako: „Ar mums nevertėtų pasikalbėti?“ – „Apie ką?“ – klausiu jos. Ji: „Žinau, kad pas jus lankosi Apkūni Moteris, tačiau man tai nėra svarbu.“ Nuo tada Iš Matymo Pažįstama Moteris įprato nurenginėti mane ir ieškoti raidžių.

Man šiek tiek neramu dėl to, kas vyksta. Apkūnios Moters ir Iš Matymo Pažįstamos Moters surastos raidės padvigubėja ir iškraipo žodžio reikšmę. Kartais iš viso netelpa į mano žodį. Man (teisybės ieškotojui) tai nepriimtina.

Einu į kavinukę. Bet niekam nesakau, kokie nemalonumai man gresia. „Ratas apsisuka ir vėl grįžta į ta pačią vietą“, – sako Apkūni Moteris, o šalia jos sėdinti Iš Matymo Pažįstama Moteris linksi galva. Kaip jos gali žinoti tai, ką dar tik norėjau pasakyti? Išgeriu taurelę ir patraukiu namo. Kelyje matau – ant šiukšliadėžės mindžikuoja vištа ir vėl man mirksi. Kai nusibosta vienam į kitą žiūrėti, ryžtingai nueinu namo. Ant kelio matau vištos išlesiotą –AB-IGA. Einu ir galvoju: „Kaip ji sužinojo, jog pas mane darbuojasi dvi asistentės?“ (Juk ne šiaip sau žodyje trūksta dviejų raidžių!) Ant šiukšliadėžės gaidys: „KŪ-KŪ-RIE-KŪ!“ Situacija jau visai rimta. Buvau net pamiršęs, kad gaidžiai budina miegalius. Ką gi. Turiu keltis.

Apie nieką

Juk visiems pasitaiko – mėtote iš delno į delną, iš kairės į dešinę. Kaimynas: „Mėtote, ko neturite.“ Mąstau: „Gal kas galvoja, kad ir manęs nėra? Betgi jaučiu, kaip mane kartais kumščiuoja Kaimynė iš 3 aukšto. O Kaimynė iš 2 aukšto tai patvirtina: „Ant jūsų kūno mėlynės.“

Šiuo pavyzdžiu noriu pasakyti, kad tam, kurio nėra, irgi gali skaudėti. Ir dar žinotina: „Tas, kurio nėra, ir yra niekas – dažnai verkia, skundžiasi ir įrodinėja, kad yra ne visai niekas.“

Kaimynei iš 3 aukšto sakau: „Grąžinkite „Neparašytą knygą“ – nors ji dar niekas, su ja negalima taip elgtis.“ Ji: „Kodėl?“ Aš: „Laikote ją suspaudusi tarp šlaunų ir visai nemėtote jos iš kairės į dešinę ir iš dešinės į kairę.“ O jei atėjus Knygų Leidyklos Direktoriui knyga truputį sudrėksta, tai ne įrodymas, jog NIEKAS gyvena mūsų namuose.

Tuomet Kaimynė truputį praskečia kojas, ir „Neparašyta knyga“ iškrinta. Sušunku: „Kas gali būti geriau už Malevičiaus „Juodąjį kvadratą“?!

O

Kaimynas: „Juk rašote?“ Aš: „Tik apie O.“ Kaimynas: „Mėgstu O.“ Aš: „Tokiu atveju rašysiu apie TĖ.“ Kaimynas: „Mėgstu ir E.“ Aš: „Man lieka labai mažai raidžių.“

Su Kaimynu einame pas 4 aukšto Kaimynę. Kaimynė: „Kodėl?“ Aš: „Juk 4 aukšte lankosi T mėgėjai.“ Žiūriu į ją ir galvoju: „Ji guli lovoje ir yra panaši į T. Jai tereiktų truputį pražergti kojas ir taptų kita raide. Įstabu.“ Kaimynas: „Visai nebūtina žargstytis.“ Ji klauso Kaimyno ir tampa I. Tada ridename I į 3 aukštą ir paguldome į 3 aukšto Kaimyno lovą. Kaimynė: „Aš neįpratusi miegoti viena.“ Kaimynas iš 3 aukšto: „Aš mėgstu O.“ Kaimynė: „O aš draugauju su šauktukais!“

Kaimynas nusiauna batus ir įrodinėja, kad yra šauktukas. Kaimynė: „Jūs – sulinkęs klaustukas, jie manęs nepatenkina.“ Kaimynas iš 3 aukšto užsigauna ir išeina su O pasivaikščioti po miesto parką. Tuo metu aš irgi vaikštau su savo O. Sakau Kaimynui: „Mes tokie panašūs.“ O ir O taip pat netyli: „O mes panašios į apvalias saldainių dėžutes, jei niekas nečiulpia mūsų saldainių, – mes užsidarome.“ Gerai, kad šių žodžių negirdi Mūsų Namo Komendantas. Jis mėgsta saldainius, nors jam gresia diabetas. Tuo metu Kaimynė iš 4 aukšto miega Kaimyno iš 3 aukšto lovoje. Pabunda ir nesupranta, kaip atsidūrė 3 aukšte. Pasižiūri į save ir pamato, kad yra kažkokia I. Sušunka: „O Jėzau!“, iškrenta iš lovos ir jau nieko nebesako.

R ir Z sapnas

Aš esu R, dirbu morge – turiu reikalų su lavonais. Z irgi dirba morge. Aš, R, kolegai Z sakau: „Jūs, Z, man esate panašus į skulptorių.“ Z: „Jūs man taip pat panašus į skulptorių.“ Rašytojas mums abiem: „Jei kartais numirčiau, kiltų problemų. Juk mano lavonas jums būtų lyg skulptūra. Reiktų ją pjauti į dvi dalis, viena pusė atitektų R, kita – Z.“

Rašytojas atsigula tarp R ir Z, visai nejuda. R jo klausia: „Jūs tikrai lavonas?“ Z nesulaukdamas Rašytojo atsakymo taria: „Jis tik vaidina lavoną, o iš tiesų yra mieganti skulptūra.“

Pasišnekučiavę su Rašytoju R ir Z grįžta į morgą. Rašytojas eina į pirtį.

Morge R ir Z kalbasi: „Visa tai, kas čia parašyta, tik žodžiai, o jie labai mažai turi ką bendra su gyvenimu.“

Tuo metu Rašytojas pirtyje vaidina miegantį. Žadinamas pirtininko vaidina, kad neprisimena, ką sapnavo. Šį suvaidintą sapną užrašo R ir Z.

C ir B

Aš: „Labas!“ C tyli. Aš: „Norėčiau ant tavęs pagulėti.“ C: „O kas jūs toks?“ Aš: „Kol kas niekas.“ C: „Jei esate niekas, kodėl norite ant manęs pagulėti?“ Aš: „Jei esi C, ant tavęs negali pagulėti net niekas? C: „Jei šiurkščiai elgsitės, nekalbėsiu su jumis.“ Aš: „Ar galėtum nusisegti liemenėlę?“ C: „Tuomet ir jūs turėtumėte nusirengti.“ Aš: „Esu niekas ir neturiu ką nusirengti.“ C: „Tuomet jus aprengsiu.“ Kažkuo aprengia mano mažą kūną. Panašu, kad tai tušti dailyraščio sąsiuvinio puslapiai. Aš: „Tokiu atveju turi atsigulti ant manęs.“ Esu paguldytas, aprengtas, o ant manęs guli nuoga C.

Tuo metu įeina Kaimynė iš 4 aukšto. Kaimynė: „Šį rytą pas mane buvo užsukęs Mūsų Namo Komendantas ir sakė, kad aš jam esu tik raidė, ir dar šnibždėjo į ausį, jog norėtų ant manęs pagulėti.“ Aš jam šiek tiek priešinausi. Tačiau matau, kad mūsų name apsireiškė C. Ir ji guli ant jūsų.“ Sakau Kaimynei: „Dabar būsite B. Tai tik antra raidė mūsų namuose. Esu numatęs parašyti visą žodį! Ir visą knygą, jei sugalvosiu žodžių.“ Priduriu: „Norėčiau ant tavęs pagulėti.“

Permąstau situaciją – ant manęs guli C, po manimi B. Visi gulime. Girdžiu, kaip C kalba su B. C: „Rašytojas kruopštus – esate išrengta.“ B: „Mane nurengė Mūsų Namo Komendantas.“ Noriu įsiterpti ir aš, tačiau B mane taip spusteli, kad net užmirštu, ar B guli

Nukelta į 16 p.

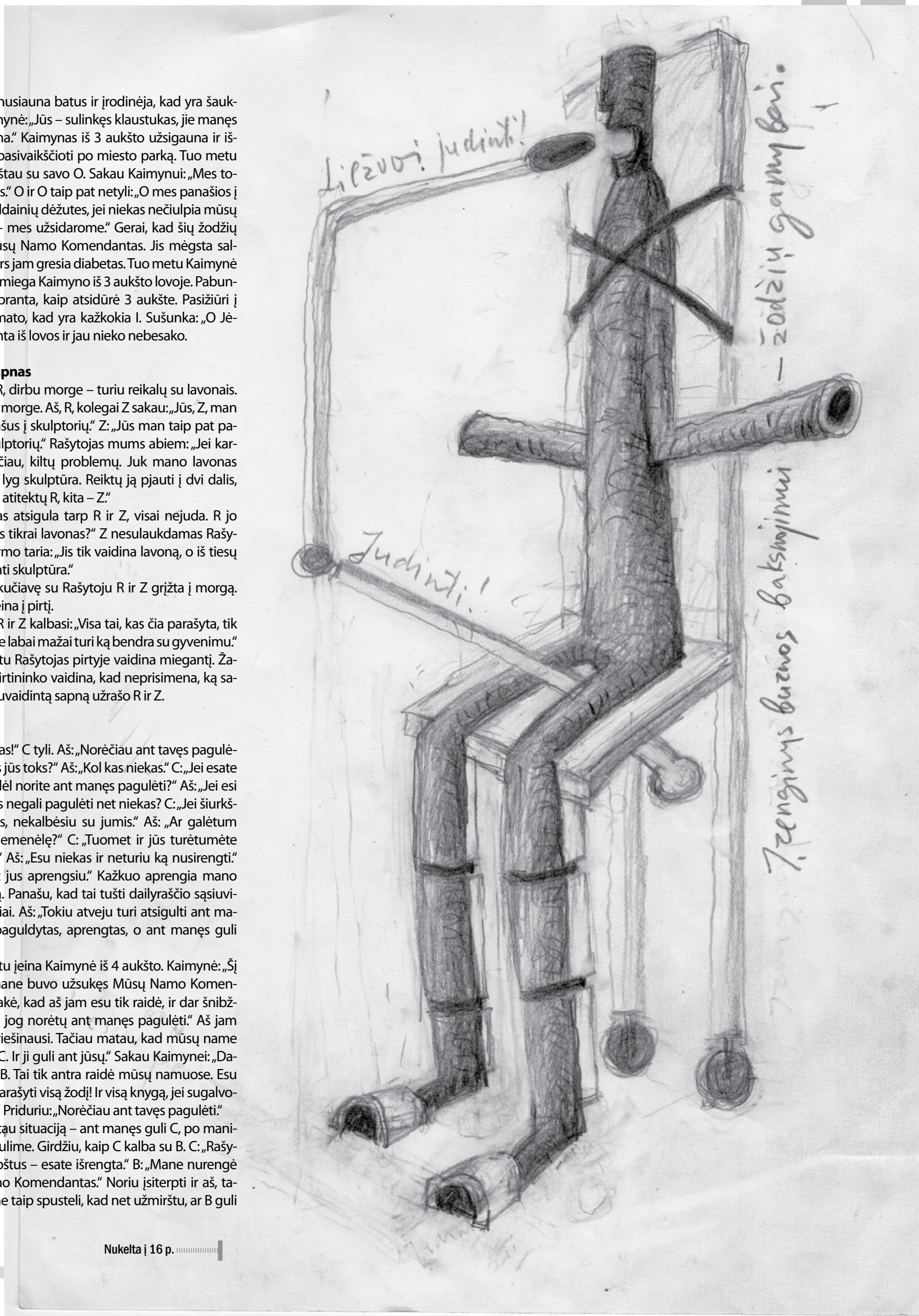

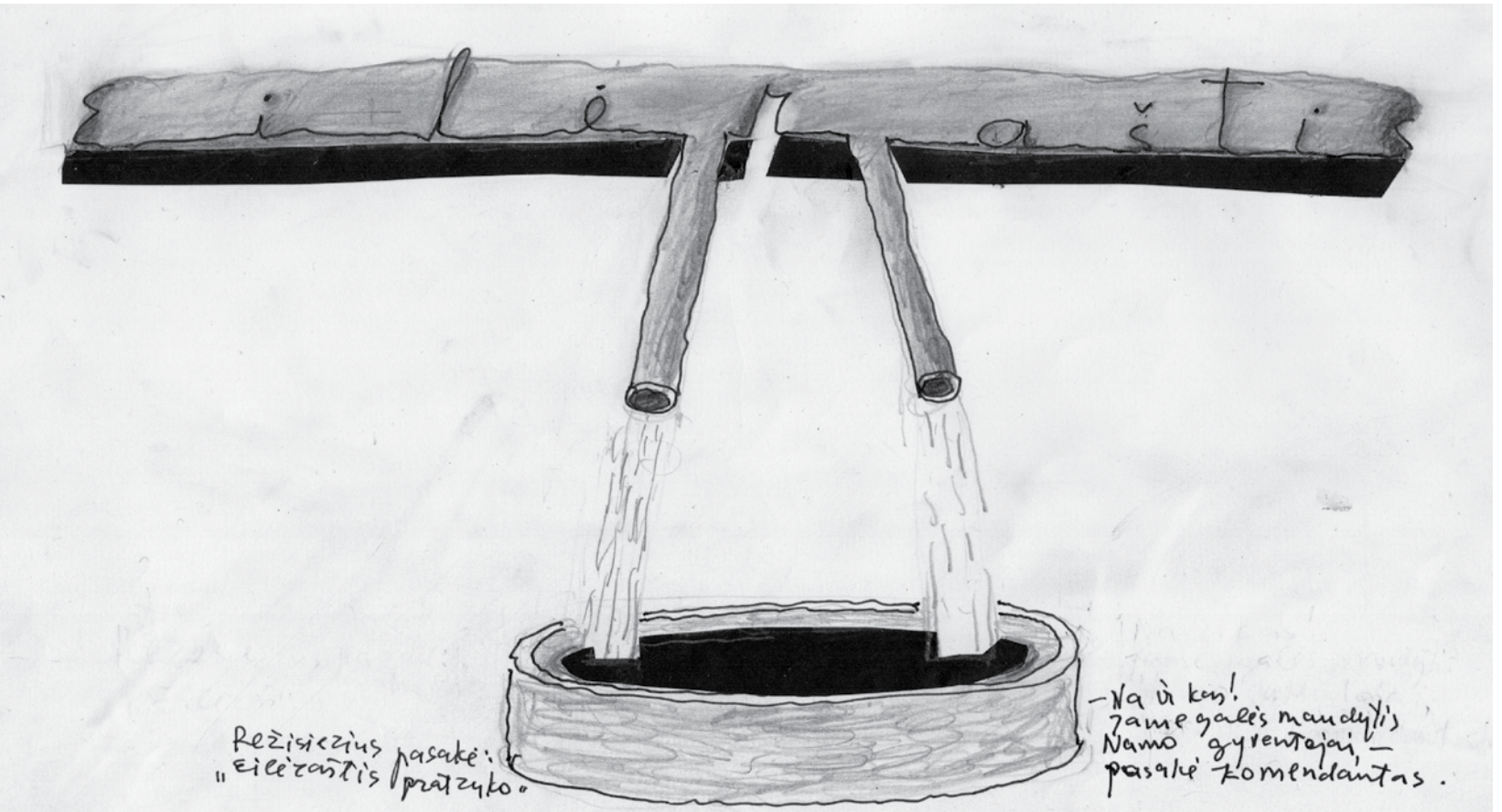

Atkelta iš 15 p.

po manimi, ar ant manęs. O jei esu Rašytojas, esu įpareigotas rašyti apie kiekvieną spustelėjimą. C ir B vis dar guli lovoje ir kažką išdarinėja be manęs. Esu palinkęs ties puslapiu. Girdžiu: „Grįžkite į lovą, rašysime mes. Kiek galite sėdėti prie tuščio puslapio?“ Jos rašo: „O viskas buvo taip. Aš, C, sakau Rašytojui: „Norėčiau ant tavęs pagulėti“. O aš, B: „Norėčiau pagulėti po tavimi.“

Knygų Leidyklos Direktorius: „Šio rašinio nespausdinsiu.“ Rašytojas: „Kodėl?“ Knygų Leidyklos Direktorius: „Gali sugesti spausdinimo mašina. Skaičiuokite: B, ant jos Rašytojas, ant jo C, ant jos norėčiau gulėti aš. Ne! To neatlaikytų jokia spausdinimo mašina.“

Apie „Pšššš“

Jei jis ar ji vaikšto šiek tiek prasižergę, žinokite – tai ŽODŽIŲ įtaka. ŽODŽIAI auga kirkšnyse ir iškreipia jų eiseną. Be to, ŽODŽIAI blaškosi, braška, seilėjasi. Ir jei Kaimynė iš 4 aukšto diskutuodama su manimi apie meną nors truputį praskečia kojas, patariu jai: „Rašykite knygą. Kol nevėlu ir kol koks pradedantis rašytojas nesuspėjo pasinaudoti jūsų kirkšnyse augančiais ŽODŽIAIS, begėdiškai pasirašydamas po jais.“

Tuomet ji į 4 aukštą lipa atsargiau, šiek tiek suglausdama savo liaunas šlaunis. Juk ŽODŽIAI tokie nepatvarūs – jei ji elgtųsi neatsargiai, jie išvarvėtų laiptinėje. O valytojai tai būtų puiki proga demonstruoti savo intelektą Mūsų Namo Komendantui: „Puantilizmas vėl įsigali – tai patvirtina išvarvėję žodžiai 3 aukšte.“

Taip visgi neatsitinka, ir Kaimynė jau 4 aukšte. Vyras jai liepia: „Prasižiok!“ O ji šypsosi ir nesižioja. Kaimynės vyras net nepažiūrėjęs į ją sako: „Tavo dantys kažkuo apsivėlę. Žinai, kad mėgstu į tavo burną kaišioti liežuvį – jausti visokius kauburėlius. O šiandien kauburėliai taip išdidėję, kad nejaučiu net tarpudančių.“

Tuo metu aš rašau: „Būtina turėti omenyje ir pažastis, tarpuakius, tarpupiršČius ir tarpudančius. Juose gali išdygti į kauburėlius panašūs ŽODŽIAI.“ Tai parašęs lipu į 4 aukštą. Noriu paskaityti Kaimynei ir jos vyrui. Bet jau 3 aukšte sutinku Kaimyną iš 4 aukšto. Jis man sako: „Šiandien žmonos burnaduobėje pakito kauburėliai. Sunerimau. Dar ji ėmė kalbėti, kad rašo knygą. Išprausiau ją, kauburėliai apmažėjo. Esu atsakingas už ją. Gal nežinojote – ją prieš mėnesį užmiršo Kaimynas iš 5 aukšto.“ Nustembu: „Kaip?“ Jis: „Privalau papasakoti. Kaimynas iš 5 aukšto ją nusipirko iš mūsų gatvėje esančios sekso prekių parduotuvės. Vieną vakarą ji užsibuvo pas mane, ir aš ją pamilau. Ji nenuspėjama. Be to, Kaimynas iš 5 aukšto nepaliko jokių instrukcijų, kaip su ja elgtis.“ Klausiu Kaimyno: „Jūs labai ją mylite?“ Jis: „Labai!“ Aš: „Nedarykite klaidos ir jos negrąžinkite. ŽODŽIAI, dygstantys iš jos kirkšnių, negali trukdyti jūsų meilei.“ Kaimynas: „Ačiū už patarimą!“

Grįžtu į 1 aukštą.

Beldžiasi į duris.

Vėl Kaimynė iš 4 aukšto: „Vyras vėl mane maudė: pažastis, tarpuakius, tarpupiršČius, tarpudančius, beliko keli ŽODŽIAI. Pasijutau vieniša. Noriu miegoti su jumis.“ Sakau: „Negaliu miegoti, turiu rašyti.“ Kaimynė: „Pavieniai ŽODŽIAI dar styro iš mano tarpų. Kantriems skaitytojams visuomet norisi sužinoti ką nors apie nuodilas. Rašytojams taip pat būtina apie tai žinoti.“ Dar sako: „Noriu miegoti.“ Laukiu, kad pasakytų: „Su jumis.“ Bet ji stovi už durų, tad ne visi žodžiai girdisi.

Virtuvėje surandu aštrią šakutę. Atidarau duris ir bedu Kaimynei į širdį. O ji? Ji subliūkšta mano akyse. Oras srūva iš visų jos tarpelių. Galvoju: „Gal ji blogai pagaminta, jei išsigandusi taip elgiasi?“ Pribėgu prie popieriaus lapo ir užrašau: „PŠŠŠŠŠŠ.“

KAŽKAS

Manęs klausia: „Kai rašote „KAŽKAS“, jums šis tas pavyksta, bet vis vien ruošiatės tai sunaikinti?“ Sakau: „Ne visai. Prieš sunaikindamas KAŽ užkelsiu ant KAS.“ Kalbu toliau: „Ir tai ne viskas. Ž šnibždėsiu tol, kol jis taps S. Paskui tarsiu „KAŽKĄ“, teliks prie A prirašyti nosinę. Ir jūs tai privalėsite padaryti.“ Jis: „Jei man įsakinėsite, iškviesiu Policininką.“ Aš: „Policininkas ryžtingesnis už jus, ir man bus dar geriau.“

Prisistatęs Policininkas klausia manęs: „Kokios lyties šie skiemenys?“ Sakau: „KA reiktų užkelti ant KAŽ, o S galėtų nueiti į paveikslų galeriją.“ O Jam sakau: „Jūs iškvietėte Policininką, bet aš mąstau taip pat kaip jis.“

Galvoju: „Kažkas ne taip. KA užkeltas ant KAŽ, o S vaikšto po paveikslų galeriją. O ką veikti Policininkui, Jam ir man? Reiktų, kad kuris nors iš mūsų ką nors pasakytų.“ Ir Policininkas sako: „Kalėjimo kamera – ne pabaiga, gyvenimas joje mažai skiriasi nuo sapno.“ (Įtariu, kad tai vieno rašytojo citata.) Surakina mano rankas. Net nespėju ištarti: „Už ką?“

Viktoras **GULBINAS**

Užganėdinta

Seniai
nemačiau tavęs
linksmos nuo pat ryto,
tarsi pamylėtos
ir užganėdintos,

todėl bandau prisiminti:

kur aš buvau
miegodamas šalia tavęs
tuo metu,
kai tu sapnuose
glamonėjai
savo meilužį?

Alzheimeris

Nežinau nuo kada
bet kasdien vis greičiau
pro sąmonės išgraužą
išteka
~ ~ ~ pri ~ ~ sssi ~ ~ ~
~ mmi ~ ~ ni ~ ~ ~ ~ ~
~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ mmai ~

grimzta į rūką
veidai ir vardai

tik tave atpažįstu:
iš kvapo
iš eisenos
rankų
iš prisilietimų
iš

(Pa)vasaris

Pūsteli
pavasario lumzdelį
vėjas:

žiū –
per sniegą
upeliukas
nuliuoksėjo!

(Ne)paskenduolė

anądien
mergaitei
kūdron
nuo liepto
iš rankų
išsprūdo
muilo šmotelis

o verkia
tarytum save
apraudotų
paskendusią

Belaisvis

Neturi
jokių galimybių
pasipriešint
nakties diktatūrai:
vos užmerki akis –
plėšriai
tau prasišiepia
sapno durys;

ir pabudęs
tesi somnambulas,
tęsiantis
sapno siužetą,

kol nugrimzti
iš lėto
į klampų
vakaro dugną...

Užsiėmęs

– Ar Dievas
taip pat išeina
pavedžioti
savo šunelio?

Ar liepia jam
elgtis padoriai
ir neteršti
Rojaus žolynų?

Ar leidžia
sustoti prie medžio,
po kuriuo
medituoja Mozė?

– Viešpats neturi laiko
su gyvulėliais žaisti –
Jisai be pavadėlio
tave per gyvenimą veda.

Apie religiją

– – – – – broli Krepšinyje,
gal pastebėjai? –
mūsų tautą apsėdęs
visuotinis šišas:

kai JIE nugali,
džiūgaujam:
MES laimėjom!

kai nesiseka –
šnypščiame:
JIE prakišo...

Bergždžias

eilėraštis
gimsta išskydęs

fazės ir frazės
liejasi
vien tiktai balsėmis

o ir šios
tr-ūk-in-ėj-a

ar ne geriau
palikti šį krantą –

čia žodžiai
jau išmeškerioti

mintys išsemtos tinklais
įžūlių epigonų
bei plagiatorių

tiktai skyrybos ženklai
plūduriuoja

Atkelta iš 3 p.

mirusio nuo džiovos. Išlikusi nuotrauka, kur jis sėdi su bendramoksliais Justinu Vienožinskiu, Petru Kalpoku.

– R. Kunca dailės kritikų vadinamas lyrišku kubistu. Prancūzijos pietų dailės mokyklai būdingos ryškios spalvos ir kartu šiaurietiškas rūstumas – jo paveikslų išskirtinumas. Jūs grojote visus 83 Josepho Haydno kvartetus, repertuare – per 600 kūrinių smuikui, įvairiems kameriniams ansambliams ir kameriniam orkestrui. Tai irgi išskirtinis kūrėjo gyvenimas. Galima sakyti, du skirtingų sričių menininkai vienas kitą nuolat palaikė ir skatino kurti?

Romualdas KUNCA. „Brolio portretas“. 1964 m.

– Neapsirikote. Mes visą laiką papildydavome vienas kitą. Būdavo, paskambina Romualdas: „Ateik, nutapiau naują darbą. Būsi pirmas vertintojas.“ Ateinu. „Na, ką sakysi? Man svarbu pirmas įspūdis. Nupasakok kiek galėdamas trumpiau.“ Į mano vertinimus jis žvelgė rimtai. Romualdas baigė profesoriaus Antano Gudaičio klasę, o profesoriui buvo labai svarbi prancūzų kultūra, dailė. Toji europietiško meno šviesa juos suvienijo. Brolis buvo vienas intelektualiausių menininkų, prancūzų klasikų ir filosofų kūrinius skaitęs prancūziškai. Aš jį išmokiau smuiku griežti Antonio Vivaldi'o „La minor“ pirmąją dalį. Nupirkau ir padovanojau seną smuiką. Tikiu, jis dar yra po jo lova. Į jį žiūrėdavo, naudodavo natiurmortuose. Kai 1972 m. Vilniaus valstybinis kvartetas Lježo konkurse Belgijoje tapo pirmosios premijos laureatu, brolis mus panoro nutapyti. Dabar tas paveikslas saugomas Nacionalinio muziejaus fonduose. Kiekviena mano ar jo sėkmė buvo abiejų laukiama ir svarbi.

– Sudėtingiausia smuiku griežti solo. Tačiau jums tai tarsi įprasta, esate surengęs daugybę rečitalių Lietuvoje ir užsienyje.

– Griežtamas solo smuiku vienas žmogus turi atstoti orkestrą. Reikia surasti kūrinį, kuris leistų tai padaryti. Sukūriau tokią tradiciją ir ją tęsiu iki šiandien. Mano repertuare nemažai aranžuotų kūrinių. Pavyzdžiui, Bacho-Gounod „Ave, Maria“ sukurta fortepijonui, bet aš šią giesmę aranžavau smuikui. Šio instrumento prigimtis – lyrinė, jis turi dainuoti, melodija turi virpinti širdį. Muzikoje lyrizmo išraiška pati sudėtingiausia, bet, kai pavyksta atlikti kūrinį šia dvasia, rezultatas ryškiausias. Po koncerto Hanoveryje, kur griežiau W. A. Mozarto „Sonatą“ su Hamburgo profesore Raminta Lampsatyte, recenzentas laikraštyje parašė: „Bet ypač reikėtų išskirti lėtąją W. A. Mozarto dalį.“ Man buvo labai malonu, kad vokiškos kultūros krašte įvertinta lyrinė kūrinio dalis.

Brolis taip pat mėgdavo paveiksluose konstruktyvumą jungti su lyriškumu. Savitas braižas, nes jo kūryba artima prancūziškam kubizmui, fovizmui, tačiau būdingi laužytų formų elementai, ypač natiurmortuose, tarsi kalbantys, sužmoginti, įgavę judesį daiktai. Jis nutapęs daug pajūrio, Kuršių nerijos vaizdų, Vilniaus peizažų, portretų, natiurmortų. Bet niekada nenutapė Veliuonos. Ji liko tarsi sakrali vieta, prie kurios negalėjo prisiliesti.

– Jūs daugiau kaip keturiasdešimt metų dėstote Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje, o anksčiau vienu metu drauge su broliu dirbote M. K. Čiurlionio mokykloje. Mokyti muzikos ir dailės – daugiau panašumų ar skirtumų?

– Muzikos ir vaizduojamojo meno pedagogika skirtinga. Dailės mokytojai dirba su grupe mokinių, muzikos mokai vieną žmogų. Mokydamas grupę tapyti matai, kas pagavo mintį ir ką jau neša srovė, vedžioja ranką, o kitam reikia ilgai aiškinti ir kažin, ar kas iš to išeis. Grojančiam vaikui numatai programą, jausdamas jo kelią, skiri repertuarą. Kiekvienas pedagogas gali sau papriekaištauti, kad galėjo parinkti geriau, bet kai ką pastebėjo per vėlai, kai vaiko talentas atsivėrė. Be to, dailininkų pokalbiai labiau apibrėžti negu muzikų, aptariančių interpretacijas. Žavėdavausi tuo, kad dailėje remiamasi labai konkrečiais dalykais, tačiau improvizacijos galimybės didelės – spalvų derinimo ir kompozicijos, struktūros ir spalvos. Tai visa kūrinio dramaturgija. Tam tikras vaizduojamojo meno paraleles stengiuosi pamatyti muzikos kūrinyje, jų labai daug.

– Visi ieškome būties prasmės, tik skirtingai. Kas svarbiau: tai, ką žmogus visą gyvenimą veikia, ar tai, ko nesitiki ir netikėtai sulaukia?

– Gali būti paskutinis variantas. Tačiau galutinio atsakymo nėra. Stengiesi tikėdamasis to, ko sieki. Kūrėjui tai – menine prasme geras rezultatas, sugebėjimas apibendrinti. Įdedi daug triūso, pasitelki savo galimybes, ieškai, kas tau būtų artimiau, kokiu keliu turėtum eiti. Tai prasmė ir tikėjimas savimi, savo jėgomis, mintimis, kurios gali susikristalizuoti į tam tikrą meninį rezultatą, kurį visuomenė pripažintų sėkmingu. Tik ką reiškia sėkmingas menas? Jeigu reikalingas žmonėms, jeigu pamėgtas, tada jis prasmingas. Kiekvienąkart kurdamas turi iš naujo ieškoti. Negali būti nieko sustabarėjusio. Kultūros dalykų mokomės kasdien. Todėl mene nėra vieno galutinio dėsnio, daug kas priklauso nuo įvairių aplinkybių. Reikia nemaža žinoti, išmanyti. Todėl vienam kūrybos procesas būna lengvas – kaip ilgų apmąstymų išdava, o kitam gali ir nepavykti. Bet ar viskas turi pasisekti? Menininkas paskiria gyvenimą kūrybai ir stengiasi tai garbingai vykdyti.

– Menininkas ir garbė – šie du žodžiai gali būti susiję, tačiau nebūtinai. Ar kūrėjui privalu išgarsėti, ar tai nėra svarbiausia?

– Tai lyg ir du klausimai. Atsakyti galėčiau pasiremdamas vaizduojamojo ir muzikos meno pavyzdžiais.

Daugelį amžių kūrinių, kuriais mes gėrimės, autoriai buvo ir liko nežinomi. Jie įvardyti pagal pavadinimą ir vietą, kur surasti. Jokių dailininkų pavardės nebuvo žinomos. Europietiškoji tradicija netgi neleisdavo menininkams pasirašinėti ant drobių: vyresnysis, turtingesnis žmogaus savo tarnui įsakydavo – nupieši šiandien, ir viskas. Nepageidauta, kad autorius kalbėtų apie savo kūrinius, pasirašytų juos. Pats jų sukurtas menas turėjo kalbėti. Didžiulė garbė atitekdavo šedevro savininkui. Laikai keitėsi, tokie dailininkai kaip Michelangelo'as, Leonardo da Vinci's, kurie aiškiai parodė, kad nėra vien tarnai, savo darbus pasirašinėdavo. Juos kviesdavosi didikai, popiežiai, nes jų kuriamas menas buvo reikalingas.

Jei kalbėtume apie muziką – kol jos gyvenimas organizuotas tik per teatrą, jis buvo kaip liaudies menas, autoriai likdavo nežinomi. Kai atsirado teatras, jungiantis literatūrą ir muziką, kai susibūrė teatro trupės, kilo poreikis rengti atskirų atlikėjų koncertus. Menininkas turi būti žinomas, jeigu nori būti kviečiamas. Lieka svarbiausias dalykas – kūrinys, jo meninė kokybė.

Taigi ši tradicija išliko iki šių dienų, ji negali būti kitokia. Kurti meno niekam nedraudžiama, bet žinomumas, garbė pasiekiami jo kokybe ir paklausa.

Gintaras **KUŠLYS**

Sienų tapybos restauravimas nepriklausomoje Lietuvoje

Lietuvai nepriklausomybės atkūrimas atnešė įvairių socialinių ir ekonominių permainų, deja, ne tik malonių, bet ir gana skausmingų. Viena šio istorinio lūžio nulemtų netekčių – nusistovėjusios Lietuvos paveldosaugos sistemos suardymas ir jį lydėjusios pasekmės. Per ketvirtį nepriklausomybės amžiaus šioje srityje buvo ir baltų, ir juodų periodų, tačiau restauravimo darbai net ir sunkiausiais momentais nenutrūko. Tad pasidairykime, kas ir kaip per tą laiką nuveikta sienų tapybos restauravime ir kaip reikalai klostosi šiandien.

1. Vilniaus karmelitų (basųjų) prie Šv. Teresės bažnyčios vienuolyno freskos. XVIII a. 2005.

Periodo pradžia: reformos...

Lietuvoje atkūrus nepriklausomybę sienų tapybos paveldo apsaugos ir tvarkybos – apskaitos, tyrimų, konservavimo-restauravimo – darbų raidą daugiausia lėmė pasikeitusios politinės, socialinės aplinkybės, institucinės slinktys ir nauja ūkinė šalies padėtis. Ta raida nebuvo labai sklandi: šioje srityje įsivyravo akivaizdus sąstingis, nemažai restauravimo organizacijų tiesiog nesugebėjo prisitaikyti prie naujų reikalavimų – prarado specialistus arba apskritai išnyko. Viena iš nepageidautinų decentralizavimo ir privatizavimo pasekmių – likviduotas Respublikinis kultūros paminklų restauravimo trestas bei jo padaliniai. Jo darbus perėmė naujai susikūrusios privačios įmonės.

Institucinę paveldo apsaugos sistemos pertvarką smarkiai paveikė Lietuvos persitvarkymo sąjūdis. Jis labai atvirai kalbėjo apie sovietų okupantų žalą mūsų paminklams, drąsiai kėlė viešumon kultūros paveldo netekčių klausimus. Tas balsas buvo išgirstas. Jau 1989 m. įsteigta Lietuvos kultūros paveldo globos taryba, pirmininkaujama Romualdo Ozolo, kurios savotišku pagrindu buvo trys kiek anksčiau įsikūrusios visuomeninės organizacijos: Jaunųjų paminklosaugininkų klubas (1985), klubai „Talka“ (1987) ir „Atgaja“ (1987). XX a. 10 deš. pradžioje prasidėjo ir institucinė Lietuvos paminklosaugos pertvarka. Sąjūdžio skatinama Vyriausybė sudarė darbo grupę, kurios vadovu paskirtas Jonas Rimantas Glemža ir kuri įgaliota peržiūrėti paminklosaugos ir paminklotvarkos sistemos darbo kryptis bei teikti siūlymus reformoms.[1] 1990 m. liepos 30 d. šios darbo grupės siūlymu Lietuvos Aukščiausioji Taryba – Atkuriamasis Seimas priėmė Kultūros paveldo apsaugos inspekcijos laikinąjį įstatymą ir įsteigė prie Seimo Kultūros paveldo apsaugos inspekciją.

Bemaž tuo pat metu prie Vyriausybės įkurtas Paminklotvarkos departamentas.[2] Jis 1991 m. balandžio 2 d. įsteigė istorijos ir kultūros vertybių paiešką bei apskaitą organizuoti įpareigotą Lietuvos kultūros paveldo mokslinį centrą.[3] Jis kurtas dar 1967 m. savo veiklą pradėjusios Mokslinės-metodinės kultūros paminklų apsaugos tarybos vietoje. Kartu imtasi rengti Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo projektą.[4] Svarbu, kad atliekant šį darbą buvo remtasi kitų Europos valstybių – daugiausia Prancūzijos, Lenkijos ir Skandinavijos šalių – įstatymų pavyzdžiais.

Pirmasis Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas LR Seime priimtas 1994 m. gruodžio 22 d. ir įsigaliojo 1995 m. vasario 1 d. Juo remiantis LR kultūros paveldo inspekcija ir Paminklotvarkos departamentas buvo reorganizuoti į Kultūros vertybių apsaugos departamentą (KVAD), pavaldų Kultūros ministerijai.[5] Taip pat įkurta Valstybinė paminklosaugos komisija (VPK), įpareigota atlikti Valstybės eksperto funkciją kultūros paveldo srityje ir nustatyti krašte paminklosaugos politiką bei strategiją.[6] Pagal KVAD patvirtintas programas reorganizuotas ir Lietuvos kultūros paveldo mokslinis centras – įsteigtas Kultūros paveldo centras (KPC).[7]

Vėliau dar būta daugybės pavadinimų ir iškabų keitimų, kitų permainų – visų čia neišvardysi. Bet akivaizdu, kad nuo XX a. 10 deš. vidurio situacija, nors ir lėtai, tačiau gerėjo. Lietuvoje sukūrus naują paminklosaugos įstatyminę bazę imta tobulinti specialistų atestavimo tvarką, tad pamažu taisėsi ir sienų tapybos restauravimo reikalai – šiuo laikotarpiu dominuoja vakarietišką požiūrį atitinkantys konservacinio pobūdžio darbai.

... reorganizacijos ir organizacijos

Taigi po 1990-ųjų Lietuvos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos ir tvarkybos organizacijų sistema išgyvena tikrai ne geriausias dienas. Restauravimo darbų vis dažniau imasi naujos organizacijos, o senosios arba uždaromos, arba transformuojamos – keičiami pavadinimai ir veiklos pobūdis. Pavyzdžiui, iš ankstesniųjų restauravimo įstaigų 2000 m. buvo likusios tik kelios: UAB „Vilniaus restauratoriai“ (buv. „Meistras“), UAB „Klaipėdos restauratoriai“ (buv. „Mingė“), UAB „Kėdainių restauratoriai“, likvidavus UAB „Kauno restauratoriai“ susikūrusi UAB „Restauracija“. Tuo metu kultūros paveldo objektų tvarkybos darbų užsakymus į savo rankas perėmė statybinės įmonės – uždarosios akcinės bendrovės „Senovė“, „Ekinsta“, „Geostatyba“, „Marijampolės statyba“, „Statybos ir restauravimo darbai“, „Ateities statyba“, „Aukštinė“, „Trobesiai“. AB „Panevėžio statyba“ sugebėjo „išsikovoti“ išskirtinių ir, žinoma, pelningų užsakymų Vilniaus pilių komplekse ir prezidentūroje.[8]

Į privatizuojamų pramonės ir kitų objektų sąrašus įtraukus su Lietuvos kultūros paveldo tvarkyba susietas įmones likviduotas Respublikinis kultūros paminklų restauravimo trestas, o visai netrukus, 1992-1993 m., į privačias rankas pateko visa likusi ir iki tol gana tvarkingai funkcionavusi nekilnojamojo kultūros paveldo restauravimo organizacijų sistema.

Vienas skaudžiausių to meto smūgių teko kultūros paveldo mokslinių tyrimų įstaigoms: Paminklų konservavimo institutas tapo AB Paminklų restauravimo institutu, jo Kauno filialas – AB Kauno paminklų restauravimo projektavimo institutu, Klaipėdos – UAB Paminklų restauravimo centru. Privatizuotos restauravimo valdybos ir išparduoti jų veiklą anksčiau koordinavusio Paminklų restauravimo tresto bei Paminklų konservavimo ir restauravimo instituto pastatai Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Kėdainiuose, Biržuose ir Telšiuose.[9] Įstaigos nyko ir ėmė vegetuoti.

Kartu su šiais iškabų keitimais ir turto perėmimais koja kojon žengė ir kitos pragaištingos „reformos“: etatų mažinimas, kvalifikuotų specialistų atleidimas ir pan. Pavyzdžiui, Pažaislio architektūros ansamblyje ne vienus metus freskų restauravimo darbus organizavusi valstybinė įstaiga „Kauno restauratoriai“ 10 deš. pradžioje buvo panaikinta – iš pradžių reorganizuota į „Restą“, o vėliau pavirto UAB „Restauracija“.[10] Gana nesunku įsivaizduoti, kodėl ši pavadinimų kaitaliojimo ekvilibristika buvo naudinga.

Taigi valstybė iš savo globos išleido gana efektyviai

Nukelta į 20 p.

Atkelta iš 19 p.

veikusios kultūros paminklų tyrimo, konservavimo, restauravimo, pritaikymo darbus vykdžiusias organizacijas. Jei būtų tvarkomasi kiek racionaliau, išmintingiau, šių smūgių objektų autentiškumo išsaugojimui, restauravimo darbų kokybei būtume galėję ir išvengti. Čia pritiktų ši Umberto Eco citata: „Mūsų priimamos visumos išlaikymas, saugojimas nuo padrikų mutacijų yra viena mūsų, kaip mąstančių būtybių, egzistencijos sąlygų (...). Kita mūsų, kaip mąstančių būtybių, išlikimo sąlyga yra mokėjimas lavinti savo protą ir jautrumą taip, kad kiekviena įgyta patirtis praturtintų ir pakeistų mūsų priėmimo sistemą. Priimtų formų pasaulis turi išlikti vientisas tuo požiūriu, kad jis turi harmoningai augti, be šuolių ir deformacijų...“[11]

Tačiau, kalbant apie specialistų padėtį, reikalai taisėsi. Kone iki 1995 m. restauratoriai Lietuvos restauravimo įmonėse paprastai buvo įdarbinami pagal sutartis. Tačiau 10 deš. antroje pusėje vadinamųjų „klajojančių“ restauratorių vietas vis dažniau užima etatiniai darbuotojai, kurie paveldo objekte įdarbinami kur kas ilgesniam laikui nei anksčiau. Tai gerino konservavimo ir restauravimo darbų kokybę – tvirtesnės socialinės garantijos ir nuolatinė darbo vieta didino motyvaciją tobulinti profesinius įgūdžius ir kokybiškai atlikti patikėtus darbus.

XX a. pabaigos užmojai

Nepaisant to, kad kuo toliau, tuo dažniau ne specialistai, o „statybininkai“ sprendė apie mokslinių (istorinių, menotyrinių ir kt.) paveldo tyrimų poreikį ir vykdė restauratorių atranką, ir kitų nepalankiai besiklostančių aplinkybių, Lietuvos sienų tapybos restauravimo darbai su ilgesnėmis ar trumpesnėmis pertraukomis vyko toliau. Situacijai šalies ūkyje tampant stabilesnei, apie 1995 m. jų apimtys akivaizdžiai ūgtelėjo. Vilniaus jėzuitų Šv. Jono bažnyčios Švč. Marijos Paguodos (Šv. Stanislovo Kostkos) koplyčioje freskos buvo konservuotos-restauruotos tarp 1975 ir 1998 m.; Paparčių (Kaišiadorių r.) dominikonų kapų koplyčioje tapybinis dekoras valytas, konservuotas ir dalinai restauruotas tarp 1988 ir 1998 m.; analogiški darbai tarp 1990 ir 1996 m. vykdyti ir Liškiavos (Varėnos r.) dominikonų Švč. Trejybės bažnyčioje.[12]

Pažaislio kamaldulių vienuolyne sienų tapybos restauravimas apie 1990 m. buvo nutrūkęs. Bet maždaug po poros metų, apie 1992 m., atnaujintas – sienų tapybos restauratoriai grįžo į Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčios Šv. Marijos Magdalenos de Pazzi koplyčią.[13] Pažaislio freskų restauravimo istorija išskirtinė tuo, kad restauratoriai čia visada vadovavosi moksliniais tyrimais bei profesionalių specialistų rekomendacijomis ir siekė konservavimo-restauravimo darbų kokybės, o ne kiekybės. Buvo priimtas pagirtinas sprendimas Pažaislio ansamblio freskas restauruoti atskirais kompleksais, o ne visas vienu metu. Manau, atsižvelgta į praeities klaidas: anksčiau ilgą laiką bažnyčios vidaus erdvės buvo virtusios savotišką „statybų aikštele“ ir tiesiog „duso“ nuo gremėzdiškų statybinių stelažų.[14] Tiesa, tuo metu Pažaislyje buvo likę tik vienas kitas iš ankstesnio gausaus būrio laisvai samdomų restauratorių, tad keisti požiūrį į šių darbų organizavimą vertė ir pats gyvenimas. 1998-2001 m. vykdytas Pažaislio bažnyčios choro sienų tapybos restauravimas išsiskiria profesionalumu ir šiuolaikiškumu, atitinka vakarietišką paveldo tvarkybos sampratą.

Panašiu metu, 1993-1994 m., restauruota ir Vilniaus Šv. Pranciškaus bei Bernardino bažnyčios itin vertinga daugiasluoksnė XVI a. pr. sieninė tapyba[15], susidedanti iš trijų dalių ir vaizduojanti simbolinio miesto panoramą, iš jūros išnyrančius demonus ir Nukryžiavimo bei šv. Pranciškaus gyvenimo scenas. Ši kompozicija puošia lygią ir plačią, taigi kone idealiai sienų tapybai tinkamą bažnyčios interjero šiaurinę sieną. Gotikinio bažnyčios portalo fragmentas išlikęs iki šiol.[16] Čia sienų tapybos restauratoriai grįžo ir 1998-1999 m. Tada darbuotasi prie triumfo arkos Kristaus Nukryžiavimo scenos (XIX a.), presbiterijos glifų, skliautų barokinės ornamentikos (XVII a.) ir t. t. Restauruojama čia buvo ir XXI a., bet apie tai vėliau.

2. Pranciškus Nemirovskis ir nežinomas unitų dailininkas. Vilniaus pranciškonų Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčios centrinės navos skliautai, kompozicijų liekanos. XVIII a. II p. 2005.

Prie Šv. Pranciškaus ir Bernardino bažnyčios prigludusio Bernardinų vienuolyno galerijoje 1995 m. taip pat vyko panašūs darbai. Jie svarbūs tuo, kad buvo atidengta daug unikalių, didžiulę istorinę bei meninę vertę turinčių Lietuvos sienų tapybos paveldo artefaktų, tarp kurių, kaip spėjama, net XV a. tapybos fragmentas ir XVI a. datuojama sieną prie durų į zakristiją puošianti „Nukryžiuotojo“ freska.[17] Apie išskirtinę pastarojo kūrinio vertę byloja jau tas faktas, kad tai vienas seniausių šalyje sienų tapybos technika atliktų „Nukryžiuotojo“ paveikslų – gal tik Vilniaus arkikatedros kriptos „Nukryžiuotasis“ nutapytas bemaž šimtmečiu anksčiau.

Antroje 10 deš. pusėje nepaprastai įdomių sienų tapybos konservavimo-restauravimo darbų atlikta ir Vilniaus universitete: 1995-1997 m. restauruota Baltoji salė – sudėtinė senosios universiteto observatorijos dalis. Vėliau, 1997-1998 m., imtasi Bendrosios skaityklos – buvusios jėzuitų svetainės-bibliotekos (*Hypocanastum commune*), kuri XVII-XVIII a. dekoruota sienų tapyba ir išsiskyrė nepaprastu puošnumu, tačiau po daugelio rekonstrukcijų atrodė gana apgailėtinai.[18] Taigi siekta, kad Vilniaus universiteto Baltoji salė atgautų savo pirminį vaizdą ir ankstesnį grožį (projekto autorė architektė A. Švabauskienė). Restauruojant atidengta ir eksponuota langą vaizduojanti freska, kuri Bendrosios skaityklos erdvei suteikė savotiškos renesansinės, jėzuitų laikus primenančios atmosferos. Tai tik maža dalis to, kas tada čia nuveikta.

Dar tapybos konservavimo-restauravimo darbai vykdyti Vilniaus Bžostovskių rūmų koplyčioje (1994) ir Videniškių (Molėtų r.) atgailos kanauninkų vienuolyno infulato rezidencijoje (1994-1997), Vilniaus jėzuitų vienuolyne ir Šv. Kazimiero bažnyčioje (1999-2000)[19] ir jau visai besileidžiant XX a. uždangai polichromijų fragmentai atidengti Vilniaus trinitorių Švč. Trejybės bažnyčioje. Sąrašą būtų galima tęsti ir tęsti, nes artėjant prie XXI a. šalies sienų tapybos paveldo tvarkyba vis intensyvėjo.

XXI a. pradžios darbai

Dar kartą grįžkime į Vilniaus Šv. Pranciškaus ir Bernardino bažnyčią. Joje 2000 m. pavasarį atidengta nežinomo autoriaus Kristaus laiptų koplyčios *al fresco*

tapyba, datuojama 1752 m. Šis dekoras uždažytas dar XX a. 5 deš., kai čia buvo įrengti butai.[20] 2003-2004 m. vėl teko grįžti prie Šv. Pranciškaus ir Bernardino bažnyčios eksterjero, nes dėl ankstesnio gana prasto restauravimo išbluko tapybos spalvos ir pan. Pagrindinio fasado frontono „Nukryžiuotąjį" restauravo Gintaras Palemonas Janonis, Česlovas Polonskis, Džiuljeta Rudzinskienė ir kt.

Kone kartu freskos konservuotos-restauruotos ir Bernardinų vienuolyno pirmo aukšto koridoriuje bei šalia esančioje zakristijoje. Čia nuo 1998 m. darbavosi Juozo Algirdo Pilipavičiaus vadovaujami VDA Paminklotvarkos katedros studentai. Beje, zakristijos barokinės polichromijos (XVIII a.) tapytos vienuolių, prie jų netgi aptiktas vieno autoriaus parašas – *Brat Adam Lipin*.

Pažaislio kamaldulių vienuolyne freskų restauravimas taip pat nebuvo nutrūkęs: prasidėjęs 1974 m., tęsėsi iki 2006 m. Šiuos darbus galima apibūdinti kaip labai sudėtingus, reikalavusius itin aukštos specialistų kvalifikacijos ir specifinių restauravimo žinių. Nors XXI a. pradžioje Pažaislio freskų restauravimas galbūt nebuvo pakankamai finansuojamas, pasimokius iš praeities klaidų ir atsižvelgus į pasaulinę sienų tapybos restauravimo praktiką bei profesinę patirtį, sugebėta dirbti palyginti kukliomis sąlygomis.[21] Vienu metu tarp šalies paminklosaugininkų net sklandė idėja Pažaislio architektūros ansamblį įtraukti į UNESCO saugomų paminklų sąrašą. Deja, tai taip ir liko vien geri ketinimai.

Vilniaus Šv. Mikalojaus bažnyčios skliaute ir sienoje 2000-ųjų lapkričio mėn. atidengti gotikinės ir barokinės tapybos fragmentai. 2000-2002 m. šie kūriniai dar ir restauruoti. Panašiu metu pradėtos restauruoti Rumbonių (Alytaus r.) Švč. Trejybės bažnyčios interjero freskos. Sienų tapybos restauratoriai taip pat dirbo Kauno basųjų karmelitų Šv. Kryžiaus bažnyčioje (2000), prie Vilniaus gynybinės sienos Aušros (Medininkų) vartų (2002-2003)[22], Vilniaus universiteto Profesorių namuose, vadinamojoje Medicinos kolegijoje (2002-2005), Šiluvos (Raseinių r.) Švč. Mergelės Marijos Gimimo bazilikoje (2003), Vilniaus trinitorių (Antakalnio) ir basųjų karmelitų (prie Šv. Teresės bažnyčios) (1 il.) vienuolynuose (2003), Vilniaus pranciškonų Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčioje[23] (2 il.) ir t. t.

Šiandieninės realijos

Kai darbai atlikti dar visai neseniai, nelengva juos objektyviai aptarti ar įvertinti. Štai Sapiegų rūmų renovavimas – vienas iš naujausių ir dėmesio itin vertų Lietuvos kultūros paveldo tvarkybos darbų pavyzdžių. Sapiegų rūmų ansamblis – XVII a. pabaigos italų architekto Giovannio Battistos Frediano (ir gal menkiau žymių jo kolegų) kūrinys. Spėjama, kad pirminė – barokinė – rūmų išvaizda buvo pati puošniausia. Tačiau šis itališkas grožis iki mūsų dienų neišliko. Šiandien turime vos keletą netikslių XVIII a. pabaigos ir XIX a. rūmų fasado piešinių, kuriais remiantis – tarsi buriant iš kavos tirščių – galima tik spėlioti, kaip tai turėtų atrodyti.

XVIII-XIX a. rūmai ne kartą keitė paskirtį. Vėliau gana ilgai čia veikė ligoninė. Pastatas itin nukentėjo 1840 m. ir 1928 m. rekonstrukcijų metu. Vertingiausi autentiški elementai – pagrindiniame fasade išlikę langų apvadai ir lipdyba, rūsiuose ir dalyje pirmo aukšto patalpų – skliautai. Eksterjeras išlaikė pagrindinius carinės Rusijos laikotarpio bruožus, bet, įgyvendinus 2012 m. parengtą rekonstrukcijos planą, carinės okupacijos pėdsakų šiame paminkle turėtų nelikti nė kvapo.

Man labiausiai rūpi šių rūmų freskos. Manoma, kad juos dekoruojant Sapiegos rūmų skulptoriui ir architektui Giovanni'ui Pietro Perti'ui talkino italų tapytojas Mykolas Arkangelas Pallonis. Ši tapyba kone totaliai sudarkyta – itin grubiai sukapota XIX a. I pusėje, perstatant rūmus į carinę ligoninę, „o vėliau ten įsikūrus kareivinėms, freskos sunaikintos".[24] Tapyba restauruojama nuo 2014 m., tačiau į šiuos darbus žiūriu gana kritiškai – abejoju, ar galima atkurti kompozicijas, kurios buvo taip stipriai suniokotos: „(...) tinko pagrindo išdaužų gausa užgožia tapybą ir neleidžia nei jos suvokti, nei įvertinti, juolab apsispręsti, ar apskritai įmanoma šią tapybą restauruoti".[25] Tačiau bene visuose oficialiuose pranešimuose Sapiegų rūmų tvarkybos darbai įvardijami būtent kaip restauracija. Manau, tai greičiau renovacija arba atkūrimas, nors nežinau, ar ten begalima ką atkurti. Be to, esu įsitikinęs, kad čia dominuoja romantinis restauravimas ir dar pačia blogiausia forma, paremta XIX a. Viollet-le-Duco propaguota filosofija. Taigi čia susipynė ir fragmentinis išlikusių vertingų elementų restauravimas, ir šiuolaikinėmis statybinėmis technologijomis grįstas statinio renovavimas, ir dalies eksterjero bei interjero detalių ar fragmentų atkūrimas – ir, žinoma, daugiausia pagal analogus.

Skaitytojas galėtų paklausti, kas čia smerktina, jei šių rūmų tvarkyba paremta analogijomis. Argi blogai, kad siekiama atkurti tai, kas neišliko iki mūsų dienų? Net jei nėra tiksliai žinoma, koks vaizdas buvo, vis vien jis turėjęs būti nepaprastai puošnus ir gražus! Atsakyčiau, kad nėra nei teisinga, nei sąžininga, kai iš įvairių Europos pakampių prisirankiojama padrikų fragmentų, detalių ir tiesiog lipdoma krūvon. Prisiminus ICOMOS Venecijos chartijos principus, teigiančius, kad kiekvienas kultūrinis sluoksnis turi būti gerbiamas, kad restauravimas baigiasi ten, kur prasideda hipotezės, kad jis yra tik priemonė, skirta autentiškam paminklui išsaugoti, atkūrimo pagal analogijas filosofija yra neprofesionali, pasenusi ir niekaip nedera su šiuolaikiniu vakarietišku požiūriu. Dabar vykstančioje Sapiegų rūmų renovacijoje jau ryškūs seniai „nurašyto" romantinio restauravimo bruožai, tačiau apie galutinį rezultatą kalbėti dar ankstoka.

Šis atvejis verčia susimąstyti ir apie kitus šiuo metu tvarkomus Lietuvos kultūros paveldo objektus. O jų mūsų šalyje yra ne vienas. Kad ir jau minėtas Vilniaus Bernardinų vienuolyno architektūros ansamblis. Sienų tapybos restauravimo laikotarpis šiame kultūros paveldo objekte išsiskiria tuo, kad freskų tvarkyba daugybę metų čia vykdoma nenutrūkstamai ir pastaruoju metu šis paminklas tapęs savotiška Vilniaus dailės akademijos (VDA) sienų tapybos restauravimo specialybės auklėtinių mokomąja baze, vadovaujama aukšto lygio specialistų. Tai, kad VDA prisideda prie restauratorių gretų gausinimo ir atnaujinimo, yra sveikintina. Juolab kad čia paruošti specialistai vėliau nukreipiami į kitus panašius paveldo objektus. Keletas dabar darbuojasi ir Sapiegų rūmuose.

Tačiau Vilniaus Bernardinų vienuolyno architektūros ansamblio sienų tapybos restauravimas, mano nuomone, pernelyg intervencinis – čia naudota daug retušo, o tai atitolina restauravimą nuo pageidaujamo konservavimo.

Pažaislio kamaldulių vienuolyno Šventųjų vartų (forestoriumo arba Svečių namo) renovavimas [26] (3, 4 il.) turi tų pačių minusų kaip ir Sapiegų rūmuose vykdomi darbai. Laimė, liko nepaliesti autentiški baroko laikotarpio M. A. Pallonio sienų tapybos paveikslai. Tačiau gana drąsiai transformuota freskų apsuptis – naudotos šiuolaikinės medžiagos, pasirinkti prie aplinkos ir unikalių italų meistro sienų tapybos kūrinių ne itin derantys modernūs architektūriniai sprendimai ir kiek kičiniai dizaino elementai. Kitaip tariant, ši aplinka buvo tvarkoma tenkinant šiuolaikinio statistinio „kultūrinio turisto" poreikius, pataikaujant jo paviršutiniškam grožio supratimui, kuriame italo tapybai, įtariu, nėra daug vietos.

Pabaigai pasilikau Tytuvėnų Švč. Mergelės Marijos Angelų Karalienės bažnyčios ir Bernardinų vienuolyno ansamblį, statytą XVII-XVIII a. 2012 m. čia kilęs gaisras – viena didžiausių kultūros paveldo netekčių šalies istorijoje, nes su dūmais išgaravo pinigais sunkiai įvertinama Lietuvos kilnojamojo kultūros paveldo kolekcija. Be to, gelbstint statinius nuo ugnies, smarkiai suniokota prieš tai tik ką restauruota sienų tapyba – kūriniai sulieti vandeniu. Panašaus masto nuostolių patirta nebent XVII a. viduryje, kai Vilnių negailestingai grobstė svetimšaliai grobikai. Tačiau, priešingai nei tada, nežinome šios istorijos kaltininkų. Kaip oficialiai teigia valstybinės institucijos, gaisras įvyko dėl netvarkingos instaliacijos. Tytuvėnų vienuolyno architektūros ansamblyje 2007-2009 m. vykdyti XVII a. datuojamos arkinės galerijos-tvoros stogo tvarkybos darbai, o kiek vėliau, apie 2011-uosius, restauruotos ir freskos.[27] Dar prieš gaisrą teko kalbėtis su vienu iš restauratorių, jis užsiminė apie kai kuriuos organizacinius nesklandumus: pavyzdžiui, restauruojamų freskų sugadinimus, kurie, kilus šurmuliui, skubiai buvo atitaisyti. Atsižvelgus į tai, kyla visokių minčių.

Taigi XX a. 9 deš. pabaigos-10 deš. pradžios politinės-ekonominės-socialinės permainos lėmė institucines Lietuvos kultūros paveldo apsaugos bei tvarkybos sistemos reformas: valstybė iš savo globos išleido už kultūros paveldo tyrimo, restauravimo-konservavimo, pritaikymo darbus atsakingus institutus Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje ir jų padalinius, restauratoriai išsibarstė po smulkias įmones, ir tai buvo viena didžiausių to meto Lietuvos paminklosaugos bėdų. Į paminklotvarkos sritį įsitraukė nauji ūkio subjektai, paveldo objektų tvarkybos darbų konkursus vis dažniau laimėdavo statybinės arba statybos remonto organizacijos. Taigi paveldo tvarkybą vykdžiusias specializuotas įstaigas nustūmė „restauravimu" panorę užsiimti eiliniai statybos *uabai*. Tai gerokai paveikė sienų tapybos restauravimo raidą ir kokybę.

Paveldo tvarkyba patyrė stiprų smūgį, tačiau buvo

Nukelta į 22 p.

Atkelta iš 21 p.

tęsiama. Ir jau netrukus atidengti freskų fragmentai Vilniaus Šv. Mikalojaus bažnyčioje bei Šv. Pranciškaus ir Bernardino bažnyčios Kristaus laiptų koplyčioje, atlikti reikšmingi darbai Pažaislyje ir kituose svarbiuose šalies objektuose. Nors tuo laiku Lietuvos sienų tapybos restauratoriams itin dažnai tekdavo tenkintis gana kukliomis tyrimo ar konservavimo-restauravimo priemonėmis, bet ir tokiomis sąlygomis sugebėta pasiekti gerų rezultatų.

Lieka neatsakytas klausimas, kuria kryptimi šiandien yra pasukusi mūsų kultūros paveldo tvarkyba. Dabartinė Sapiegų rūmų renovavimo koncepcija liudija, kad jau nukeliauta šunkeliais – pataikaujama prastam skoniui, užsimerkiama prieš sienų tapybos paveikslų vertę. Gal tada geriau komerciškai neatsiperkančius„nepelningus“ kultūros paveldo objektus palikti likimo valiai? Bet argi tai nėra pats ryškiausias smukimo bei mankurtiškumo ženklas, kai renkamasi tarp nykimo ir kičinio restauravimo.

3. 4. Mykolo Arkangelo Pallonio freskos fragmentas ir jo apsuptis. XVII a. II p. Pažaislio vienuolyno Šventieji vartai. 2016.

[1] Komisija darbą baigė 1990 m. balandį. (Glemža J. R. Nekilnojamojo kultūros..., p. 34.)

[2] Glemža J. R. Nekilnojamojo kultūros..., p. 34-35.

[3] Lietuvos kultūros paveldo moksliniam centrui iš pat pradžių buvo suformuluoti šie pagrindiniai tikslai: organizuoti ir vykdyti kultūros paveldo vertybių (išskyrus archyvinius dokumentus), nesančių valstybinėse saugyklose, tyrimą ir apskaitą; kaupti ir saugoti valstybei reikalingą informaciją apie materialųjį paveldą, kultūros paveldo vertybes ir kultūros paminklus; propaguoti materialųjį kultūros paveldą ir jo apsaugą.

[4] 1993 m. parengto ir 1994 m. gruodžio mėn. viešiems svarstymams pateikto Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo autoriai – V. Karčiauskas, V. Zubovas ir kt. (Glemža J. R. Nekilnojamojo kultūros..., p. 35.)

[5] Departamentui iki 1996 m. vadovavo Jonas Glemža. Nuo 1997 m. pradžios KVAD vadovu buvo Naglis Puteikis, kurį 1997 m. liepą pakeitė istorikė Diana Varnaitė. (Lietuvos kultūros paveldo..., p. 7.)

[6] 1995-1999 m. komisijos pirmininkė buvo G. Drėmaitė, nuo 1999 m. – P. Jakučionis, paskui – vėl G. Drėmaitė, nuo 2003 m. – J. R. Glemža.

[7] Šios įstaigos direktoriumi iš pat pradžių buvo Vitas Karčiauskas. (Lietuvos kultūros paveldo atgimimas / Sud. I. Grigaitienė. Vilnius, 2004, p. 8-9.)

[8] Glemža J. R. Nekilnojamojo kultūros..., p. 37-38.

[9] Vilniuje iš buvusių Respublikinio kultūros paminklų restauravimo tresto Restauravimo valdybų tada susiformavo uždarosios akcinės bendrovės „Akantas“, „Smailė“, „Meistras“, „Vilniaus vargonų dirbtuvė“,„Resvila“, Kaune – UAB„Kauno restauratoriai“, Klaipėdoje – UAB„Mingė“, Kėdainiuose – „Kėdainių restauratoriai“, Telšiuose – „Telšių meistrai“, Biržuose – „Agluona“, Trakuose – „Etra“. (Glemža J. R. Nekilnojamojo kultūros..., p. 37.)

[10] UAB„Restauracija“ įsteigta 1995 m., tačiau įmonė„Kauno restauratoriai“ oficialiai likviduota tik 1999 m.

[11] Eco U. Atviras kūrinys. Forma ir neapibrėžtumas šiuolaikinėje poetikoje. Vilnius, 2004, p. 158.

[12] Restauratoriai Bronius Meškauskas, Šarūnas Juršėnas, Vincas Stankevičius ir kt.

[13] Apie 1994 m. baigtos restauruoti ir Pažaislio bažnyčios Šv. Pranciškaus Salezo koplyčios skliauto kompozicijos.

[14] Stelažai ne tik sukeldavo nepatogumų tikintiesiems ar kt. lankytojams, bet ir paliko daug mechaninių pažeidimų freskų paviršiuje – įbrėžimų, išdaužymų.

[15] Restauratoriai Juozas Pilipavičius, Povilas Kuodis ir kt.

[16] Taigi prieš keletą šimtmečių čia turėjo būti visiškai kitoks apšvietimas. (Janonienė R. Ideas of Franciscan Observancy in the Wall Paintings of the Church of Sts Francis and Bernardino in Vilnius at the beginning of the Sixteenth Century // Acta Historiae Artium Balticae, 2007-2, p. 58.)

[17] Restauratoriai P. Kuodis, J. A. Pilipavičius, P. G. Janonis ir kt.

[18] Apie VU vidaus erdvių rekonstrukcijas liudija ir dokumentai (žr. VAA F. 5-2193 – VU, Universiteto 3. Istoriniai-meniniai tyrimai. Istorinė apybraiža.)

[19] Žiemos refektoriuje ir zakristijoje tapybos fragmentai atidengti dar 1990 m., o baigta restauruoti (rest. S. Latonas) 1999-2000 m. (Klajumienė D. XVIII a. sienų..., p. 239.)

[20] Klajumienė D. XVIII a. sienų..., p. 235.

[21] Pažaislio architektūros ansamblyje paskutiniojo sienų tapybos tvarkybos etapo metais daugiausia freskų restauravo Kęstutis Andziulis. Kartu čia dirbo ir Gražina Samuolytė, tačiau ji restauravo tik kelias choro patalpos sienų freskas.

[22] 2002 m. atidengti Vilniaus gynybinės sienos Aušros (Medininkų) vartų eksterjero *al secco* ir klijinės tapybos fragmentai. Restauravimas čia vyko 2003 m.

[23] Bažnyčios zakristijos skliauto tapyba atidengta dar 1999-2000 m. 2004 m. ji baigta restauruoti. Vėliau susirūpinta Švč. Mergelės Marijos koplyčios tapybinio dekoro pirminio vaizdo atkūrimu: šie restauravimo darbai įsibėgėjo 2005 m.

[24] Ekskursijose – aukšto europinio meninio lygio Sapiegų rūmų freskos: *www.madeinvilnius.com/lt/kultura/ekskursijose--auksto-europinio-meninio-lygio-sapiegu-rumu-freskos/i/*.

[25] Ten pat.

[26] XXI a. 2 deš. pradžioje vykdytų Pažaislio vienuolyno architektūros ansamblio Svečių namo renovavimo darbų techninio projekto vadovas – architektas Algimantas Kančas.

[27] Ansamblis prieš tai paskutinį kartą buvo restauruotas 1961-1973 m. *(www.bernardinai.lt/straipsnis/2009-11-11-restauruotas-tytuvenu-baznycios-ir-vienuolyno-ansamblio-galerijos-stogas-1/35186*).

Autoriaus nuotraukos

Porcelianinis

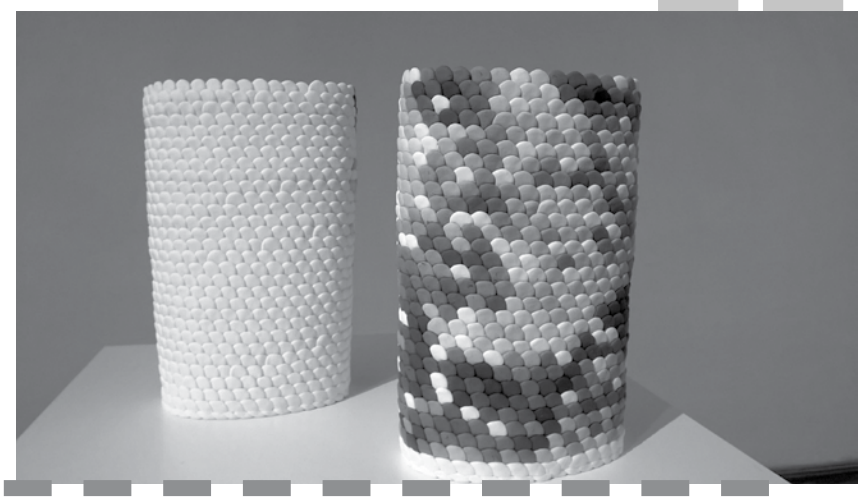

Ieva BERTAŠIŪTĖ-GRISBAHA. „Pirštų spauda(i)“.

Kaip keista, kad, jei ne senovės Kinijos meistrų, kurie turėjo saugoti amato paslaptis, plepumas ir išdavystė, porceliano mes gal iki šiol neturėtume. Taip, globaliame pasaulyje tai visiškai neįmanoma, tačiau juk buvo laikai, kai mes lipdėme vien storasienius „uzbonus“, o trapiąja keramika džiaugėsi tik Rytų kraštai. Tokia permatoma, beveik skaidri ir balta, kad iš susižavėjimo pavadinta „kriauklės“ vardu (itališkai „porcella“ – „kriauklė“). Kadaise, kai Europoje atsirado pirmosios manufaktūros, porcelianas buvo perkamas už pasakišką kainą, bet unikalios medžiagos dirbinius ši „aristokratiška vertė“ lydi iki šiol. Lietuviško porceliano gamintoja „Jiesia“ negali pasigirti šimtametėmis tradicijomis, tačiau jos gaminamą kaulinį porcelianą mėgsta daugelis. Čia nuo 1991 m. iki 2006 m. ir vyko pirmieji porceliano simpoziumai Kaune, kol jie persikėlė į VDA Kauno fakulteto keramikos dirbtuves, kuriose rengiami kas dvejus metus. Taigi grupelė porceliano subtilybes analizuojančių keramikų susitinka jau aštuonioliktą kartą ir mėgina sukurti baltą pasaką...

Fajansas, stikliškasis, kietasis ir kaulinis porcelianas... Porėtumas, ypatinga spalva, skaidrumas, svoris, kietumas, atsparumas dūžiams... Tai labiausiai porceliano meistrams rūpintys dalykai. Tik gal iki tol, kol svarbiausias tapo konceptualumas, ypač šiuolaikiniams menininkams. Kauno Mykolo Žilinsko dailės galerijoje eksponuojama **18-ojo tarptautinio Kauno kaulinio porceliano simpoziumo porceliano darbų paroda**, kurioje tiek daug nenuspėjamų idėjų ir netikėtų formų.

„Gerai pažįstami daiktai ir gyvoji gamta čia transformuojasi į naują, trapų, kone besvorį būvį. Kasdienybės apnašos nudega aukštos temperatūros krosnyje ir priešais jus tobulai sustingsta... sausi pusryčiai, apkaišyti porceliano šilauogėmis. Pasitelkiant prabangią medžiagą viskas įmanoma: pomidorai jungiasi su skaitmeniniais garso grotuvais, šachmatininko atmintis įgauna tris dimensijas...“ – kolegų darbus apibūdina parodos organizatoriai – koordinatorė Giedra Petkevičiūtė ir vadovas Remigijus Sederevičius.

Parodoje pristatomi vos per tris savaites sukurti simpoziumo dalyvių darbai, kuriuos birželio 20 d. VDA Kauno fakulteto keramikos dirbtuvėse pradėjo lipdyti jaunieji menininkai. Šiais metais būtent jaunimas sudarė daugumą ir išsiveržė į tikrai inovatyvių paieškų teritorijas. O tam tikrai reikia nemažai amato žinių ir specifinio mąstymo. Simpoziume dalyvavo jaunosios kartos menininkai iš Estijos Aleksandra Kazanina, Jana Zgun; Latvijos atstovai Rudis Petersonas ir Agnese Sunepa; lietuvės keramikės Rūta Junutytė, Rūta Indriūnaitė, Ieva Bertašiūtė-Grosbaha, Eglė Steponavičė. Prie jų prisidėjo VDA taikomosios keramikos programos studentai ir dėstytojai.

Simpoziumas startavo birželio 20 d., o liepos pradžioje paroda jau buvo atidaryta. Tačiau menininkai turi paaiškinti žiūrovams, kiek laiko reikia porceliano dirbiniui sukurti, jau nekalbant apie idėjos brandinimą. Pirmiausia kuriami būsimo darbo gipsiniai ar moliniai modeliai, gaminamos gipsinės formos ir išliejami kaulinio porceliano gaminiai. Jie degami aukštos temperatūros krosnyse net tris kartus: pirmasis – biskvitinis degimas, antrasis – degimas su glazūra, trečiojo degimo prireiks dekolių, aukso ar viršglazūrinių dažų dekorui. Krosnyje darbai degami nuo 8 iki 12 valandų, dar paros reikia, kad krosnis ataušty. Ir viso šio triūso rezultatas – nenuspėjamo likimo rankose: kaulinis porcelianas degdamas ne tik susitraukia, bet ir linkęs deformuotis.

Visi šiandien žino, kad konceptualusis menas beveik neturi jokių sąsajų su taikomuoju, tačiau kartais tenka pakreipti tik minties eigą, kad nuo vieno priartėtum prie kito. Pavyzdžiui, A. Kazanina nulipdė puodelių („Vasaros saulėlydžiai“), kurie visai tiktų arbatai gerti, tačiau šį kartą jie (kai kurie „primerkti“ samanų) tik išlaikę „arbatos idėją“, prisiminimus arba svajones apie šiltus vasaros vakarus, gamtos artumą. J. Zgun ant savo puodelių nupiešė vabalus, ir jie tapo daug svarbesni už patį objektą („Gyviai, kurie mane stebina“). Iš jų niekas negers arbatos, kaip nenešios ir Justinos Vitkutės porcelianinių papuošalų („Tobuli netobulumai“), nesegės E. Steponavičės „Peteliškių ir varlyčių“, kurios „dūsta“ polietileniniuose maišeliuose nuo oro trūkumo ar mirksta vandenyje. Gali būti, kad menininkus kartais „užkabina“ gana tiesmukas žodžių žaismas, netikėtas detalių sąskambis ar absurdiška nesuderinamumų dermė. Ir tas keistumo, nuostabos, netikėtumo jausmas tampa svarbiausiu darbo akcentu. Lilijos Mogylienės „Jonvabaliai“, R. Junulytės „MP3 pomidorai“, „Folijomortas“ – tai žaidimas su daiktais, jų formomis ir nauju požiūriu į tai, kas įprasta. Parodoje daug abstrakčių kūrinių, kuriuos perskaityti galima labai laisvai interpretuojant, nes ant kelio turintys užvesti pavadinimai – taip pat be galo plačių „galimybių“. R. Indriūnaitės „Dėsningumas“, R. Petersono „Beviltiškos moterys kosmose“, Raimondos Štelmokienės „Įtaka / Nuoteka“, Lauryno Stanevičiaus „Praeitis. Dabartis. Ateitis“... Telieka stebėti, o dažnai ir stebėtis, kokia plastika, netikėtomis formomis ir asociacijomis menininkai vizualizuoja visiškas abstrakcijas, įvelka jas į trapų, tačiau tvirtą porceliano kūną. Simbolinę reikšmę turinčius kūrinius tenka gvildenti lyg mįsles, mėginant įspėti sąmoningai užkoduotas prasmes: R. Sederevičiaus „Baltas lapas. Pradžia“, Aldonos Keturakienės „Relikvija“, G. Petkevičiūtės „Pagarba Kaunui“, R. Štelmokienės „Pametę galvas“.

Porcelianas virsta mažomis skulptūromis, kuriose svarbu perskaityti menininko mintį. Tiek nedaug telikę grynojo estetizmo, „plikos“ formos ir raiškos poetizmo, kad prie kiekvieno parodos eksponato eini vis iš naujo patirti, perskaityti, suprasti, bet pirmiausia – nustebti. Kiekvienas jų, gal net tas, kuris vėliau, ilgiau žiūrint neatlaiko rimtesnių „kokybės reikalavimų“, sukelia naujų potyrių. Nes tiek daug įvairovės monotoniškai baltoje parodoje.

Parengė Jurga GEDMINTAITĖ

Paslėpto pasaulio kontūrai

Liepos 21 d., ketvirtadienį, 19 val. „Post“ galerijoje (Laisvės al. 51 A) atidaroma Martino Sampedro paroda „Latente“ („Paslėpta“). Ciklas rodomas negatyvu, o žiūrovai, pasinaudodami mobiliuoju telefonu, gali praplėsti savo patirtis – taikydami negatyvo efektą fotoaparate tyrinėti vaizdus ir atskleisti jų paslėptą turinį.

Naujausioje parodoje, pasitelkdamas šiuolaikines technologijas, menininkas tiria fotografijos ateitį. „Latente“ – tai ne tik didžiųjų fotografijos meistrų pagerbimas, bet ir mistinė kosmogonija, siekianti atskleisti paslėptą pasaulį, glūdintį tarp naujų kūrybos būdų ir žmogaus vaizdų suvokimo.

M. Sampedro sukurta ikonografija mus nukelia į menininko atmintį – esame kviečiami atrasti mįslingą pasaulį, kuriame jis tiria įvairius šviesos bei formos aspektus ir pačią fotografiją kaip mediją. Ankstesniuose darbuose autorius kalbėjo apie išplėstą tapybą, o ciklas „Latente“ siekia iš naujo apibrėžti fotografiją, parodyti groteskišką terpės žaidimą. Čia menininkas atsisako fotokameros (kaip tai darė Manas Ray'us kurdamas „Rayogramas“), kad sukurtų įsivaizduotus ir sulietus portretus (panašiai kaip Robertas Mapplethorpe) arba susijungusius kūnus (primenančius Hanso Bellmero manekenus).

Parodoje žiūrovai išvys nuostabią visatą, kurioje menininkas poetiškai pristato niekada neegzistavusią *Genesis*.

Nors nuotraukos primena klasikinius portretus, kuriuose apmąstomi tiek grožio, tiek erotikos klausimai, paroda papildyta interaktyvumu ir savotišku žaidimu, leidžiančiu atskleisti tai, kas slypi už atspausdintų ant popieriaus atvaizdų.

***

M. Sampedro gimė 1966 m. spalio 12 d. Santandere. Jo aistra fotografijai pasireiškė ankstyvoje vaikystėje, kai pradėjo daryti analogines fotografijas, su kuriomis laimėjo pirmus prizus. Persikėlęs į Madridą M. Sampedro tapo fotografijos mokyklos „The Slaughterhouse“ direktoriumi, vėliau dirbo su įvairiomis reklamos agentūromis. Jo žymiausios komercinės kampanijos pelnė daug tarptautinių apdovanojimų, o Martinas tapo plačiai žinomu automobilių fotografu, kurdamas tokioms įmonėms kaip „Ford“, „Toyota“, „Hyundai“, „Kia“, „Mercedes“ ar „Jaguar“.

M. Sampedro meninė veikla remiasi eksperimentavimu ir intensyviais kritiniais tyrimais, daugiausia naudojantis žmonių figūromis ir skaitmenine technika, todėl jo kūryba dažnai vadinama naująja fotografija.

Pastarieji jo darbų ciklai – *Interior Ulterior* („Paslėpti interjerai“), *The Strangeness of Existence* („Egzistencijos keistumas“) ar *Blue Bloods* („Mėlynas kraujas“) – parodo menininko siekį sujungti įvairius egzistencijos aspektus ir patvirtinti intuiciją kaip naujų vaizdų kūrimo pradą.

Paroda veiks iki **rugpjūčio 13 d.**

„Nemuno“ informacija

Ilgam prisiminimui

Lietuvos švietimo istorijos muziejus kviečia į parodą **„Laiko ženklai fotografijoje. Vinjetės XIX a. pab. - XX a. pr.“**

Fotografija – dokumentinio paveldo dalis. Fiksuodama žmones ar jų grupes, ji liudija praeities įvykius, realijas. Dažnai tik iš fotografijų galime atkurti mūsų šalies istorijos faktus, konkrečių asmenų vaidmenį juose.

Pirmuoju Lietuvos fotografijos istorijos laikotarpiu laikytini 1854-1864 m. Tuomet fotografija, daugiausia portretinė, buvo amatas ir į meną nepretendavo. 1864-1905 m. ją imta naudoti mokslo reikalams. 1904-1918 m. Lietuvoje žengti pirmieji fotožurnalistikos žingsniai. Išaugo iliustracijų ir fotografijų poreikis periodiniuose leidiniuose. Šiuo laikotarpiu profesionalai savo ateljė įrengė pirmąsias cinkografijas ir galėjo patys gamintis klišes, negatyvų nebereikėjo kaip anksčiau gabenti į Varšuvą, Rygą ar Karaliaučių.

XIX a. pabaigoje Lietuvos mokyklose ėmė populiarėti vinjetės. Baigę mokytojų seminarijas, mokytojų kursus, gimnazijas ar kitas mokyklas, bendramoksliai norėdavo įsiamžinti tą ypatingą gyvenimo etapą ir juos mokiusius pedagogus. Taip vinjetė tapo iki šiol gyva tradicija.

Vinjetės – išskirtinė dokumentinės fotografijos meno rūšis. Jose užfiksuoti ne tik garsių žmonių portretai, bet gausu ir istoriškai vertingų bei įdomių ikonografinių ženklų, simbolių: įspaudų, spaudų, fotoateljė, fotografų pavardžių, įvairių įrašų, piešinių, mokslo priemonių (gaublių, žemėlapių, knygų, rašiklių, rašalinių, liniuočių, skriestuvų ir kt.), mokslo įstaigų pastatų nuotraukų, meninės ornamentikos ir kt. Taigi grupinės vinjetės yra iškalbingos istorijos metraštininkės.

Lietuvos švietimo istorijos muziejaus fonduose saugoma gausi vinječių kolekcija. Nuspręsta, kad atėjo metas ją parodyti visuomenei. Pirmiausia pristatomos XIX a. pab. - XX a. pr. sukurtos vinjetės, o ateityje planuojama tęsti parodų ciklą „Laiko ženklai fotografijoje“ ir pristatyti tarpukario Lietuvos gimnazijų, progimnazijų, mokytojų seminarijų, pedagoginių kursų, amatų mokyklų, aukštųjų mokyklų bei tautinių mažumų mokyklų vinjetes, darytas 1918-1940 m.

Parodą parengė muziejininkė Jūratė Jagminienė, apipavidalino dizainerė Raminta Ardzevičienė. Paroda veiks iki **2016 m. gruodžio 30 d.**

Parengė Jūratė JAGMINIENĖ

Giedrius **ČEPURNA**

Beribis novelečių laikas

Po trejų metų pertraukos pasirodė nauja, šeštoji, Silvijos Peleckienės novelečių knyga „Belaikėje erdvėje“*. Ankstesniosios buvo įvertintos itin palankiai. „Silvijos proza yra... poezija. Manau, meditacinė, – prieš dešimtmetį rašė Viktoras Rudžianskas. – Persunkta ramybės, kalbos grožio, jausmo paradoksalumo: stiprybė trapume. Novelės teturi vieną trūkumą: gera skaityti, ragauti, bet labai sunku apie jas kalbėti.“ Jam pritarė ir Algimantas Baltakis: „Rašę apie S. Peleckienės noveletes (V. Daujotytė, J. Mikelinskas, V. Rudžianskas ir kt.) lyg susitarę pabrėžia, kad autorės proza artima poezijai. Tai ir aš galiu patvirtinti. Noveletėse gausu meditavimo, ramybės, gerumo. Paradoksas: toks autorės bandymas sugrąžinti į mūsų prozą kai kuriuos romantizmo dalykus gan novatoriškas, drąsus.“ Atsiliepdamas apie 2012 m. išėjusią penktąjį novelečių rinkinį „Liūdesio krikštas“ JAV gyvenęs rašytojas Vytautas Volertas S. Peleckienę taikliai pavadino *literatūros pelene*, teigdamas, kad „novelečių autorė – stebėtoja ir mąstytoja, individualizmo ir ramybės šalininkė. Todėl jos žodynas bei frazės lengvučiai, lyg ore plevėsuotų. (...) Per noveletes šuoliais nešokama. Jas tenka lukštenti kaip kevale sudėtingai susirangiusį riešutą.“

Šie pastebėjimai puikiai tinka ir naujausiajai knygai. Ją jau spėjo įvertinti prof. Anatolijus Gurevičius: „Žanras – noveletė – ištobulintas, sugebėjimas įžodinti pajautas toks subtilus, kad, atrodytų, skaitai kažką labai lengvo. Tačiau temos, kurios čia minimos, yra pačios sunkiausios. Tik išmintingas žmogus gali taip lengvai kalbėti apie pačius sudėtingiausius dalykus: mirtį, gyvenimą, meilę, skausmą, savižudybę, apie gyvenimą, kuriame nėra nei praeities, nei dabarties, nei ateities, kuris tiesiog yra... Buvo... Bus...“

Knygoje – trys skyriai: „Sugrįžus“, „Vilties ženklas“, „Iki rytojaus“. Bet visus juos sieja viena gija – laikas, noras gyventi, žmogaus paskirtis Žemėje.

„Su-grį-žau!“ – šaukia knygos veikėja gimtajam namui, suvokusi, kad praeitis įsiveržė į dabartį ir ateitį ir kaipmat pavertė praeitimi. Tas sugrįžimas pripildytas prisiminimų, kuriuose virpa akimirkos užlaida tarp nakties ir ryto, gyvenimo ir mirties. Atrodo, kartu su autore matai, girdi, jauti, ko iki šiol nesuvokei. Ir tau kaip jai svarbiausias šioje žemėje tampa laikas – buvęs, esamas, būsimas. Dar daugiau – pradeda atrodyti, jog gyveni *belaikėje erdvėje*. Vis dėlto iš praeities ateina tai, kas buvo svarbiausia, netikėčiausia: supratimas, kad gyvenimai yra sujungti šauksmo, kuris skamba per amžius; iš prasivėrusio dangaus atskrieja artimųjų dvasios; čia ir galimybė nubraukus dulkes susigrąžinti praeities dienas, sugebėjimas išgirsti Anapilin iškeliavusios babytės žodžius: „Nieko negaliu duoti, vaike, tik savo šypsenos šešėlį. Ji lengva, neškis ją“, suvokimas, kad kiekvieno likimas gyvena sieloje, tik reikia drąsos jį atrasti.

Antrojo skyriaus pavadinimas bando šį tą sufleruoti, bet, pasirodo, ne visai tai, ko tikiesi. „O juk taip paprasta mirti“, – konstatuoja knygos veikėja, patekusi į situaciją, kai dar nebuvo lemta atsisveikinti su šiuo pasauliu. Viltis ateina labai lėtai – pamąstydama, stabtelėdama, iš pradžių tik akimirkoms, lyg „dienažydžio žavesys“.

Sukurti save iš naujo ne taip paprasta. Dažniausiai tai įvyksta, kai netikėtai patenki į pasaulį, kurio iki šiol nepažinai. Anot S. Peleckienės, jo muzika labai panaši į vėją. Su knygos veikėja nenuobodu, kad ir kur ji pakviestų – tamsos baimę ir savo dvasią pajusti, į protėvių sodintą mišką, gyvenantį paslaptingą gyvenimą, prie Dievo simbolio, kurį kiekvienas turi surasti ir godoti...

Kas gi yra laikas, kuris seka visą gyvenimą iš paskos? – bando atspėti neįspėjamą mįslę veikėja, kurią pribloškia svaigi artėjančios amžinybės galia ir pusiausvyra – tarp troškimų ir atsižadėjimo, mirtingumo ir nutrūkstamo paskutinio atodūsio.

Trečiasis knygos skyrius – apie gyvenimą, kuriame buvo visko: gero ir blogo. Apie dieną, kai sniegas, turintis dvasią, atėjus laikui išnyksta. Apie baisią akimirką, kai tenka pripažinti, jog tas, kuris teisia nežinodamas, klysta. Deja, ir apie suvokimą, kad daugiau niekada nebus rytdienos. Vis dėlto kas gali būti šviesesnio nei galimybė ištarti „iki rytojaus“, o tai knygos herojė ir daro atradusi, koks „ilgas tas jos gyvenimo vieškelis – net iki pat dangaus“, ir supratusi, jog, nors ir labai įdomu, kaip yra *ten*, ji nori būti *čia*, ilgai ilgai.

*Silvija Peleckienė, *Belaikėje erdvėje*. – Šiauliai: „Neoprintas“, 2015.

Festivalio „Druskininkų vasara su M. K. Čiurlioniu“ programa

Liepos 24 d., sekmadienį,

12 val. Senosios Varėnos Šv. arkangelo Mykolo bažnyčioje (Laisvės g. 21) – ciklo „Čiurlionio kelias“ pradžia: sakralinės muzikos valanda.

16 val. M. K. Čiurlionio memorialiniame muziejuje (M. K. Čiurlionio g. 35) – M. K. Čiurlionio studijų savaitės atidarymas.

16.30 val. fortepijono ir smuiko muzikos koncertas: Paulius Anderssonas (fortepijonas) ir jaunieji smuikininkai. Programoje: M. K. Čiurlionis, S. Prokofjevas, H. Elleras ir kt.

17.30 val. V. K. Jonyno galerijoje (M. K. Čiurlionio g. 41) – skulptoriaus Leono Striogos darbų parodos „Pasaulis po vilties ženklu“ atidarymas.

19.30 val. Druskininkų bažnyčioje – sakralinės muzikos valanda: Povilas Syrrist-Gelgota (altas, vokalas, Norvegija), Jarūnė Barkauskaitė (vargonai). Programoje: M. K. Čiurlionis, K. Marcussenas, E. Blochas, B. Brustad ir kt.

25 d., pirmadienį,

14.30 val. Druskininkų M. K. Čiurlionio meno mokykloje (Vytauto g. 23) – menotyrininko Adelberto Nedzelskio pranešimas „Algimantas Švėgžda – įžymus dailininkas, čiurlionistas. Gimimo 75-osioms metinėms“. Druskininkų savivaldybės moksleivių dailės konkurso „Paslaptingasis M. K. Čiurlionio pasaulis“ nugalėtojų darbų parodos atidarymas.

20 val. Druskininkų miesto muziejuje (M. K. Čiurlionio g. 59) – fortepijono ir smuiko muzikos koncertas: VII tarptautinio M. K. Čiurlionio pianistų ir vargonininkų konkurso nugalėtojas Robertas Lozinskis (fortepijonas, Škotija, Lietuva) ir jaunieji smuikininkai. Programoje: M. K. Čiurlionis, L. van Beethovenas, S. Rachmaninovas ir kt.

26 d., antradienį, „SPA Vilnius Druskininkai“ (K. Dineikos g. 1)

19.30 val. fotomenininko Stanislovo Žvirgždo darbų parodos „Mikalojus Konstantinas Čiurlionis ir Vilnius“ atidarymas.

20 val. fotomenininko Stanislovo Žvirgždo pranešimas „Čiurlionis – fotografas“. Smuikininkės Dalios Stulgytės-Richter (Vokietija) rečitalis. Dalyvaus Ye-Joo Agnes Lee (smuikas, Pietų Korėja, Vokietija), Gabrielė Sližytė (smuikas, Prancūzija, Lietuva), Aleksandras Vizbaras (fortepijonas). Programoje: M. K. Čiurlionis, Z. Bružaitė, J. S. Bachas, L. van Beethovenas, W. A. Mozartas, S. Prokofjevas ir kt.

27 d., trečiadienį, Mokymo ir informacijos centro Miško muziejuje „Girios aidas“ (M. K. Čiurlionio g. 102)

14 val. edukacinė ekskursija po muziejų ir jo skulptūrų parką Studijų savaitės ir meistriškumo mokyklos dalyviams.

14.45 val. diskusija „Tautinės muzikos, savimonės, gamtos įtaka M. K. Čiurlionio kūrybai. Skambantys Dzūkijos šilai – gamta, žadinanti kūrybą“. Vedėja – etnologė Gražina Kadžytė.

16.30 val. tautinės muzikos, dainų, papročių popietė: Druskininkų kultūros centro folkloro muzikos kolektyvas „Stadalėlė“.

19 val. Druskininkų savivaldybės viešojoje bibliotekoje (V. Kudirkos g. 13) – literatūrinė-muzikinė popietė Sofijos Čiurlionienės-Kymantaitės gimimo 130-osioms metinėms. Susitikimas su literatūrologe, akademike, profesore Viktorija Daujotyte, monografijos „Sofija“ pristatymas. Dalyvaus meno filosofė daktarė Nida Gaidauskienė ir daktarė Eglė Kačkutė, LPS Druskininkų miesto bendrijos „Bočiai“ moterų vokalinis ansamblis „Druskelė“. Programoje: M. K. Čiurlionio harmonizuotos lietuvių liaudies dainos, B. Budriūno, A. Raudonikio kūriniai.

28 d., ketvirtadienį,

15.30 val. Liškiavos Švč. Trejybės bažnyčioje – ciklas „Čiurlionio kelias“: sakralinės muzikos valanda. Koncertuos Meistriškumo mokyklos smuikininkai.

16 val. edukacinė programa „Čiurlionio šaknų link“ – ekskursija Studijų savaitės svečiams bei smuikininkų meistriškumo mokyklos dalyviams po Liškiavos XVIII a. architektūrinį-sakralinį ansamblį ir Liškiavos piliakalnį. Susitikimas-pokalbis su dailėtyrininku Adelbertu Nedzelskiu „Pažinkime Čiurlionį“. Videomedžiagos „Mes keliavome su Čiurlioniais“ peržiūra.

21 val. viešbučio „Europa Royale Druskininkai“ Žiemos sodo salėje (Vilniaus al. 7) – smuiko muzikos vakaras: Armen Christian Emanuel Schmidt (Vokietija), Ye–Joo Agnes Lee (Pietų Korėja, Vokietija), Kotryna Ugnė Daunytė, Erika Ieva Eriksonaitė, Agnė Gečaitė, Augustina Vizbaraitė, Benas Gocentas, Aleksandras Vizbaras (fortepijonas). Programoje: populiari klasikinė smuiko muzika.

29 d., penktadienį,

15 val. Druskininkų vaikų reabilitacijos centre „Saulutė“ (Vytauto g. 2) – smuiko muzikos popietė. Koncertuos Meistriškumo mokyklos smuikininkai, koncertmeisterė Jūratė Kaminskienė.

20 val. Druskininkų miesto muziejuje – kamerinės muzikos koncertas: Barbora Valiukevičiūtė (smuikas, Lietuva, JAV), Milles Massicotte (fortepijonas, JAV) ir jaunieji smuikininkai. Programoje: M. K. Čiurlionis, R. Schumanno, R. Strausso, I. Stravinskij ir kt.

30 d., šeštadienį,

14 val. Druskininkų M. K. Čiurlionio meno mokykloje – muzikologo Vaclovo Juodpusio pranešimas „M. K. Čiurlionis Lietuvos kompozitorių kūryboje“. Lietuvos kompozitorių smuiko muzikos koncertas. Koncertuos Meistriškumo mokyklos smuikininkai.

18 val. Druskininkų bažnyčioje – sakralinės muzikos valanda. Koncertuos Meistriškumo mokyklos smuikininkų ansambliai, smuikininkai solistai.

20 val. „Grand SPA Lietuva“ salėje „Nemunas“ (V. Kudirkos g. 45) – vokalinės ir smuiko muzikos vakaras: Modestas Sedlevičius (baritonas, Lietuva, Italija), Deividas Staponkus (baritonas), Edgaras Davidovičius (tenoras), Kšištofas Bondarenko (bosas), Jūratė Tamulėnienė (fortepijonas). Dalyvaus Barbora Valiukevičiūtė (smuikas, Lietuva, JAV), Milles Massicotte (fortepijonas, JAV). Programoje: M. K. Čiurlionis, V. Klova, T. Leiburas, W. A. Mozartas, J. Massenet, R. Straussas, G. Verdis, G. Bizet, G. Gerschwinas, J. Heifetzas ir kt.

31 d., sekmadienį, Smuiko muzikos šventės ir Smuikininkų meistriškumo mokyklos pabaigos koncertai

12 val. Druskininkų M. K. Čiurlionio meno mokykloje, **16 val.** UAB „Draugystės sanatorija“ Raudonojoje salėje (V. Krėvės g. 7) – meistriškumo mokyklos smuikininkų ansambliai, smuikininkai solistai. Koncertmeisteriai Aleksandras Vizbaras, Jūratė Kaminskienė.

19.30 val. Druskininkų bažnyčioje – sakralinės muzikos valanda: ansamblis „Trio+“: Simona Liamo (sopranas), Vytenis Gurstis (fleita, Lietuva, Vokietija), Ugnius Dičiūnas (obojus), Robertas Lamsodis (vargonai, Norvegija). Programoje: M. K. Čiurlionis, A. Vivaldis, J. S. Bachas, G. Fauré ir kt.

Rugpjūčio 7 d., sekmadienį,

11.30 val. Merkinės Švč. Mergelės Marijos ėmimo į dangų bažnyčioje – muzikologo Vaclovo Juodpusio pranešimas „Liudvikas Survila – fleitininkas ir dirigentas. Gimimo 100-osioms metinėms“ ir ciklas „Čiurlionio kelias“: sakralinės muzikos valanda.

19.30 val. Druskininkų bažnyčioje – sakralinės muzikos valanda: Aušra Liutkutė (sopranas), Vytenis Gurstis (fleita, Lietuva, Vokietija), Virginija Survilaitė (vargonai). Programoje M. K. Čiurlionis, J. Pakalnis, J. Naujalis, V. Striaupaitė-Beinarienė, J. S. Bachas, G. F. Händelis ir kt.

14 d., sekmadienį, 19.30 val. Druskininkų bažnyčioje – sakralinės muzikos valanda: Aušra Cicėnaitė (sopranas), Arvydas Barzinskas (trimitas), Živilė Survilaitė (vargonai). Programoje: M. K. Čiurlionis, J. Naujalis, J. S. Bachas, G. F. Händelis.

21 d., sekmadienį, 19.30 val. Druskininkų bažnyčioje – sakralinės muzikos valanda: Mindaugas Žemaitis (tenoras), Ieva Marija Eidukonytė (smuikas, Lietuva, Vokietija), VI tarptautinio M. K. Čiurlionio pianistų ir vargonininkų konkurso nugalėtoja Karolina Juodelytė (vargonai, Lietuva, Vokietija). Programoje M. K. Čiurlionis, F. Durante, S. Moniuszko, G. F. Händelis ir kt.

28 d., sekmadienį, 19 val. Druskininkų bažnyčioje – muzikologo Vaclovas Juodpusio pranešimas „Julius Juzeliūnas – iškilus muzikas, visuomenės veikėjas. Gimimo 100-osioms metinėms“ ir sakralinės muzikos valanda: Vladimiras Prudnikovas (baritonas), Gabrielė Beinarytė (arfa), Robertas Beinaris (obojus), Gediminas Kviklys (vargonai). Programoje: M. K. Čiurlionis, Č. Sasnauskas, J. Naujalis, J. Juzeliūnas, J. S. Bachas ir kt.

Kiekvieną penktadienį (liepos-rugsėjo mėnesiais) **17 val.** M. K. Čiurlionio memorialiniame muziejuje iš anksto sutarus rodomi filmai apie M. K. Čiurlionį, galima pasiklausyti jo muzikos įrašų.

28 d., ketvirtadienį, 17 val. Maironio lietuvių literatūros muziejuje (Rotušės a. 13) – rašytojo, redaktoriaus, dailininko Pauliaus Jurkaus 100-mečio minėjimas. Dalyvaus rašytojo dukra Daina Jurkutė, kan., relig. m. teol. lic. Andriejus Sabaliauskas, Žemaičių Kalvarijos bendruomenės pirmininkas, mokytojas Bronius Kleinauskas, MLLM Išeivių literatūros skyriaus vedėja dr. Virginija Babonaitė-Paplauskienė. Kūrybos fragmentus skaitys aktorius Dainius Svobonas, fortepijonu gros Andrius Vasiliauskas. Prieš renginį kviečiame aplankyti parodą „Kaip grįžtančius namo paukščius...“ (Pauliui Jurkui – 100)“, kurią parengė Išeivių literatūros skyriaus vedėja V. Paplauskienė, apipavidalino dailininkė Inga Zamulskienė.

Šeimų šeštadieniai Maironio muziejuje:

23 d. 13 val. – „Linksmaširdžių mūšis!“ Ar galėtum pasakyti Pelenės batelių dydį? Kiek laiko miegojo Miegančioji gražuolė? Ateik ir įrodyk, kad tavo šeima geriausiai pažįsta pasakų herojus!

Rugpjūčio 6 d. 13 val. – Pasakų sekimo pamokėlė tėveliams. Ar dažnai sekate pasakas? Galbūt patys jas kuriate? Mūsų mažos paslaptys pažadins jūsų dideles istorijas! O kol tėveliai mokysis, mažieji lankytojai darbuosis kūrybinėse dirbtuvėlėse). Išankstinė registracija tel. (8 37) 206842 arba el. p. *maironiomuziejus@yahoo.com.*

Vasaros antradieniais, 12 val. Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus M. Žilinsko dailės galerijoje (Nepriklausomybės a. 12, Kaunas) – kūrybinės dirbtuvės „Vasara, vasara...“:

liepos 26 d., „Ką gali papasakoti natiurmortas?“

rugpjūčio 2 d. „Ar įmanoma matyti prisilietimu?“

rugpjūčio 9 d. ir 16 d. „Keramikos dirbtuvės su viktorija“

Užsiėmimo trukmė 1 val. Užsiėmimo kaina vaikams ir tėveliams 1 Eur. Išankstinė registracija tel. (8 37) 22 94 75.

21 d., ketvirtadienį, 18 val. Kauno „Pienocentre“ (Laisvės al. 55) – parodos „Tarpukario Lietuvos reklama“ atidarymas. Paroda veiks iki rugpjūčio 18 d.

XXI Pažaislio muzikos festivalis

Liepos 22 d., penktadienį, 19 val. Pažaislio vienuolyno bažnyčioje – koncertas „Rusų kunigaikštis A. Lvovas – unikali asmenybė“, kompozitoriaus Aleksejaus Lvovo atminimui: kamerinis choras „Pokroff“ (Rusija). Programoje – A. Lvovo giesmės chorui. Įėjimas nemokamas.

23 d., šeštadienį, 16 val. M. K. Čiurlionio dailės muziejuje – koncertas, skirtas lordo Yehudi Menuhin 100-osioms gimimo metinėms: Algirdas Šochas (smuikas), Ieva Sruogytė (altas). Programoje: Raphaëlis Ungeris (violončelė, Prancūzija), Ugnius Pauliukonis (fortepijonas), Wolfgangas Amadeusas Mozartas, Gabrielis Fauré, Rodionas Shchedrinas, George'as Enescu, Robertas Schumannas. Bilieto kaina – 5 Eur. Bilietų skaičius ribotas.

23 d., šeštadienį, 19 val. Klaipėdos laikrodžių muziejaus kiemelyje, **24 d., sekmadienį, 16 val.** Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejaus sodelyje – koncertas „Skambančios varpų istorijos“: Gerda Peters (karilionas, Nyderlandai), Gijsbert Kok (karilionas, Nyderlandai). Įėjimas nemokamas.

24 d., sekmadienį, 19 val. Botanikos sode – koncertas „I got Rhythm / Aš myliu ritmą!“: Guoda Gedvilaitė (fortepijonas, mušamieji, flamenko šokis) ir ansamblis „Giunter Percussion“: Pavel Giunter (mušamieji), Tomas Kulikauskas (mušamieji), Sigitas Gailius (mušamieji). Programoje: George'as Gershwinas, Leonardas Bernsteinas, Ástoras Piazzolla, Georgesas Bizet, Louisas Morreauxas, Wolfgangas Reifenederas, Eugene'as Novotney, Nikolajus Kapustinas, Williamas Gillockas. Bilieto kaina – 6 Eur, renginio vietoje – 8 Eur.

30 d., šeštadienį, 17 val. Zapyškio paminklinėje Šv. Jono Krikštytojo bažnyčioje – koncertas „La mia canzone“: ansamblis „RAMuzika“: Aistė Širvinskaitė (sopranas), Miglė Dikšaitienė (smuikas), Rūta Blaškytė (fortepijonas); ir Simonas Bušma (gitara). Programoje: Niccolò Paganinis, Enrique'as Granadosas, Francisco Tárrega, Antonio Vivaldis, Francesco Paolo Tostis, Arcangelo Corellis, Agustínas Lara. Bilieto kaina – 5 Eur. Bilietų skaičius ribotas.

31 d., sekmadienį, 17 val. Kauno valstybinėje filharmonijoje – koncertas „Tango Nuevo legenda“: Pablo Ziegleris (fortepijonas, Argentina), Ruslanas Vilenskis (violončelė, Latvija). Programoje: Ástoras Piazzolla, Pablo Ziegleris. Bilietų kaina – 7, 10 Eur.

Rugpjūčio 5 d., penktadienį, 19 val. Raudondvario dvaro Menų inkubatoriuje – „Fado poezija“: Telmo Pires (vokalas, Portugalija), Bruno Chaveiro (portugališkoji gitara, Portugalija), Cajé Garcia (klasikinė gitara, Portugalija), YAMI (kontrabosas, Portugalija). Programoje: originalios fado kompozicijos. Bilieto kaina – 10 Eur.

6 d., šeštadienį, 20 val. Kėdainių arenoje – Kėdainių miesto šventės koncertas: Kauno miesto simfoninis orkestras, solistai Ona Kolobovaitė (sopranas) ir Andrius Apšega (baritonas). Dirigentas Martynas Staškus. Įėjimas nemokamas.

7 d., sekmadienį, 17 val. Margininkų Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčioje – koncertas „Septynios muzikinės pastelės“: Rita Novikaitė (mecosopranas), Sergej Krinicin (gitara). Programoje: Vidmantas Bartulis, Algimantas Raudonikis, Isaacas Albénizas, Ernesto Lecuona, Manuelis María Ponce'as, Francisco Tárrega. Įėjimas nemokamas.

7 d., sekmadienį, 20 val. Pociūnų aerodrome – koncertas „Gero skrydžio!“: VDU Kamerinis orkestras ir solistai: Ieva Goleckytė (sopranas), Laimonas Salijus (akordeonas). Dirigentas Jonas Janulevičius. Programoje: Pietro Mascagnis, Richardas Galliano, Giuseppe Cioffis, Piotras Čaikovskis, Johannas Straussas. Bilieto kaina – 5 Eur.

13 d., šeštadienį, 16 val. Zyplių dvare, **14 d., sekmadienį, 17 val.** Paliesiaus dvare – koncertas „Su meile Barbrai Streisand“: Evelina Sašenko (vokalas), Paulius Zdanavičius (fortepijonas). Programoje: dainos iš Barbra Streisand repertuaro. Bilieto kaina Zypliuose – 7 Eur, Paliesyje – 10 Eur.

15 d., pirmadienį, 15 val. Pažaislio vienuolyne – Žolinės atlaidai: Kauno valstybinis choras. Dirigentas Petras Bingelis.

19 d., penktadienį, 18 val. Kauno valstybinėje filharmonijoje – koncertas „Koncertiniai ritualai“: kamerinis orkestras „Saimaa Sinfonietta“ (Suomija) ir solistai: Daumantas Kirilauskas (fortepijonas), Janis Niinimäkis (perkusija, Suomija). Dirigentas Vytautas Lukočius. Programoje: Josephas Haydnas, Jeanas Sibeliusas, Chickas Corea, Kalevis Aho. Bilietų kainos – 7, 10 Eur.

19 d., penktadienį, 18 val. Jonavos Joninių slėnyje – koncertas „Gražiausia filmų muzika“: Lietuvos valstybinis simfoninis orkestras ir solistai: Evelina Sašenko (vokalas), Jeronimas Milius (vokalas). Dirigentas Gintaras Rinkevičius. Įėjimas nemokamas.

21 d., sekmadienį, 17 val. Zapyškio paminklinėje Šv. Jono Krikštytojo bažnyčioje – koncertas „Laikas: memoria, contuitus, expectatio“: Sabina Martinaitytė (sopranas), Ieva Goleckytė (sopranas), Monika Pleškytė (sopranas), Gabrielė Kuzmickaitė (mecosopranas), Rapolas Baranauskas (tenoras), Jurgis Jarašius (baritonas), Martynas Žukauskas (bosas), Audronė Eitmanavičiūtė (fortepijonas). Programoje: Tomaso Albinonis, Wolfgangas Amadeusas Mozartas, Julesas Massenet, Francesco Cilea, Giacomo Puccinis, Robertas Stolzas, Leonardas Bernstainas, Vytautas Klova, Tomas Kutavičius, Giedrius Kuprevičius. Bilieto kaina – 5 Eur. Bilietų skaičius ribotas.

24 d., trečiadienį, 26 d., penktadienį, 18 val. Rietavo kultūros centre Kauno valstybinėje filharmonijoj – koncertas „Emocijos“: Federico Ordoñez (flamenko šokėjas, Ispanija), Esteban Murillo (vokalas, Ispanija), Alexander Gavilan (gitara, Ispanija), Miguel Angel Orengo (perkusija, Ispanija), Carlos Piñana (projekto meno vadovas, gitara Ispanija). Bilietų kainos – 10, 15 Eur.

28 d., sekmadienį, 18 val. Pažaislio vienuolyne – baigiamasis koncertas: Karlo Jenkinso „Stabat Mater“ ir George'o Gershwino „Rhapsody In Blue“. Kauno miesto simfoninis orkestras, Kauno valstybinis choras ir solistai: Jurgita Adamonytė (mecosopranas), Indrė Jurgelevičiūtė (vokalas), Petras Geniušas (fortepijonas). Dirigentas Petras Bingelis. Bilietų kainos – 10, 15 Eur, renginio vietoje – 12, 17 Eur.

KAUNO MENININKŲ NAMAI

21 d., ketvirtadienį, 20 val. Kauno menininkų namų (V. Putvinskio g. 56) „Menininkų sodelyje“ – pianistės Šviesės Čepliauskaitės ir autorinių dainų atlikėjos Gabrielės Pukelytės koncertas. Įėjimas nemokamas.

Iki rugpjūčio 12 d. Kauno menininkų namų Parodų salėje eksponuojama Laimučio Brundzos paroda „Monotoninis nuotykis, arba sekmadienio muzikavimai“, o Mūzų svetainėje – Jolantos Duonelavičiūtės tapybos darbų paroda „Savotiška sielos kalba“. Parodų lankymas nemokamas.

21 d., ketvirtadienį, 17.30 val. Kauno fotografijos galerijoje (Rotušės a. 1) atidaroma jaunos latvių menininkės Vikos Ekstos paroda „Dievs. Daba. Darbs“ („Dievas. Gamta. Darbas“), kurioje pristatoma Latvijos kaimo moterų kasdienybė XX a. pirmojoje pusėje. Paroda veiks iki rugpjūčio 14 d.

24 d., sekmadienį, 19 val. Kristaus Prisikėlimo bazilikos terasoje – prancūziškos muzikos koncertas: dainininkė Evelina Sašenko ir akordeonininkas Nerijus Bakula.

dvisavaitinis kultūros ir meno leidinys
nemunas

ISSN 0134-3149

Leidžiamas nuo 1967 m. balandžio mėn.
Išeina ketvirtadieniais du kartus per mėnesį

M. Daukšos g. 34, 44283 Kaunas
Telefonas – (8-37) 322244
El. paštas: nemunasredakcija@gmail.com
Internetinis adresas: http://www.nemunas.net

Indeksas 0079
Steigėjas ir leidėjas — Lietuvos rašytojų sąjunga
Steigimo liudijimas Nr. 405
Spausdino TAURAPOLIS
Tiražas 1000

Rankraščių nerecenzuojame ir negrąžiname.

Vyriausiasis redaktorius
Viktoras RUDŽIANSKAS –
tel.: (8-37) 322244, (8-610) 67255

Vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoja –
Gražina Viktorija PETROŠIENĖ –
tel.: (8-37) 322266

Referentė **– Aurina VENISLOVAITĖ –**
tel. (8-37) 322244

Naujienų redaktoriai:
Audronė MEŠKAUSKAITĖ –
tel. (8-37) 322235, (8-615) 24983
Andrius JAKUČIŪNAS –
tel. (8-611) 98945,
el. paštas: jakuciunas@gmail.com

Maketuotoja **– Inga ZAMULSKIENĖ**

Buhalterė **– Irena KAVALIAUSKIENĖ –**
tel. (8-37) 322266, (8-656) 41705

Talkininkai:
Aldona RUSECKAITĖ (literatūros istorija)
Romualdas RAKAUSKAS (fotografija)
Eugenija ŽAKIENĖ (muzika)
Gediminas JANKAUSKAS (kinas)
Gediminas JANKUS (teatras)
Zenonas BALTRUŠIS (fotografija)
Lina NAVICKAITĖ (kalba)

Rėmėjai:

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

KULTŪROS MINISTERIJA

Projektas „Kartų dialogas“ – 24 000 Eur

3, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23 p.

„Nemuno“ sąskaitos AB banke „Swedbank“:
LT 147300010002256121 — einamoji sąskaita;
LT 097300010002230312 — biudžetinė sąskaita;
LT 757300010034284035 — valiutinė sąskaita.

Prenumeratos kaina mėnesiui — 2,6 Eur
Prenumerata priimama
visuose pašto skyriuose,
internetu *www.post.lt* **ir** *www.prenumerata.lt*
arba redakcijoje

Rūta INDRIŪNAITĖ. „Dėsningumas“.

Raimonda ŠTELMOKIENĖ. „Įtaka / Nuoteka“.

Rūta JUNULYTĖ. „MP3 pomidorai“.